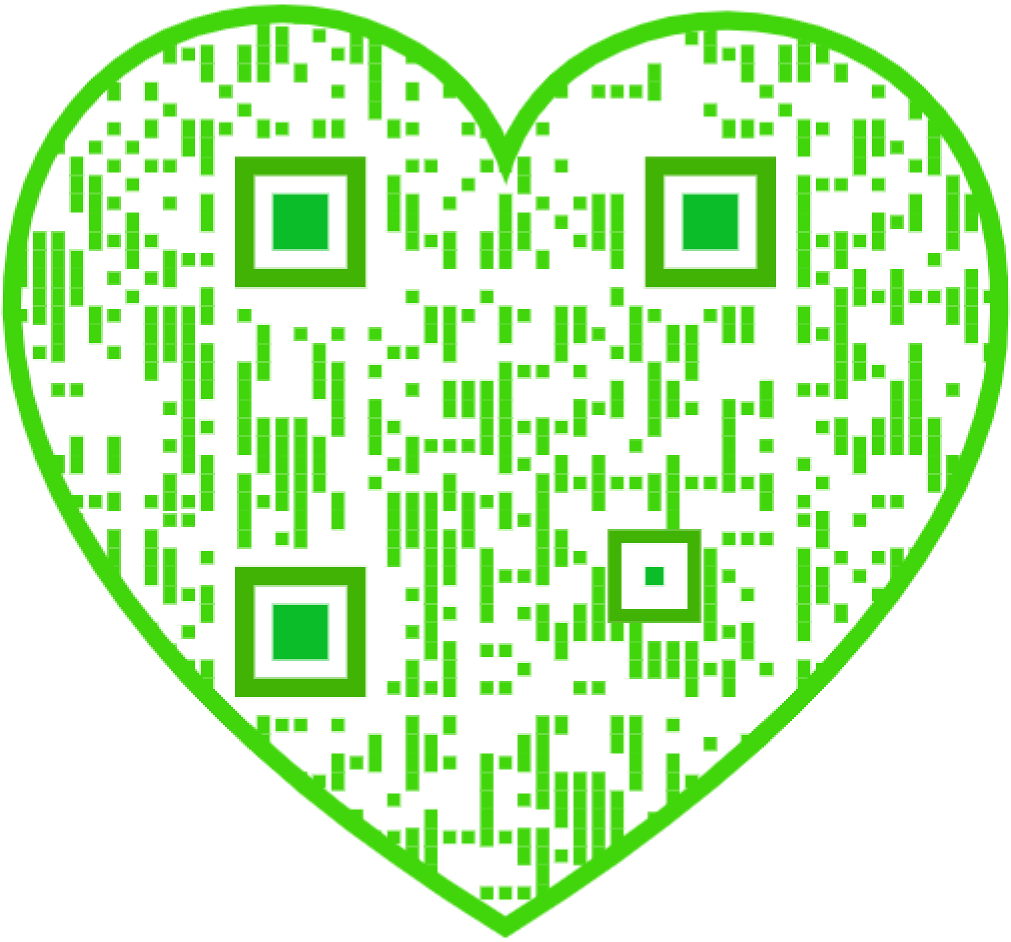

M Mendels

# DE DOLENDE RIDDER

„Ach die lastpost is weer met een scharenslijper meegeloopen, . . . . Bladz. 10.

# DE DOLENDE RIDDER

DOOR

A. C. C. DE VLETTER.

Informatiecentrum Jeugdlectuur
Gemeente Bibliotheek Rotterdam

A. W. Bruna & Zoon. — Utrecht.

B1000 819 306 3
p 092 495 087
Informatiecentrum Jeugdlectuur

## HOOFDSTUK I.

„Kom mee, is er wat te doen?" schreeuwde Sander Olen en meteen zette hij het op een loopen, gevolgd door een zwerm vrienden.

Daar ginder in de Hanestraat zag het zwart van de menschen... een paar karren moesten behoorlijk wachten, terwijl de voerlui met de zweep klapten en intusschen hun oogen gebruikten.

Sandertje drong tusschen de menschen door om vooraan te komen... hij moest precies weten wat er aan 't handje was.

Lieve hemel, hij had den ganschen morgen op school gezeten en dus moest die wildebras van een Sander wel wat beweging en afleiding hebben.

Met een paar van de belhamels gelukte het hem vooraan te komen, maar te zien kregen ze niet veel!

Daar stonden een drietal vrouwen waarvan er één heftig snikte en een tweede aan de omstanders vertelde .... Sandertje begreep er 't rechte niet van en bovendien duwden ze hem zoo geweldig,

dat er bijna een vechtpartij dreigde te ontstaan met een paar straatklanten . . . .

Eindelijk wist Sandertje wel zóóveel, dat zijn belangstelling buitengewoon werd opgewekt en vol nadruk riep hij tegen de verder afstaande makkers: „Er is een kind gestolen!”

Nee maar, wat een gezichten trokken me die jongens! Dat beloofde een merkwaardige geschiedenis te worden!

Ongelukkig volgde op Sandertjes kreet dadelijk een verbetering van zijn nieuwstijding want een oude man snauwde tegen hem: „Hou toch je mond! het is heelemaal niet gestolen, natuurlijk is Jaap Zwam weer weggeloopen, dat doet me die aap elken dag!”

Het viel Sandertje tegen, maar een weggeloopen jongen is toch ook wel een belangwekkend personage en dus kraaide hij tegen de vrinden: „Hij is weggeloopen!”

Na een poosje worstelen hadden de klasgenooten van Sandertje Olen ook den binnenkant van den menschenkring bereikt en bekeken nu de snikkende vrouw, natuurlijk de moeder.

Heel verstandig merkte Fred Averij op: „Waarom zoeken ze dan niet, als die jongen weggeloopen is?”

Onmiddellijk kreeg hij antwoord van een vrouw: „omdat ze hem nooit vinden kunnen!”

„Is hij dan al eens meer weggeloopen?” vroeg Sandertje.



„Elken dag raakt hij haast zoek!” antwoordde de vrouw.

„Elken dag?” riepen de jongens verbaasd.

„Ja,” zei de vrouw, „en hij is pas vijf jaar!”

„Vijf jaar?” riepen de jongens weer en ze staarden elkander verbaasd aan . . . . Wat was dat voor een wonderkind en de vrouw vond zulk een aandachtig gehoor, dat ze meer vertelde: „Het is een aardig kereltje, maar hij gaat altijd aan het dwalen en dan komt hij later vanzelf weer terug. Nu is hij al van acht uur af weg en nog niet te voorschijn gekomen. Zie je en daarom huilt vrouw Kalebas zoo!”

Sandertje schoot in een lach en zei ’t woord na: „Kalebas.”

Flip Mast kwam met een wijze opmerking: „Waarom past de moeder er dan niet beter op?”

„Het is niet eens zijn moeder . . . . hij heeft geen moeder meer en geen vader ook. Zie je, zijn vader was een zeeman en daarom zit dat zwerven zeker in den zoon ook.

Vrouw Kalebas heeft het kind bij zich genomen, al heeft ze zelf een huis vol en geen man en dan met een winkel . . . . pas dan maar op allemaal!”

„En wie is dan nou in den winkel?” vroeg schrandere Flip.

„Nou is de oudste thuis en vrouw Kalebas vraagt iedereen of ze niets van Jaap gezien hebben. Hij

komt meestal met een wagen terug of met een agent, maar nu is het al zoo lang geleden."

„Kunnen wij soms helpen?" vroeg Sandertje, „hoe ziet hij er uit, dan zullen we ook eens rondkijken!"

„Het is een aardige hummel", zei de vrouw, „met van dat lichtblonde haar en een lief snoet met van die groote vragende oogen, als je hem eens hebt gezien, vergeet je hem nooit meer."

Sandertje en zijn makkers vervolgden hun weg .... te kijken viel er niets en ze voelden een sterke neiging om voor detective te gaan spelen door met vuur naar Jaap Zwam te gaan zoeken.

Ze liepen de Hanestraat uit, een verbazend drukke straat vol winkels en poortjes, die toegang gaven tot hofjes.

Hun school stond juist om den hoek en daarom kozen ze altijd dezen weg naar huis.

Te midden van de haastig voortloopende menschen, meest allen arbeiders die gingen schaften, keken Sander en de vrinden overal goed uit of ze geen spoor van den weggeloopen vijfjarigen bengel konden ontdekken, maar het sloeg al half één en dus zetten ze het allemaal op een loopen om thuis geen standje te krijgen ....

Sandertje belde met een harden ruk — dat deed deze jongeheer altijd en, nauwelijks trok de meid open of hij liet zijn pet naar den kapstok zeilen, stoof naar binnen en vlak na zijn groet riep hij:



„Jaap Zwam is weg, vijf jaar, lichtblond, groote oogen, als je hem eens gezien hebt, vergeet je hem nooit meer!"

Boem, daar zat Sandertje op zijn stoel en lachte zelf om de verwonderde gezichten van zijn ouders, zijn vier broers en zijn drie zussen.

„Vertel eerst eens, waar je zoo laat van daan komt," zei meneer Olen.

„Ik heb naar Jaap gezocht!"

Het klonk zoo komiek, dat ze allemaal en meneer ook moesten lachen.

„En heb je hem gevonden?" vroeg Marie.

„Dat kun je begrijpen!" riep Sander, „ik ga meteen weer op weg!"

„Wie is die Jaap?" informeerde mevrouw.

En nu vertelde Sandertje alles wat hij wist en toen hij zijn moeder al maar zag knikken, vroeg hij aan 't slot:

„Kent u hem?"

„Nee, kennen niet, maar ik heb er van gehoord .... het moet een alleraardigst kereltje zijn, ik denk wel, dat hij van middag terecht is gekomen."

En toen Sander naar school ging, een boodschap ging doen in den vruchtenwinkel van vrouw Kalebas, zag hij al dadelijk een kereltje van vijf jaar met lichtblond haar en groote oogen en daarom heen een troepje andere kinderen en hij zag vrouw Kalebas, die met vochtige oogen naar den hummes keek,

innig gelukkig, dat het kereltje weer thuis was.

Sandertje moest er het zijne van hebben, deed eerst zijn boodschap en vroeg toen: „Is hij weer terug?"

„Goddank", antwoordde vrouw Kalebas, „ik ben zoo blij!"

„Waar was hij?" vroeg Sander.

„Ach, die lastpost is weer met een scharenslijper meegeloopen, dat draaien van 't wiel vindt hij zoo mooi en toen is hij een kennis tegengekomen . . . . ja, hij heeft honderden kennissen . . . . iedereen kent hem . . . . en daar mocht hij een eindje voor meerijden op den zandkar . . . . die zou hem thuisbrengen . . . maar toen de man het zand afschepte, is Jaap er weer van door gegaan en later bracht een slager hem op de fiets weer thuis, o, het is een kruis, die jongen en ik kan hem niet hard vallen want hij is een schat!"

Sandertje luisterde met de grootste aandacht en keek onderwijl naar Jaap, die door de kinderen van vrouw Kalebas om 't hardst was aangehaald, terwijl hij op een omgekeerde mand kalmpjes zat uit te rusten met een stuk brood in zijn knuistje.

Het tafreel maakte op Sander een verbazend sterken indruk en toen hij later op school zat, dwaalde hij gedurig af, zag telkens weer den kleinen jongen met dat ernstige en toch zoo aardige gezichtje...

---



„Zal je nu nooit meer weg loopen, Jaap?" vroeg zijn pleegmoeder 's avonds voordat de jongen naar bed ging.

Het kleine kereltje keek de goede vrouw aan en zei:

„Ik wil nooit wegloopen!"

„Nee, dat weet ik wel, jongen, „je kunt het niet helpen, het gaat van zelf, is het niet?"

Jaap knikte en even later lag hij in zijn bedje....

Beneden in den winkel moest vrouw Kalebas nog heel wat keeren 't verhaal doen aan allerlei nieuwsgierige menschen en niemand klaagde ze haar nood . . . . ze had niets dan lof voor haar pleegzoon en vertelde verschillende staaltjes van zijn zucht tot dwalen — alle vrouwen waren het er over eens, dat zijn pleegmoeder streng op hem moest letten....

Dat deed ze dan ook — den volgenden dag en nog een week lang, maar toen verslapte het toezicht. Zoo gebeurde het op een keer, dat Jaap uit den winkel naar de straat wipte . . . .

O, die straat! Wat een massa moois zagen Jaaps oogen! Hij ging kalmpjes op den drempel zitten en keek een tijdlang in het rond.

Eensklaps ontdekte hij een jongen met een geitje, een mooi wit diertje.... Dat werd Jaap te machtig en hij er op af om het beestje te aaien en natuurlijk mocht hij het touw ook eens vasthouden. De eigenaar van het geitje kon dat onmogelijk weigeren en dus liep Jaap innig gelukkig met het diertje langs

den stoep . . . . iedereen dacht, dat zijn moeder er van af wist . . . . hij was immers onder toezicht van dien jongen . . . .

Het ging de Hanestraat uit, den hoek om, tot dat de jongen er genoeg van kreeg en eensklaps zei: „Geef op nou!"

Jaap stond een oogenblik later alleen, keerde om en wilde naar huis terugkeeren, maar . . . . zijn oogen ontdekten een ezeltje, dat een zandkar voorttrok . . . . Ach, zoo'n ezeltje moest Jaap eens goed bekijken, want net stond het stil. Hij ging vlak voor het dier staan en zei er allerhande woordjes tegen . . . . de baas had schik in het hupsche kereltje en liet hem even op den rug van den ezel zitten . . . .

Zoo reed Jaap triomfantelijk een straat ver.

„Nou gauw naar huis!" zei de baas op den hoek en — Jaap liep werkelijk op een drafje voort . . . .

Daar hoorde hij een krassend geluid en Jaap bleef staan om naar het steenzagen te kijken . . . . dat vond hij zoo'n belangwekkende bezigheid, dat hij alles vergat en onafgebroken toekeek, hoe de lange sleuf al dieper en dieper werd . . . . eindelijk, daar kwam de laatste haal en het blok was in tweeën.

Toen moesten de stukken op een wagen geladen worden . . . . jongens, dat was een werkje . . . . de mannen werden vuurrood van het zwoegen, zoodat Jaap onverwachts zei: „Wil ik ook eens helpen?"



Tegelijkertijd zette hij de kleine handjes tegen het zware blok en duwde wat hij kon. De mannen lachten om den Lilliputter en door het zien van het aardige kereltje, dat zoo ernstig mee wilde doen, voelden ze hun krachten toenemen en — daar ging het zware blok.

„Dankje wel!" riep er een tegen Jaap en hoogst vergenoegd vervolgde deze zijn weg, maar — in de richting van huis af, tot hij aan de Westgracht kwam . . . .

Hier vond de kleine jongen weer nieuwe aantrekkelijkheden . . . . hij zag schuiten!

Ongemerkt naderde hij den kant en bleef aandachtig kijken naar een paar kinderen, die in het hooi op een der schuiten jolig speelden . . . . zonder dat Jaap wist hoe dat ging, stapte hij over de breede loopplank en zes tellen later stoeide hij mee met de schipperskinderen . . . .

Heerlijk! verrukkelijk!

En toen ze moe waren geworden, strekten ze zich alle drie in het geurige hooi uit in een diep holletje, waar niemand hen zag . . . .

Een poosje later werd de loopplank ingetrokken . . .

„Vaar een eindje mee," zei Teun, de schippersjongen en — Jaap voer een eindje mee!

Een half uurtje later zocht de schippersvrouw haar kinderen om ze een botram te geven. Tot haar verbazing vond ze een nieuweling en hoorde ze, hoe

die hummel stilletjes was meegevaren. Ze wilde hem hardhandig aanpakken, maar ze kon niet door de groote wijde oogen, die haar zoo aankeken.... en dan dat gezicht!

Ze begon hem te ondervragen en sprak hem bestraffend toe, maar Jaap zei aan 't slot: „Geef me alstublieft ook zoo'n dikke botram."

De schippersvrouw moest lachen .... ze riep haar man en overlegde met hem wat er gedaan moest worden. Ze waren al een eindje buiten de stad .... het was een gek geval.... de menschen konden wel eens gaan denken aan diefstal!

„Hij moet maar mee tot de brug", zei de schipper, „daar kunnen we hem aan den brugwachter afgeven en dan moet die hulp halen."

Zoo kwam het, dat Jaap heerlijk mee voer langs de groene weiden, een dikke botram kreeg en — bij de sluis aan wal werd gezet.

De brugwachter keek vreemd op, toen de schipper hem alles vertelde, maar hij beloofde te zorgen, dat de jongen veilig thuis kwam, want Jaap wist gelukkig den naam van de straat en dien van zijn pleegmoeder.

Genoeglijk babbelend trippelde Jaap naast den brugwachter mee, toen de dienst afgeloopen was.

De avond begon te vallen, maar tot verwondering van baas Pluim toonde het kleine kereltje niet de minste ongerustheid. Vandaar dat hij hem vroeg:



„Ben je niet bang? Ik denk dat je hard voor je broek krijgt."

Jaap keek den man heel verbaasd aan ....

„Ik krijg nooit klappen", zei hij eenvoudig, „mijn moeder huilt alleen maar."

„Dan vind ik je toch een ondeugende jongen", bromde baas Pluim, „je mag je moeder niet laten huilen."

Jaap antwoordde niet .... hij scheen over die woorden na te denken want een poos later kwam er: „Zijn we gauw thuis? Ik kan wel harder loopen."

Nu stapte baas Pluim sneller door, droeg het ventje een poosje en toen het volslagen donker was geworden, bereikte hij de Hanestraat ....

Daar stonden voor den winkel van vrouw Kalebas enkele menschen .... nauwelijks had Jaaps pleegmoeder haar kleinen deugniet herkend of ze slaakte een kreet van vreugde, liep baas Pluim tegemoet, nam den jongen van hem over en drukte hem aan haar hart ....

Ze droeg hem naar binnen, baas Pluim volgde en nu stelde vrouw Kalebas zich bizonder vreemd aan ... ze huilde en lachte, bromde en smeekte, alles tegelijk ...

De brugwachter liet haar begaan en vertelde aan de verdere familie wat er met Jaap was gebeurd. De jongen zelf luisterde naar het verhaal en toen vrouw Kalebas weer in huilen uitbarstte, sloeg hij

zijn armpjes om haar heen en zachtjes zei hij: „Huil nou niet, moeder, geef me maar klappen!"

Die woorden brachten haar nog meer overstuur en opnieuw kuste ze het ernstige gezichtje, terwijl ze zei: „Nu Jaap, als je maar niet zoo weg liep, je zult nog eens een ongeluk krijgen!"

„Bind hem aan een touw vast," zei baas Pluim voor de grap, „net als een hondje."

„Met September gaat hij naar school", antwoordde vrouw Kalebas, „dan zal het wel beter gaan."

„Waarom heb je hem ook niet op het bewaarschool gedaan?" vroeg baas Pluim.

„Ach, ik weet het zelf niet! Hij is hier nog pas kort en heelemaal niet aan schoolgaan gewend, misschien komt alles nog wel goed terecht."

Ze bleven nog wat praten . . . de brugwachter dronk een kommetje koffie en Jaap moest naar bed. . . .

Het is een feit, dat de jongen wel twaalf dagen onder het bereik van zijn pleegmoeder bleef en toen naderde gelukkig de achttiende Augustus . . . Jaap zou dien dag naar de groote school gaan.

Tegen alle verwachting in vond Jaap het op school heel pleizierig. Misschien doordat hij zoo'n alleraardigste juffrouw trof, die hem op alle manieren hielp.

Nooit had ze een ongeduriger leerling gekend! Jaap kon letterlijk geen vijf minuten achtereen stil in de bank blijven, bij geen leesles, vertellen of wat ook.



Dan liet de onderwijzeres hem maar een boek uit de kast halen of ze stuurde hem ergens heen zonder dat het eigenlijk noodig was.

Op die manier hield Jaap het best uit en werd de lieveling van de gansche klasse niet alleen, maar van heel de school.

Sandertje had zich opgeworpen als de beschermer van den kleinen jongen en bracht hem geregeld tot de schooldeur om daarna naar zijn eigen gebouw te draven, niet ver weg. Om twaalf en om vier uur wachtte hij Jaap op en dikwijls stoeiden ze met den hummel, maar ook altijd kwam hij veilig thuis.

Toch gebeurde het op een keer, dat Jaap niet school kwam . . . .

Sandertje lag ziek in bed en dus stuurde vrouw Kalebas den kleinen baas alleen weg.

„Loop nu op de stoep, hoor!" riep ze hem na en bleef kijken tot ze hem den hoek zag omslaan.

En juist om den hoek ontdekte Jaap een auto, die met veel snorrende drukte voor een winkel stond te wachten. Met een troepje andere kinderen keek hij naar den wagen met de dikke wielbanden en al dat geheimzinnige raderwerk. Jaap stond natuurlijk vooraan en nauwelijks kwam de chauffeur uit den winkel of het bleek alweer een kennis van hem te zijn, ten minste vroolijk riep het kereltje:

„Dag! . . . . Frans, dag!"

Frans wuifde met de handen; toen hij Jaap herkende, klonk de vraag: „Eindje meerijden, drie minuutjes?"

Jaap klom al op de roodleeren zitting. . . . vergeten was de school . . . . hij hoorde de kreten der andere kinderen niet . . . . hij reed mee in den schuddenden, veerenden wagen . . . .

De kinderen kwamen de juffrouw vertellen, dat Jaap meegereden was in een auto en — om over negenen zat de jongen nog niet op zijn plaats . . . . om tien uur niet . . . . dien morgen werd hij niet in de school gezien!

's Middags kwam hij weer aanzetten en dadelijk moest hij de onderwijzeres zeggen, waar hij gezeten had en nu vertelde Jaap met een ernstig gezicht: „Ik zag een varken!"

Alle kinderen, die om hem heen stonden, lachten om dit onverwachte antwoord.

„Heb je dan niet in een automobiel gereden?" vroeg de juffrouw.

Ja, knikte Jaap en zei toen: „Ik zag een varken op den loop gaan. Ze konden het niet krijgen en toen zag ik een jongen met een konijntje en toen zag ik . . . ."

Wat Jaap al niet had gezien, grensde aan het ongelooflijke — de onderwijzeres liet hem uitvertellen . . . . ze begreep, dat het weer het oude liedje was . . . . de jongen kon niet alleen over straat gaan of alles boeide hem.



Sanders vrind, Flip, belastte zich met het halen en brengen en zoo kon Jaap niet gemakkelijk ontsnappen.

Hoe ouder de jongen werd, des te aantrekkelijker vonden de menschen hem en zonder twijfel ging de winkel van vrouw Kalebas daarom zoo uitstekend, doordat de meeste klanten hoopten een praatje met Jaap te kunnen maken. Als een magneet trok hij de menschen aan en iedereen voelde zich prettiger gestemd na een oogenblik met hem gebabbeld te hebben. Meestal zat hij op een omgekeerde mand of op de toonbank, knabbelde een noot of keek maar met zijn ernstige oogen in het rond, antwoordde op de vele vragen, die tot hem gericht werden. Het is een feit, dat de eigen kinderen van vrouw Kalebas ook dol op den blonden hummel waren en bij elke ruzie moest Jaap tusschenbeide komen en zijn oordeel besliste.

Nu hij ouder begon te worden, bleek ook zijn aanleg voor het leeren, maar — zijn aandacht liet dikwijls te wenschen over.

En nu ook openbaarde zich zijn bizondere fijngevoeligheid nog sterker dan vroeger.

Hij kon een meisje in de klas, dat straf gekregen had, eenvoudig niet zien huilen. Dan liep hij soms uit de bank om het kind te troosten . . . . hoorde hij het luide lachen der anderen of de vermanende stem van den onderwijzer, dan schrikte hij en ging weer zitten.

Geen hond of geen paard liet hij voorbijgaan zonder een hartelijk woord en eens, toen een kerel een trekhond onbarmhartig ranselde, ging Jaap naar hem toe en hem met zijn groote sprekende oogen aankijkende zei hij:

„Dat moet je niet doen."

De kerel wilde vloekend uitvaren, maar bij het zien van dat ernstige gezichtje, hield hij de ruwe woorden in, vervolgde zijn weg en — sloeg den hond niet meer!

Iedere jongen wilde zijn vriend zijn en overal werd hij gehaald om in moeielijke geschillen te beslissen.

Zijn dooltochten verminderden — hij begon zich zelf te bedwingen. Toch kende hij geen grooter genot dan doelloos te zwerven door de stad en op de meest vreemde plaatsen werd hij gezien.

Met de zeehelden, waarvan de onderwijzers hem vertelden, begon hij te dweepen en langzamerhand stond het bij hem vast, dat hij later ook naar zee zou gaan, hoe goed hij ook begreep, dat de tijden van vroeger heel wat verschilden met de tegenwoordige . . . . gewone jongens worden geen admiraal meer . . . . het is leeren, leeren, overal leeren!

Op zijn dertiende jaar verliet Jaap de lagere school en ronduit zei hij tegen zijn pleegmoeder: „Ik wil heel graag gaan varen!"

Die woorden hadden een geweldige uitwerking op vrouw Kalebas . . . . nu pas voelde ze, hoe ze aan den jongen was gehecht . . . . ze kòn hem niet missen en met al haar overredingskracht probeerde ze hem van zijn plan af te brengen en ze zei zelfs, dat zijn vertrek haar dood zou verhaasten.



Jaap liet zich natuurlijk bepraten en — voorloopig kwam hij in de leer bij een instrumentmaker. Al die mooie koperen staven en die toestelletjes trokken Jaap aan en met de belofte van zijn pleegmoeder, dat ze hem op zijn zestienden verjaardag zou laten gaan, trad hij in dienst bij baas Nagel, een stil, knap werkman, die zijn vak uitstekend verstond en met plezier en geduld Jaap onderrichtte. 's Avonds bezocht de jongen de avondschool waar hij de hoofdvakken bij hield.

Het zaakje van baas Nagel bloeide niet bizonder — voornamelijk leefde de man door de bestellingen van groote magazijnen. Behalve een knecht Elias, hielp alleen Jaap hem bij de werkzaamheden achter den winkel.

Het was een donkere ruimte met uitzicht op een binnenplaatsje en de eerste dagen kòn Jaap er niet wennen . . . . hij moest er telkens eens uit. Tot zijn geluk bleek baas Nagel een bovenstbest mensch, die den jongen veel vrijheid toestond.

Jaap begreep maar niet, hoe iemand zoo stil kon wezen en daarom vermaakte hij zich zelf maar, bracht in de sombere werkplaats wat drukte en vroolijkheid en meermalen wist hij den baas te doen lachen.

Het duurde niet lang of Jaap had den stillen man heelemaal ingepalmd en als de jongen een poos lang weg bleef, dan betrapte Nagel er zich op, dat hij onrustig werd . . . . hij miste den jongen, hij verlangde naar hem . . . . de werkplaats leek hem veel donkerder dan anders. Nauwelijks trad Jaap fluitende of zingende binnen, of het gezicht van den baas klaarde op en telkens gluurde hij van zijn werk naar den jongen, als zag hij de zon en veel prettiger werkte hij verder.

Elias kon het ook goed met Jaap vinden. In 't begin had de knecht willen opspelen en den jongen behandelen zooals in de meeste werkplaatsen, als een slaafje. Hij kommandeerde hem en volgde Jaap niet gauw genoeg de bevelen op, dan gebruikte hij zijn vuisten . . . . Dien eersten keer had Jaap hem zoo wonderlijk aangekeken, dat Elias er verlegen mee werd en de tweede maal klonk het verwijtend: „Dat moet je niet doen, ik wil heusch wel."

Van af dat oogenblik liet Elias zijn ruwheid varen en beschouwde Jaap als zijn beschermeling met wien hij altijd naar huis kuierde. Gaf hij soms in zijn overmoed een hond een schop of trok hij een jongen de pet van 't hoofd om die op een wegrijdende kar te gooien, dan voelde hij dadelijk spijt over zijn plagerij door de verwijtende oogen van kleinen Jaap en meestal maakte hij zijn daad weer goed door een druk vertoon van hulpvaardigheid jegens anderen



. . . . dan sjouwde hij een zware mand voor een klein meisje of hij hielp een wagen tegen een brug op en geen grooter belooning dan het schitteren van die wonderlijk wijde oogen . . . .

Op een keer zaten Nagel, Elias en Jaap gezellig te werken toen de binnendeur geopend werd en vrouw Nagel haar hoofd om den hoek stak. Nog nooit had Jaap zoo'n norsch ontevreden gezicht gezien en die stem . . . . ze ging hem door de ziel! Hij merkte heel goed, dat de baas schrikte en zenuwachtig naar binnen liep.

Dat is er ook eentje!" fluisterde Elias, „die had je nog niet gezien, hè. Het is een feeks!"

Jaap wist tot nu toe niet wat een feeks was, maar de verschijning van juffrouw Nagel bracht hem op de hoogte.

„Je kunt gerust denken, dat de baas daar zoo stil van is," vervolgde Elias, „en dan geen kinderen! nou!"

„Waarom is ze eigenlijk zoo?" vroeg Jaap.

„Waarom krabt een kat en bijten sommige honden! Het is hun aard en zoo is juffrouw Nagel altijd kwaad."

„Ze heeft zeker veel verdriet gehad."

„Vraag het zelf maar eens!" zei Elias, „ik heb liever niets met haar te maken."

„Jaap dacht na en toen de baas terug kwam, merkte hij, dat de man weer stil en afgetrokken voort werkte.

Dolgraag had hij hem getroost, maar wat moest hij zeggen! Het paste hem immers niet, zich met andermans zaken te bemoeien!

Meermalen verscheen het onvriendelijke hoofd van vrouw Nagel om den hoek en telkens zag Jaap het gezicht van den baas veranderen. Mocht hij maar eens binnen gaan . . . . hij zou haar vragen om toch niet zoo hard tegen dien goeden baas te zijn . . . . hij was immers altijd even zacht en aardig . . . . alleen wat stil . . . .

Maar Jaap had binnen niets te maken en daarom ging hij zich nog meer aan Nagel hechten, al zijn zonnige opgeruimdheid, zijn hartelijk meeleven, zijn innemend persoontje, oefenden grooten invloed uit op den gemoedstoestand van den baas . . . . hij begon den jongen lief te krijgen. Toen gebeurde er iets, dat over Jaaps verder leven besliste.

---

## HOOFDSTUK II.

Voor het eerst in haar werkzaam leven stond vrouw Kalebas 's morgens niet op en eer het avond werd, wist Jaap, dat zijn pleegmoeder aangetast was door een hevige ziekte. De meeste kinderen verdienden nu al wat geld, sommigen waren zelfs voor goed uit huis. Jaap nam de zorg voor de zieke geheel op zich met Betje samen.

Hij kreeg van baas Nagel verlof om wat later te komen en wat vroeger weg te gaan en zoo wijdde hij zich aan zijn pleegmoeder. Ze wilde het liefst door hem geholpen worden en als hij de kussens had opgeschud of hij legde zijn zachte hand op haar voorhoofd, dan glimlachte vrouw Kalebas op een gelukkige manier en sluimerde ze soms in. Zoo lang hij kon, zat hij aan haar bed, terwijl het meisje voor den winkel zorgde. Hij raadde haar wenschen, hielp haar handig en vlug en alleen zijn deelnemend gezicht, zijn hartelijke toon verlichtten het lijden van de zieke al.

Ging hij weg, dan volgden haar oogen hem, zoolang ze konden en ze leefde weer op, zoodra ze hem hoorde thuis komen . . . .

Maar goede zorgen konden haar niet redden . . .

Op een avond, na een hevige crisis, lag ze roerloos in bed . . . . de dokter vreesde het ergste . . . . eensklaps greep ze Jaaps hand en bijna onhoorbaar zei ze: „Lieve Jongen, blijf altijd zoo goed.”

Het waren de laatste woorden die ze sprak . . .

Innig bedroefd doorleefde Jaap de volgende dagen . . . . wat had hij veel van haar gehouden, hij voelde het nu pas . . . .

Na de begrafenis besliste de familie, dat de winkel verkocht zou worden . . . . de kinderen kwamen hier en daar terecht en Jaap . . . . nu was hij vrij, kon gaan waarheen hij wilde, maar de jongen verkeerde nog te veel onder den indruk, vandaar, dat hij het voorstel van baas Nagel aannam om bij hem te komen inwonen . . . . hij kreeg dan in het begin bijna geen loon, maar gauw genoeg zou hij opklimmen. Zoo bracht Jaap het kleine beetje, dat hij op de wereld het zijne mocht noemen, naar het huis van baas Nagel. Hij ontmoette voor ’t eerst de vrouw en op zijn gewone manier sprak Jaap tegen haar . . . . ondanks de knorrige pruttelzinnen, die ze voortdurend los liet, bleef de jongen zacht en vriendelijk, schikte zich in alles en toonde een opgeruimdheid ondanks het geleden



verlies, die meer uitwerkte dan hij zelf vermoedde.

’s Middags zat hij met man en vrouw aan tafel . . . . hij kon zich nu verklaren, waarom de baas zoo stil was, want op alles wat hij deed of zei, volgde een aanmerking en dat wel dikwijls zonder eenige reden.

Het viel Jaap moeilijk vroolijk te blijven . . . . hij was dat vitten en brommen niet gewend en toen hij het waagde, wat te zeggen, kreeg hij er zelf van langs, maar nu werkten zijn oogen, die open, eerlijke, mooie oogen, de spiegels van een prachtig karakter . . . . hij keek vrouw Nagel aan, zei niets en te midden van haar standje hield ze eensklaps op, alsof ze nu pas die wonderlijke oogen ontdekte . . . . ze staarde Jaap een paar seconden sprakeloos aan en, misschien uit schaamte, begon ze nog erger door te slaan. Jaap antwoordde niet maar toen de maaltijd afgeloopen was, begon hij haar ongevraagd te helpen met opruimen. . . . zijn gezicht straalde . . . zijn oogen schenen vrouw Nagel te dwingen om niet zoo knorrig te zijn en toen hij handig de vaten droogde, in een wip den vloer veegde en daarna vroeg: „Kan ik nog iets voor U doen?” kwam er waarlijk een zonnestraaltje door de sombere wolken breken . . . ze lachte . . . ja, ze lachte!

En baas Nagel keek verbaasd, ging stillekens heen naar de werkplaats en Jaap deed vlug een boodschap en toen hij de kamer verliet, volgde juffrouw

Nagel hem met de oogen en ze prevelde iets binnensmonds . . .

Elken dag onderging ze nu verder den invloed van Jaaps zonnige natuur . . . . ze stond gewoon machteloos tegenover zoo'n jongen . . . ze kòn niet brommen waar hij bij was en na verloop van eenige weken, werd er aan tafel of 's avonds na het werk gepraat . . . Jaap vertelde van zijn pleegmoeder en van zijn verlangen naar de zee.

Toch was hij vast besloten, niet voor zijn achttiende jaar te gaan uit liefde voor haar, die altijd zoo goed voor hem was geweest.

Eens maakte baas Nagel een opmerking en naar gewoonte wilde zijn vrouw snibbig antwoorden, maar Jaap keek haar aan en ze hoorde hem zeggen als reeds zoovele malen: „Doe het nu niet!"

Ze hield zich in en met den dag fleurde de baas op, begon weer meer te praten.

Een week of zes na zijn komst hoorde Jaap, dat de vrouw den volgenden dag jarig zou zijn. Altijd er op uit, de menschen plezier te doen, zorgde hij voor een verrassing.

Toen de jarige 's morgens binnen kwam, vond ze haar stoel met bloemen versierd, wilde bloemen, die niets meer gekost hadden dan wat moeite om ze te plukken, maar daarom ook meer waarde verkregen.

Overal stonden kleine vaasjes met bloemen en uit



Jaaps handen ontving de juffrouw nog een pakje met een keurig zijden dasje.

De baas stond er verlegen bij, want in geen jaren gaven die twee menschen elkander wat en Jaap deed maar of hij er niets van merkte — juffrouw Nagel kreeg een kleur van genoegen, ze paste het mooie dasje en ze zag er op eens tien jaar jonger uit, niet door het dasje, maar door haar veranderd gezicht, waarop vreugde te lezen was.

's Middags kwam Jaap met appelbollen binnen, van zijn eigen bespaarde centen gekocht en ze zaten gezellig bij elkaar. Zelfs Elias mocht binnen komen en ze dronken iets extra's en Jaap vertelde allerlei leuke dingen van vroeger en Elias zong een grappig liedje en de baas wist ook nog een aardigheidje te vertellen en zoo pas ontving hij een brief met een groote bestelling . . . jongen, wat een prettige avond werd dat en juffrouw Nagel had nog nooit zoo gelachen en 's nachts droomde ze van een engel, die het gezicht van Jaap had . . .

---

Na verloop van tijd begon het oude verlangen naar een zwervend leven weer sterker te worden en telkens sprak Jaap er over met de Nagels om de wereld in te trekken. Dan keken de man en de vrouw elkander aan en geen van beiden ging er op in. Maar Jaap merkte wel, hoe de scheiding hen zou

grieven en zoo stelde hij zijn vertrek iederen keer uit.

Het leven in de werkplaats bleef gezellig genoeg en vooral nu de vrouw veel vriendelijker was geworden, heel dikwijls de koffie kwam brengen met een meelkoek er bij en dan een praatje maakte... het scheen ook of de komst van Jaap geluk aanbracht want de zaak had nog nooit zoo gebloeid en Jaap verdiende behalve kost en inwoning een klein stuivertje geld.

Toen werd hij achttien jaar!

De belofte aan zijn pleegmoeder, zwijgend gedaan, had hij gehouden en nu kreeg Jaap de duivel in 't lijf.

Nu was hij werkelijk vrij en eindelijk na een langen slapeloozen nacht, waarin hij worstelde met zijn genegenheid voor baas Nagel en zijn zucht naar avontuur, stond hij 's morgens op met het vaste besluit te vertrekken... Hij pakte zijn bundeltje, haalde het nieuwe spaargeld uit zijn doosje en — nam afscheid.

Vrouw Nagel schreide... wat hield ze van den jongen en haar laatste woorden waren: „Zit je in nood, Jaap, kom gerust bij ons terug," en de baas zei: „Doe, wat je niet laten kunt, jongen, denk nog eens aan ons."

„Ik heb hier een prettigen tijd gehad," zei Jaap, nooit zal ik ondankbaar zijn, maar ik heb me lang genoeg goed gehouden!"



Hij drukte ze nog eenmaal de hand en — trok de wereld in....

Waarheen was hem onverschillig, maar één ding stond vast, hij wilde de zee zien, ondervinden het zoo geroemde leven op een schip. Gelukkig was hij verstandig genoeg om zich niet te verbeelden ooit admiraal te worden of zelfs maar kapitein, daar kwam zooveel kennis voor kijken en dan, aan oorlog viel niet te denken. Hij dacht niet aan het bereiken van een hoogen rang of rijk worden .... hij wilde eenvoudig zijn natuur volgen, veel van de wereld zien .... Dus trok hij op weg!

Eerst ging het de stad door, langs de bekende straten .... het was verbazend zooveel menschen als hem kenden en iedereen keek nog eens naar hem om, opgewekt door het zien van dat zonnig gezicht, dien trouwen blik en den hartelijken groet.

Jaap zelf gevoelde zich gezond en sterk .... heerlijk, zoo heelemaal vrij te zijn! Voor zijn oogen zag hij de wonderlijke dingen waarvan hij gehoord en gelezen had .... hij wilde ze nu zelf zien!

Vooruit!

Vroolijk en wel volgde hij den straatweg naar Rotterdam, daar zou hij zich laten aanmonsteren op de een of andere boot, was het morgen niet, dan overmorgen!

Even voorbij Delft haalde hij een boerinnetje

in, ze droeg een zwaar pak en zag vuurrood van inspanning.

Jaap keek haar eens aan en — zonder spreken nam hij het pak over en wandelde rustig voort.

Het boerinnetje lachte, wischte haar warm gezicht af en zei: „Je bent een vriendelijk mensch.”

„Altijd geweest!” zei Jaap, „wat zit hier in?’,

„Kaas, die moet naar mijn broer ginder heen!”

„Ik breng je zoo ver,” zei Jaap en genoeglijk samen pratend liepen ze verder tot aan een zijweg. Daar wilde het vrouwtje de kaas overnemen, maar Jaap weigerde beslist en zoo hielden ze samen halt voor een afgelegen tuinderswoning.

„Bedankt hoor!” riep het boerinnetje en Jaap antwoordde vroolijk: „Blij, dat ik je geholpen heb, dag!”

Toen hij weer op den weg liep, voelde hij zich toch wel vermoeid en liet zich in het gras aan den oever van de Schie vallen. Daar at hij een stukje brood en rustte lekker uit.

Na een minuut of tien hoorde hij een wagen naderen en niet veel later kwam er een woonwagen voorbij rijden. Het kleine paardje trok uit alle macht .... een havelooze kerel liep er bij en een vrouw met drie kinderen op bloote voeten — een armoedig troepje! Dadelijk werd Jaap aangevallen om een aalmoes en uit medelijden met de drie stumpers gaf hij ze elk wat.

Een eind verder bleef de wagen staan en Jaap liep



er nieuwsgierig heen, zag al heel gauw, dat het paardje te oud en te uitgeput was.

„Pas maar op, anders hou je dat beest niet lang meer,” zei hij tot den haveloozen kerel.

„Gaat jou ’t aan!” was het antwoord, met de noodige vloeken.

„Neen,” zei Jaap kalm, „het gaat jou aan, je wilt toch niet graag je paardje verliezen, ik ben je vijand niet.”

De man keek den jongen verbaasd aan — zijn aandacht werd getrokken door het gezicht, die oogen en die stem.

Kortweg vertelde hij van de tegenspoeden, overal ondervonden .... hij moest verder of het zou verhongeren worden, stelen anders maar ....

Jaap luisterde met schrik naar die wanhopige taal.

„Waar moet je wezen?” vroeg hij.

„Te Overschie, daar is wel wat te verdienen en anders geef ik den brui van alles, ik breek ergens in, er mag van komen wat wil .... vort, hu!”

Jaap hield hem terug .... een plan rijpte snel in zijn hoofd .... hij zag de vuile hongerige kinderen, de afgetobde vrouw .... het werd hem te machtig .... zou die man tot misdaad vervallen zonder dat hij een poging deed om te helpen .... het mocht niet gebeuren!

„Luister eens naar me,” zei hij en de kerel zag in de klare eerlijke oogen, dat hij niet bedrogen

werd, „ik zal je helpen . . . . blijf hier met je wagen . . . . wat kun je doen voor den kost?"

„De kinderen," zei de man.

„Neen, jij . . . wil je en kun je wat doen, wat dan?"

„Soldeeren en stoelen matten en van alles wat. . . . als de menschen me maar meer lieten doen . . . ."

„Goed," zei Jaap, „ik haal werk voor je, wacht hier op me, laat je paard rusten en geef je kinderen dit brood vast en daar is frisch water!"

Jaap keerde regelrecht naar Delft terug en begon een tocht langs de huizen, overal vragend om werk alsof het voor hem zelf was. En ziet — zijn vriendelijke manier van vragen, zijn open gelaat, zijn gansche persoon boezemde vertrouwen in en zoo kreeg hij in een paar uur een vracht karreweitjes en nu spoedde hij zich terug, zocht den vreemden man en samen haalden ze tal van voorwerpen af met de belofte ze voor donker héél terug te zullen brengen.

En niemand wantrouwde Jaap, die den man belastte met het dragen en zoo keerden ze met een voorraad terug. Jaap hielp naar zijn beste weten en 's avonds brachten ze de herstelde voorwerpen aan de eigenaars en ontvingen het verdiende loon. Jaap wilde er niets van hebben en toen gebeurde er iets vreemds, want de havelooze man veranderde van een ruwen nijdigaard in een lam. Hij dankte Jaap en zei: „Er zijn toch wel goede menschen".



„Zeker,", antwoordde Jaap, „je moet beginnen zelf goed te zijn."

Voor dien nacht zocht hij in de stad een slaapplaats, na de belofte morgen weer een handje te helpen.

En zoo deed Jaap . . . . hij verschafte den man dagen werk, zorgde er voor, dat de kinderen frisch gewasschen werden en het paardje kon ook eens heerlijk uitrusten. Eerst den derden dag vervolgde Jaap zijn tocht, na ruimschoots beloond te zijn door een gemeend: „God zegen je!" van de vrouw.

Blij te moede stapte hij voort, in 't bewustzijn, een paar menschen behoed te hebben voor misdadig worden.

Dien avond bereikte hij Rotterdam en het allereerst wandelde hij naar den Maaskant, bleef daar nog een poos kijken naar de drukte op het water en aan de oevers.

Voor weinig geld at hij een stevig maal in een gaarkeuken en zocht toen slaapgelegenheid in een der vele kosthuizen dicht bij de rivier. Hij moest nu trachten een plaatsje te krijgen op een schip, het deed er niet toe, waar het hem heenbracht.

Den anderen dag dwaalde hij door de stad of slenterde langs de havens.

Terwijl hij naar het laden van een Indische boot stond te kijken, hoorde hij een paar mannen, niet

ver van hem af over scheepsvolk spreken. Hij naderde en ving duidelijk de woorden op: — ze hebben er nog twintig noodig.

Dadelijk was Jaap er bij en vroeg: „Kunnen ze mij niet gebruiken?"

De mannen keken hem even onderzoekend aan en de oudste, die een langen grijzen baard droeg begon hem te ondervragen en eindigde met hem den raad te geven: — Kom van avond maar in Het Anker, „je vraagt maar, iedereen weet waar je het vinden kunt."

Jaap dankte en liep door . . . . hij vond het wel vreemd, dat ze hem geen straat noemden, maar wat deed er dat toe . . . . hij zou misschien een plaatsje krijgen en dan begon het leven op zee!

Tegen den avond vroeg Jaap naar Het Anker en werkelijk wist de eerste de beste hem te helpen en zoo kwam hij terecht in de buurt, waar zoovele zeelui overnachten en waar ze bij elkaar komen in tal van herbergen.

In Het Anker vond Jaap een troep varenslui, die rumoerig met elkander praatten, vuurrood en meest allen met een pijp in den mond.

Tot nog toe had Jaap de kroegen vermeden, vandaar dat het hem moeilijk viel dit rookhol, waarin een vieze lucht hing, binnen te gaan.

Hij mòèst wel en dapper zette hij zich in een hoekje neer, luisterde naar de schreeuwerige stem-



men en voelde zich niet bijster op zijn gemak . . . .

Dicht bij hem zat een oude man, die Jaap voortdurend aankeek en ongemerkt naar hem toeschoof, tot hij zijn mond vlak bij Jaaps oor kon brengen en nu verstond de jongen duidelijk: „Wat zoek je hier?"

„Een plaats op een schip," antwoordde Jaap verwonderd.

„Kom dadelijk mee!" en met een ernstig gezicht liep de oude naar de deur.

Onwillekeurig stond Jaap op en volgde hem, maar juist kwamen er nieuwe bezoekers binnen en daarbij merkte hij denzelfden man op, die hem gevraagd had, in Het Anker te komen.

Deze herkende hem ook en riep: „Werd je ongeduldig? Daar zijn we al, kom mee!"

Maar Jaap voelde zich plotseling meegetrokken en eer hij het wist, bevond hij zich op straat . . . .

Vlak daarop stoven er een paar kerels naar buiten, die hem terug riepen, eindelijk dreigden, en hem ten slotte beet grepen . . . .

„Wat moet jij je met onze zaken bemoeien, ouwe Tom?" schreeuwde er een tegen den man, die zich voor Jaap plaatste als om hem te beschermen.

„Het is nog een jongen, hij weet niet wat jullie van hem wilt", antwoordde deze, en weer duwde hij Jaap voort met de blijkbare bedoeling hem uit de buurt te krijgen.

Of het nu kwam doordat de kerels dronken waren, of dat ze nijdig werden om het ontsnappen van hun prooi, niemand wist het, maar eensklaps vielen er slagen en Jaap moest zich wel verweren . . . . hij was jong en sterk en door een onverklaarbare oorzaak gevoelde hij medelijden met den ouden man, die hem misschien uit een roovershol gered had . . .

In de donkere straat liepen een aantal gedaanten te hoop en sommigen trokken partij voor den oude . . .

Op eens zag Jaap hem neer storten . . . . verwarde kreten klonken . . . . een wild geschreeuw . . . . toen verschenen er twaalf agenten met een inspecteur en kort daarna hield het rumoer op.

Jaap keek toe en hielp zijn beschermer opnemen . . .

„Hij heeft niets gedaan," zei hij tegen den inspecteur.

„Ga maar eens mee, mannetje," antwoordde deze en langzaam volgde Jaap den treurigen stoet.

Op het bureau werd de oude man bijgebracht, de wonde liep nogal los en nu begon het verhoor, waarbij Jaap tot zijn grooten schrik vernam, dat Het Anker de verzamelplaats was voor een gevaarlijk slag van menschen, die van scheepsroof leven en waarschijnlijk had Jaap op de een of andere manier behulpzaam moeten zijn.

Het eerlijke gezicht van Jaap wekte vertrouwen en na een ernstige waarschuwing van den inspecteur mochten ze beiden gaan.



Buiten dankte Jaap den ouden man voor zijn hulp en hij kon niet nalaten te vragen: „Waarom was jij er dan?"

„Ik ben er vroeger ook slecht geweest," vertelde de oude en uit gewoonte kom ik nog geregeld in dien kroeg . . . . ik zag jou zitten, je onschuldige gezicht en toen werd er een herinnering aan vroeger bij me wakker . . . . ik dacht aan mijn eigen jongenstijd en ik besloot je te helpen, uit dat hol weg te komen."

„Je hebt braaf gehandeld," zei Jaap, kun je niet ergens anders je avonden doorbrengen, zoo slecht ben je nog niet!"

De man schudde het hoofd en zei: „Aan ouwen Tom is niets meer te doen, zijn naam is bedorven, ik kan alleen nog maar in het duister leven . . . . o, het had zoo anders kunnen zijn . . . . ik was ook eens een jongen als jij en door hebzucht deed ik den eersten stap op den weg naar het kwaad . . . . wat ben je nu verder van plan?"

„Ik zoek een plaats op een schip, onverschillig waarheen het vaart."

„Er is weinig kans, laat je anders op de rol schrijven op het kantoor. Heb je al gevaren, kom je van een school?"

Toen Jaap hem iets van zijn leven vertelde, zei de oude man: „Dan kom je niet gauw klaar . . . . ze zijn tegenwoordig niet verlegen om volk en als je geen papieren hebt . . . . blijf maar veel aan den

rivierkant, het gebeurt wel eens, dat er een wegblijft of ziek wordt."

Jaap begon nu te begrijpen, dat niet alles even gemakkelijk zou gaan en na afscheid van den ouden man genomen te hebben, zocht hij peinzend zijn slaapstee op . . . .

Den volgenden dag ging hij naar het kantoor en liet zich inschrijven, maar ook daar hoorde hij, dat er weinig kans voor hem bestond, misschien de andere maand . . . . Dus sleet Jaap zijn dagen aan den Maaskant, in de hoop op een vrij komende gelegenheid . . . .

Zijn duitjes raakten op en hij voorzag het oogenblik, dat hij een ander baantje zou dienen te zoeken om aan den kost te komen.

Toch bleef hij opgeruimd en overal spraken de menschen hem aan, vertrouwden hem soms allerhande geheimen toe, wel niet van ernstigen aard, maar toch pleitte het voor den jongen, dat iedereen een groote eerlijkheid in hem veronderstelde.

Den achtsten dag stond Jaap aandachtig te kijken naar de laatste toebereidselen voor het vertrek van De Condor, een snelvarende boot naar Brazilië. Het was een laden en een geschreeuw . . . . de groote kranen heschen geweldige kisten van de wagens aan den kant en lieten ze netjes in het ruim dalen . . . . een aantal passagiers wandelden over het middendek, praatten met kennissen en bloedverwanten . . . . ze



wachtten op het beslissende oogenblik, dat de kapitein bevel zou geven om te vertrekken . . . .

Het ging Jaap aan het hart, hier zoo in zijn eentje aan den kant te moeten staan . . . . hoe dolgraag was hij de loopplank opgewipt om zich ergens te verstoppen, zooals hij wel eens gelezen had . . . . maar hij was te eerlijk . . . . werd er nu maar een ziek . . . .

Daar kwam een rijtuig aanrijden, het hield vóor het schip op en een heer en een dame stapten uit, liepen naar de plank . . . .

Jaap keek beiden aan en — het gezicht van dien heer herinnerde hij zich . . . . ja . . . . uit zijn schooltijd . . . . dezelfde lachende oogen, den bobbelneus en het vooruitstekende kinnetje . . . . wie was dat ook weer? . . . .

Tegelijk meende ook de heer een bekend gezicht te zien en zoo zagen ze elkander enkele seconden aan....

Toen liep het paar door en nauwelijks verdween het boven op het dek, of Jaap mompelde: „Olen . . . . ja . . . . Olen . . . . Sandertje Olen, hij is 't!"

Vol nieuwsgierigheid bleef hij wachten om te zien of hij den vroegeren beschermer, die hem zoo dikwijls bracht en haalde, nog eens kon zien en alsof Sander Olen dezelfde gedachte had, daar verscheen hij weer op het dek en keek naar Jaap, die in zijn herinmering alleen leefde als een klein blond aardig dreumesje, dat eeuwig zoek raakte. Waarom zou hij daar zoo staan? . . . hij peinsde . . . .

Kort daarop kwam er een varensgezel op Jaap af en vroeg hem, even aan boord te komen . . . .

De jongen werd vuurrood . . . . wás er één ziek geworden . . . . Zou het toch gebeuren? . . . .

Hij klom haastig naar boven en stond een oogenblik later tegenover Sander Olen.

„Ik geloof, dat jij Jaap heet," zoo begon deze en eensklaps klonk het antwoord: „En u is Sandertje, u bracht me altijd naar school en u haalde me weer!"

Ze moesten beiden lachen en toen vroeg Sander: „Wat doe je tegenwoordig, waarom sta je daar zoo?"

„Ik zoek een plaats op een schip en de rol geeft wel honderd namen te veel!"

„Je bent een zwerver, hè? . . . . ja ja . . . . zou je met me mee willen?"

„Dol graag!" zoo barstte Jaap uit, „maar . . . ,"

„Niet voor mijn plezier, maar voor mijn zaak, daarginder! Zoo iemand als jij is goud waard! Wil je?"

Jaap knikte maar weer heftig van ja en antwoordde: „Ik wil alles doen, maar . . . ."

„Jawel, dat komt in orde . . . . ik zal even met den administrateur spreken . . . . je moet dan aan boord je brood verdienen en ik betaal je voorloopig een klein loon . . . . afgesproken?"

„Ik vind alles goed!" juichte Jaap.

„Wacht dan hier . . . . het zal wel lukken!"

Hij liet Jaap even alleen en na enkele minuten keerde hij terug met de tijding: „Je kunt mee als



poetser en als mijn persoonlijk bediende . . . . wil je?"

Jaaps gezicht werd een en al zonneschijn . . . . hij greep Sanders hand en zei: „Ik dank u hartelijk."

„Vlieg nu om je bundeltje! je hebt nog twintig minuten! Kan dat? Laat het anders maar loopen!"

Jaap was de plank al half af en — een kwartier later klauterde hij aan boord, werd ingeschreven, ondervraagd, zijn papieren waren in orde en — tien minuten later kwam het sleepbootje langs varen . . . . de kabelketting werd vastgesjord . . . . de passagiers wuifden en — langzaam deinde het groote schip naar het midden van de rivier . . . . het sleepbootje bracht het gevaarte op gang en kort daarna bewoog zich de Condor met halve stoom in de richting van de zee . . . .

Jaap mocht niet aan dek komen en zoo zag hij Rotterdam voorbij schuiven . . . .

Hij was stil geworden . . . . het kwam ook zoo onverwachts, dat hij meende te droomen . . . .

Eindelijk had hij zijn doel bereikt . . . . naar zee, varen op den grooten Oceaan, dagen lang onder bescherming van dien zelfden Sander uit vroeger tijd, een goed soort jongen . . . .

Nog enkele uren en door het ronde raampje in den koperen rand zag hij de havendammen van den Hoek . . . . eensklaps schommelde het schip . . . . zijn oogen begonnen te stralen . . . . hij was op zee!

## HOOFDSTUK III.

De Condor zette koers door het Kanaal, volgde de Fransche kust, om verder in de richting van Lissabon te stevenen. Vandaar zou de reis op Brazilië afgaan.

In het begin was het weer nogal onstuimig, maar na la Rochelle werd de tocht heerlijk.

Jaap kreeg een slaapplaats bij het overige mannelijke personeel in een langwerpige, tamelijk zindelijke kajuit, waar elk zijn kooi zelf moest verzorgen.

Den eersten nacht sliep hij bijna niet, zoo vreemd voelde hij zich nog en bovendien onderging hij de gewone plagerijen, maar Jaap nam iedereen voor zich in en dus bleven gemeene streken vanzelf achterwege en het duurde niet lang of hij was met de meeste scheepslui goede maatjes.

Zijn taak begon 's morgens vroeg met 't poetsen van alles wat gepoetst kon worden tot en met de lepels en vorken, aan tafel gebruikt. Ook zorgde hij voor bediening van Sandertje en zijn vrouw.



Deze laatste kreeg schik in den opgeruimden jongen en hij deed al zijn best om voor de jonge vrouw zoo gedienstig mogelijk te zijn.

Dat viel hem volstrekt niet moeielijk want ze toonde zich bizonder ingenomen met Jaap en niets vond ze prettiger dan in een vrij uurtje met hem te praten.

Jaap begreep nu, dat de jonge meneer Olen in Brazilië een filiaal moest oprichten van het handelshuis, dat door zijn vader al zoovele jaren bestuurd was. Hij merkte ook wel, dat de jonge vrouw verbazend tegen de reis had opgezien en toch haar man wilde volgen.

Zoodoende was ze wat neerslachtig en vandaar het verlangen naar het gezelschap van den jongen, die alleen door zijn vriendelijk gezicht al opbeuring bracht.

Sander kon zich niet genoeg gelukwenschen met de opwelling om bij het vertrek dien jongen mee te nemen. Nog meer dan hij zelf, gaf deze zijn vrouw de zoo noodige afleiding.

's Avonds na afloop van het werk zat Jaap soms bij het echtpaar op het dek en dan moest hij vertellen van zijn jeugd en ze lachten dikwijls tranen met tuiten bij het hooren van de aardige voorvallen, die de jongen zoo smakelijk opdischte.

En beneden in het ruim veroverde Jaap zoetjes aan alle harten, veranderde door zijn voorbeeld den

ruwen geest onder de mannen en nooit klonk er zoo dikwijls een vroolijk gezang, nooit vlotte het werk zoo geregeld als op die reis. Niemand begreep, dat de invloed van Jaap die verandering tot stand bracht, maar wel toonden minderen en meerderen hun genegenheid voor dien blondkop, altijd bereidwillig, altijd opgewekt en werkzaam!

Tot nog toe liep de reis uitmuntend — elken avond bleven de passagiers tot lang na slapenstijd op het dek om te genieten van de stille vlakke zee, den prachtigen zonsondergang en de gezellige gesprekken.

Dan werd er ook muziek gemaakt en weemoedig klonken de tonen van een zacht klagende viool over het water . . . .

Dicht bij de Portugeesche kust kwam er plotseling een booze bries opzetten, vergezeld van stormvlagen.

Het gezicht van den kapitein stond somber — hij hield niet van die golf van Biskaje . . . . een van zijn voorvaderen had hier den dood gevonden . . . .

Het weer sloeg om — een zware nevel hing over de zee en een vervelende neerslag joeg iedereen van het dek.

Zelfs Jaap verkeerde onder den indruk van die troostelooze natuur en werkte zwijgend door.

Het werd nacht en alles lag in de kooi . . . . een felle regen plaste op het dek.



Sander sliep niet . . . . hij luisterde naar het kletteren van het water en het regelmatig stampen van de machine.

Zijn vrouw voelde zich ellendig door de zeeziekte — zonder spreken bleef ze roerloos achterover liggen, 't eenige middel om er het minste last van te hebben.

Sander scheen er beter tegen te kunnen, maar slapen ging toch niet . . . . hij had het electrische licht ontstoken en probeerde te lezen . . . .

Plotseling hoorde hij het stampen en dreunen van de machine niet meer . . . . de stoomsirene gilde aanhoudend . . . .

Sander luisterde, vermoedde gevaar . . . . een hevige angst greep hem aan . . . . aarzelend stond hij op, strekte de hand uit om zijn vrouw te waarschuwen . . . .

Het duurde enkele seconden . . . . toen eensklaps werkte de machine weer . . . .

Sander opende de deur van zijn hut, vloog de gang in . . . . op 't zelfde oogenblik voelde hij een heftigen schok . . . . het schip werd opgetild, zoodat hij achterover sloeg . . . . er klonken wilde kreten . . . .

Snel stond Sander op, was met enkele sprongen bij zijn vrouw, rukte haar uit bed, greep zijn valies met gewichtige papieren en haastte zich naar het dek . . . .

Van alle kanten kwamen passagiers in nachtgewaad naar boven in den killen regen . . . .

Daar vlak bij zagen ze een andere boot . . . . de lichten glansden in het donker . . . .

Het scheepsvolk vloog rond en er klonk maar één kreet:

„We zinken!"

Er volgde een tooneel van verschrikking . . . .

De reddingsbooten werden neergelaten, maar al spoedig klonk het weer: „Te laat! red je . . . . 't water in!"

Het gevaar dreigde. . . . het schip zonk snel. . . . een groot gat in den boeg deed het vol loopen. . . . en iedereen dacht aan 't eigen leven . . . . alles sprong te water om op het andere schip, dat blijkbaar geen averij bekomen had, redding te vinden. . . . daar werden booten uitgelaten en zoo dicht mogelijk naderde het vreemde stoomschip om hulp te bieden.

Sander aarzelde geen oogenblik, stortte zich met zijn vrouw in zee . . . . het was de eenige kans op behoud . . . . 't valies met papieren moest hij achterlaten . . . .

„Sla je arm om mijn hals!" riep hij met gesmoorde stem, „en probeer mee te zwemmen!"

Maar de jonge vrouw had alle bezinning verloren . . . . als wezenloos liet ze zich hangen en maakte het Sander bijna onmogelijk om vooruit te komen. . . .

Daar vóor zich zag hij het vreemde schip . . . .



hij kon het best halen . . . . als ze maar meegaf. . . . maar ze hing als lood aan zijn hals . . . . hij hijgde van overmatige inspanning en in doodsangst worstelde hij om verder te komen . . . . daar vlak bij was de redding!

Op eens voelde hij zich omlaag trekken . . . . een andere drenkeling had zijn been gegrepen in wanhoop . . . . Sander verdween met zijn vrouw onder water . . . .

Even later had hij zich weer uit dien knellenden greep verlost . . . . hij kwam weer boven, kon adem halen . . . . maar nu voelde hij ook niet meer den arm van zijn vrouw om zijn hals. . . . hij dook . . . . hij tastte rond . . . . hij sperde zijn oogen open . . . . niets zag hij, dan daar de donkere gedaante van het zinkende schip en aan de rechter zijde de lichten van het andere . . . . een vernietigende wanhoop over 't lot van zijn vrouw verlamde zijn krachten . . . . nog eenmaal greep hij om zich heen . . . . toen zonk hij in de diepte . . . .

---

Enkele uren later sloeg hij de oogen op en — herkende Jaap. In 't eerst besefte hij niet, waar hij was, begreep niet, hoe hij hier op een bed in een hut lag . . . . toen drong de herinnering eensklaps in hem door . . . . hij slaakte een kreet en vroeg gejaagd: „Waar is Emmie?"

Jaap sloeg zijn oogen neer en antwoordde niet.

„Je zegt niets!” schreeuwde Sander, „je wilt toch niet . . . . je denkt . . . . is mijn vrouw . . . .?”

In Sanders oogen lag zulk een angst, dat Jaap de tranen niet weerhouden kon . . . . hij knikte . . . .

Er kwam geen kreet over Sanders lippen . . . . voor zijn geest zag hij weer de zee, de zwarte zee, de twee booten . . . . hij voelde den greep van die hand . . . , zijn lieve Emmie had losgelaten . . . . ze was gezonken . . . . voor altijd liet ze hem alleen . . . .

---

Op nieuw verloor Sander 't bewustzijn . . . .

Lang bleef het onzeker of Sander het op zou halen, maar zorgvuldige oppassing en een sterk gestel hielden hem in 't leven, hoezeer er, dan ook een totale verandering met hem had plaats gegrepen.

Aan Jaap bleef hij voornamelijk alles verschuldigd want geen oogenblik had deze hem in den steek gelaten en toch waren de eerste woorden, die Sander sprak: „Was ik maar met Emmie gestorven!”

Jaap eerbiedigde die smart over 't verlies van een lieve jonge vrouw, waarmee hij nog geen jaar gehuwd was.

Eerst een week na de noodlottige aanvaring hoorde Sander iets naders van wat er gebeurde in dien noodlottigen nacht.

Door verkeerd begrepen seinen, door een mistige atmosfeer waren de beide stoomschepen op elkaar



geloopen — de Condor zonk en 't grootste gedeelte der passagiers werd opgepikt en op de Washington overgebracht. Sander stond op 't punt weg te zinken, toen een bootje hem naderde en de bemanning hem redde . . . .

Nu stoomden ze naar New-York!

De kapitein had aan de aanvaring geen schuld en achtte zich niet verplicht terug te keeren om al de geredden aan wal te brengen. Dat zou zijn reis te zeer verlengd en hem boete bezorgd hebben.

Dus werd de reis in allerijl voortgezet!

De geredden vonden op de Washington hartelijke deelneming en van alle kanten werden ze voorzien van 't allernoodigste en beloften van steun bij de aankomst te New-York gaf den meesten weer levensmoed, al hadden ze ook alles verloren.

Sander weigerde zijn hut te verlaten ... hij sprak bijna niet en zat den ganschen dag wezenloos voor zich uit te staren. Voedsel weigerde hij in 't begin, maar op aandringen van Jaap gebruikte hij het hoognoodige om in 't leven te blijven.

De meeste passagiers, die gered waren, mochten van geluk spreken want geen hunner vermiste een vrouw of kind — Sander alleen werd zoo zwaar beproefd.

Geen wonder, dat iedereen medelijden met hem voelde en alles in 't werk stelde om den jongen man te troosten, maar niets kon hem uit zijn doffe

onverschilligheid wakker schudden — hij wilde niemand zien, niemand spreken en alleen Jaap mocht hem storen.

Met een buitengewone fijngevoeligheid praatte deze tegen hem, herinnerde aan de lieve jonge vrouw, die zoo aardig lachte en zoo gebeurde het eindelijk, dat Sander op een avond in hartstochtelijk schreien losbarstte en zijn diepe droefheid uiting kon geven.

Van nu af spraken ze samen uren lang over de gestorven Emmie en zachtjes aan week de noodlottige stompzinnigheid van Sander .... hij werd nu de zwaar getroffen echtgenoot, die het verlies van een zachte vrouw moest dragen.

Jaap leefde met hem mee en vaak zaten ze uren achtereen te praten, zwegen dan weer, tot Jaap aandrong om naar het dek te gaan.

„Kom", zei hij, „u zult hier ziek worden".

„Niets kan me meer schelen," antwoordde Sander.

„Dat mag u niet zeggen! U is verplicht moedig het leed te dragen. Er is nog wel wat nuttigs te doen in wereld."

Wat moet ik doen zonder haar!" riep Sander uit.

„U hebt de middelen om uw leven mooi te maken als een nagedachtenis aan uw jong gestorven vrouw," zei Jaap.

Sander bleef peinzen en keek Jaap vragend aan alsof hij niet begreep wat deze bedoelde. De ern-



stige toon van den jongen verraste hem en verbaasd vroeg hij zich af:

„Is het met die kinderen uit het volk anders dan met ons, zijn ze vroeger wijs, is dat de taal van een achttienjarige?"

Jaap scheen te raden wat er in Sander omging, want hij zei glimlachend: „U wordt toch niet boos op me .... ik heb zoo van die gedachten .... ik zeg maar vrij uit wat ik denk .... u neemt het me toch niet kwalijk?"

Sander stak hem een hand toe en zei met ontroering: „Je bent een eerlijke jonge kerel .... aan jou dank ik mijn leven .... ja .... ja, ik verloor bijna mijn verstand .... jij bracht me tot me zelf! Wil je bij me blijven? Er schuilt iets in je .... iets ongewoons voor jou leeftijd .... toe, blijf bij me .... door jou voel ik mijn verlies minder, met jou kan ik over Emmie praten".

In dit oogenblik werd tusschen die twee menschen een verbond van innige vriendschap gesloten en van nu af aan leefde Sander wat op, treurde om het geleden verlies, maar niet als een man, die het verstand verloren heeft.

En Jaap stond hem trouw bij in de moeielijke dagen, die volgden.

Na een voorspoedige reis stapten ze te New-York aan wal, ondervonden den noodigen bijstand van

den Nederlandschen Consul, die hun raad en hulp schonk.

Sander telegrafeerde naar huis, waar de ramp zeker wel bekend was geworden. Hij vroeg geld voor de terugreis en zoo konden ze binnen enkele dagen op een Hollandsch schip naar het vaderland terugkeeren.

Het weerzien van den verloren gewaanden zoon bracht heel wat vreugde in de ouderlijke woning, hoezeer ook het droevige einde van Emmie het vermagerde bleeke gezicht van Sander deed verklaren.

Nu hij weer thuis was, scheen hij weer dieper onder den indruk te geraken want opnieuw verviel hij in een toestand van volkomen lusteloosheid en zijn gezondheid liet alles te wenschen over. Hij hoestte en harde koortsen putten hem geheel uit. Mevrouw maakte zich ernstig ongerust en met Jaap samen verzorgden ze den armen lijder zoo goed ze kon.

Jaap moest op uitdrukkelijk verlangen van Sander in dienst blijven, hij alleen mocht hem helpen, met hem en zijn moeder wilde hij praten, met niemand anders.

De vroolijke Sander van vroeger was gestorven . . . . een zwijgend ziekelijk man herinnerde nog aan vroeger tijd.

Jaap wandelde met hem, langzaam, door de omstreken en dan hadden ze het weer over het vreeselijke ongeluk.



Op één van die tochten ontmoetten ze een kleinen boerenjongen, die wanhopig bij een mand stond waarvan de bodem bezweken was . . . . al de aardappels lagen in het rond en hij zag geen kans ze allen te dragen.

Jaap hielp hem rapen, vulde zijn zakken, zijn pet en — ook Sander volgde dat voorbeeld!

Ze brachten den jongen thuis en hun eenige belooning was de schitterende blik in de oogen van den knaap . . . .

„Wat ben je toch goed!" zei Sander.

Jaap lachte even en antwoordde niet.

„Ik heb al meer gemerkt, waar je ook bent en waar je ook komt, altijd weet je wat goeds of aardigs te doen."

„Dat gaat vanzelf," zei Jaap.

„Juist! omdat je door en door goed bent."

Jaap lachte weer en op 't zelfde oogenblik was hij met een hond bezig, dien hij lokte. Het dier toonde een uitbundige vreugde en liep een eind mee, tot Jaap riep: „Vort, naar huis!"

Zoo ging het elken dag!

Altijd wist Jaap te helpen en iedereen, die hem zag en met hem in aanraking kwam, veranderde. Hij kreeg alles gedaan en geen kerel zou het wagen wreed te zijn, niet uit angst voor straf, maar voor die vreemde oogen.

Onwillekeurig volgde Sander hem na . . . . zijn

droefheid verminderde als hij in staat was anderen te helpen en het duurde niet lang of ze trokken er samen op uit met het vooropgestelde doel te trachten, zwakken hulp te bieden.

Ze vonden daartoe ruimschoots gelegenheid!

Jaap kende bijna iedereen en door zijn vragen kwam hij te weten wat niemand anders wist.

Dan trokken ze soms naar een stil hofje, vonden er een brave huismoeder, hard werkend om het dagelijksch voedsel te verdienen en toch worstelend met armoede en ziekte.

Ze wisten haar moed in te geven, bezorgden haar een verpleegster, versterkende middelen, het oudste meisje een dienst en ze werden gezegend.

Een ander maal troffen ze een werkman, die al weken lang geen verdienste had en binnen enkele dagen vond de man weer arbeid.

Sander lag menigmaal 's avonds wakker want na het ongeluk leed hij aan slapeloosheid — dan zag hij de dankbare gezichten en hij dacht aan Emmie .... het was alsof zij vóor hem verscheen in een verblindend licht en hem toeknikte .... kort daarna sliep hij rustig in.

Op een keer sprak hij met zijn vader, gelukkig vermogend genoeg om den zwaar beproefden zoon kalm te laten genezen.

„Ik moet weer aan 't werk", zei hij tot den ouden man, „ik heb lang genoeg geluierd."



„Geluierd niet", antwoordde de heer Olen, „je bent genezen en nu verlang je zelf weer naar geregelde bezigheid."

„Ja vader, maar op het kantoor zal ik niet veel goeds uitrichten .... als u het goedvindt, sluit ik me aan bij de Broeders van het Goede Werk, een vereeniging van menschen, die overal helpen en steunen en redden, zonder onderscheid, armen en rijken, goeden en slechten. Ze geven ons uit hun middelen kost, kleeding en inwoning ...."

„Maar Sander!" riep meneer Olen uit, „ben ik er dan ook niet? Dacht je, dat ik niet bewonder wat je met Jaap doet en zou ik je dan niet steunen?"

„Vader, het is ter wille van Emmie! U is zoo goed en vriendelijk!"

„Hoor eens, jongen", vervolgde meneer Olen, „je kunt op mij rekenen, doe zooveel je kunt goed, maar blijf bij ons met Jaap! Vraag niet naar geld, ik kan het wel missen en heb je wat meer noodig, graag hoor!"

„Vader", stamelde Sander, „wat is u goed!"

„Door jullie! Ik dacht er vroeger niet zoo over, maar al ben ik een bankier, een geldwolf zooals de menschen me wel eens noemen, ik wil ook meedoen, hoor, en als je mijn geld noodig hebt, dan heb je maar te spreken."

Nu brak er een nieuwe tijd aan voor Sander en Jaap! Waar het noodig was, brachten ze leniging

van smart door hun zacht woord van medelijden, het geld vermocht heel wat ellende weg te nemen.

Het duurde niet lang of ze kenden allerhande verborgen stadshoeken, waar misdaad en slechtheid regeerden en juist daar trachtten ze te redden wat nog te redden viel.

Eens, op een donkeren avond vroeg Jaap aan Sander:

„Het zal dezen keer spannen! ik ben iets verschrikkelijks te weten gekomen, we moeten er op uit!"

Beiden begaven zich op weg en bereikten na een langen tocht door regen en wind een armoedige buurt vol sloppen en stegen.

Na eenig zoeken hield Jaap stil voor een huisje waarvan de ruiten bijna allen beplakt waren . . . . een flauw licht viel naar buiten en daar binnen klonk een gesmoord geschreeuw . . . .

Jaap stootte zonder moeite de deur open en nu vertoonde zich aan zijn oog een afschuwelijk schouwspel . . . . Twee kinderen lagen bijna zonder kleeren op een hoop vuil stroo . . . . het kleinste, van een jaar of vier kreunde en lichtte het vermagerd hoofdje met een paar holle oogen op, toen Jaap en Sander binnen kwamen . . . . het andere, een meisje van acht keek hen schuw aan en ging beschermend voor haar broertje staan . . . .

„Waar is je moeder?" vroeg Jaap.

Met hèm mee!" was het antwoord en Sander zag den angstigen blik, waarmee ze dit zei.



Komt ze gauw terug?"

„Weet niet."

„Is je broertje ziek?"

„Neen, afgeranseld!"

Sander huiverde en onwillekeurig bukte hij zich, om het jongetje toe te spreken, maar het kind scheen bang te worden en slaakte luide angstkreten.

„Blijft u even hier", zei Jaap, „ik zal de moeder halen, háár moeten we redden met die kinderen."

Hij ging snel heen en bereikte weldra een klein kroegje . . . . onbevreesd trad hij binnen en daar vond hij een aantal mannen en enkele vrouwen, schor lachend en gierend, opgewonden door drank.

„Vrouw Lamers!" riep Jaap met heldere stem, terwijl hij in de deuropening bleef staan.

Het werd stil — de bezoekers van het kroegje keken verbaasd op en de geroepen vrouw stond eensklaps op en verdween buiten de deur.

Een luid gekrijsch deed zich binnen hooren . . . . enkele kerels vertoonden zich schreeuwend en vloekend in het naar buiten vallende licht . . . .

Snel trok Jaap de vrouw mee en verwijtend zei hij:

„Ben je toch weer gegaan en je had beloofd . . . ."

„Ik moest . . . . voor hem!" klaagde de vrouw, „hij heeft Jantje zoo vreeselijk geslagen . . . . hij dreigde . . . . o . . . . ik moest wel!"

„Ik kom je halen met je kinderen", zei Jaap, „je moet vluchten, wij willen je beschermen . . . . je

man is ziek, die houdt het niet lang meer . . . . voor hem zorgen we later."

Ze kwamen in de vuile woning en toen de kinderen hun moeder zagen, lieten ze hun blijdschap merken door een hartroerend snikken.

„Dit is de moeder", fluisterde Jaap tegen Sander, „zij is niet slecht, ze staat onder dwang van den man."

Nu richtte Jaap zich tot de vrouw en zei: „Wil je met ons mee gaan, durf je?"

„Ja, red ons!" riep ze uit.

„Heb je niets om de kinderen in te wikkelen?"

Het gansche vertrek bevatte letterlijk niets, geen meubel, geen deken — alles was verpand.

Jaap aarzelde niet, trok zijn jas uit en hulde daarin het kleine gewonde ventje en Sander wierp de zijne om de schouders van het meisje.

Zoo verlieten ze het huisje en spoedden zich voort, want een naderend geschreeuw deed de moeder sidderen . . . .

Alsof de dronkaard vermoedde wat er gebeurde, kwam hij met enkele mannen aanzetten en herkende zijn vrouw . . . .

Er ontstond een korte vervolging, maar Jaap en Sander zetten door en wisten te ontkomen . . . .

Ze bereikten het gebouw der Broederschap en daar vonden de drie ongelukkigen een liefderijke toevlucht. Dáár zou geen diep gezonken man hen vooreerst



vinden en dan — hij, die zijn gezin honger deed lijden, vrouw en kinderen mishandelde, zou het niet wagen hen op te eischen . . . . hij zou er den moed toe missen!

Zoo konden de drie geredden verzorgd worden en na gereinigd en gekleed te zijn, knapten ze spoedig op, wisten niet, hoe hun weldoeners te danken.

De man verviel van kwaad tot erger en moest eindelijk opgesloten worden . . . .

Toen huurde Sander een net huisje, hielp de vrouw aan geschikt werk, steunde haar met raad en daad en na enkele maanden kon ze zich zelf weer redden en nooit vergat hij het oogenblik waarin de vrouw tot hem zei: „Wat is u goed!"

Op die manier wisten Jaap en Sander dikwijls ontzaglijk veel weldaden te bewijzen en al werden ze soms met ondank beloond, in de meeste gevallen ondervonden ze treffende bewijzen van aandoenlijke aanhankelijkheid.

Ze wisten de huizen te vinden waar ellende heerschte buiten eigen schuld en ze steunden . . . .

Ze hielden menigeen terug van misdaad en redden er velen uit een slechte omgeving . . . .

Zoo verliepen twee jaren . . . .

Toen werd dit leven Jaap te machtig! . . . .

Een hevige onrust maakte zich van hem meester, een onweerstaanbaar verlangen naar reizen en trekken.

De zee lokte hem niet meer zooals vroeger, daartoe

had hij te vreeselijke oogenblikken doorleefd, maar van huis wilde hij toch!

Hij probeerde er zich tegen in te zetten door dubbele inspanning, maar na den zwaren dagtaak peinsde hij onder het rusten over de middelen om weg te kunnen trekken. Hoe ondankbaar zou Sander hem niet vinden en waarom moest hij een onbezorgd nuttig leven prijs geven voor een onzekere toekomst?

Hij hield het zich alles vóor en toch — hij begon slecht te slapen en weinig te eten en meermalen staarde hij de vogels na, die boven zijn hoofd door de lucht vlogen .... hij wilde mee .... ver weg .... de wereld in!

Een onverwachte gebeurtenis bracht hem uitredding!

Al sedert lang liepen er geruchten omtrent een mogelijken oorlog tusschen Malavië en Noordrijk en ten slotte werd het bekend, dat een botsing niet zou kunnen uitblijven ,... iedereen voorspelde een bloedigen krijg!

Jaap koesterde al geruimen tijd het plan en — eindelijk sprak hij er over met Sander .... Hij wilde het werk der barmhartigheid mee helpen bevorderen, naar het terrein van den oorlog trekken als lid van de vereeniging Het Roode Kruis, den gewonden lafenis en soms redding brengen, alles doen om het ontzaglijk lijden van honderden te verlichten.

Sander hoorde hem zwijgend aan en vroeg:

„Is het je ernst, wil je van me weggaan?"



Toen zei Jaap: „Ik heb óók slechte eigenschappen, ik ben onrustig, ik kan niet langer hier blijven, ik zou er ziek van worden. Het reizen zit me in het bloed, ik heb er al zoo lang tegen gevochten en nu is daar een mooie gelegenheid om toch nuttig te zijn. Denk niet, dat ik ondankbaar ben ...."

„Nee nee!" riep Sander, „ik ken je, is er sprake van dankbaarheid, dan is het aan mijn kant!

Weet je, dat er ook gevaren aan je plan zijn verbonden?"

Jaap glimlachte en zei: „Het is de schoonste dood dien ik me kan voorstellen, te sterven in dienst van het Roode Kruis."

Toen greep Sander zijn hand en met vaste stem riep hij:

Jaap, Jaap, ik ga mee!"

# HOOFDSTUK IV.

Twee dagen later namen ze afscheid en vooral Sander liet de zijnen in droefheid achter.

's Morgens vroeg vertrokken ze met den sneltrein naar Berlijn als vrijwillige helpers van het Roode Kruis. Met hen reisden nog een zevental mannen en vrouwen af, waaronder de jonge dokter Van Osveld, die het aanzienlijk te kort aan geneesheeren op de mogelijke oorlogsterreinen wilde helpen aanvullen.

Het was een geestdriftige jonge man, die zich bij Jaap en Sander aansloot en vol vuur bleef spreken over de dingen, die hij hoopte te doen in 't belang van ongelukkigen.

In den trein werd over niets anders gesproken dan over den naderenden krijg en — op één van de tusschenstations hoorden ze, dat de oorlog verklaard was . . . .

Onmiddellijk vertrokken ze dan ook bij hun aankomst te Berlijn naar het Zuiden en bereikten na een



uiterst vermoeienden tocht de hoofdstad van Malavië, meldden zich aan bij den chef van den ambulancedienst.

In de stad heerschte een koortsachtige opgewondenheid .... den ganschen dag roffelden de trommen en vliegende ordonnances brachten overal de bevelen heen.

Ordelijk en geregeld verlieten de troepen den volgenden morgen de stad per trein.

Jaap en Sander wisten zich wonderwel in het drukke opgewonden leven te schikken. Ze begrepen onmiddellijk de gegeven bevelen, voorloopig alleen een zorgen voor de ambulancewagens, het vervoer van de stapels verbandmiddelen en verdere artikelen voor het verplegen van gewonden. Het ging alles snel en voorbeeldig .... de Malaviërs beschouwden van hun kant den oorlog als een strijd voor het behoud van onafhankelijkheid, voor een rechtvaardige zaak.

Ze moesten de wapens wel opnemen, bedreigd door een vijand, die hoofdzakelijk uit veroveringszucht handelde.

De bevelhebber Slyrinski scheen op meesterlijke wijze alles geregeld te hebben . . . . trein na trein vertrok, gevuld met juichende en zingende soldaten.

Jaap en Sander voelden zich diep ontroerd . . . . zij hadden den tijd nog en wachtten hun beurt af.

Duizenden mannen, vrouwen en kinderen verdrongen zich bij en om het station .... de barrières werden op sommige plaatsen verbroken en zoo kon het ge-

beuren, dat vrouwen een eind langs den trein meeliepen, hun zoons toewuivend .... en deze schreeuwden: „Leve het vaderland!" .... weg stoomde de lange sliert wagens, verdween en .... dan bleven de vrouwen staan en schreiden ....

Het ging alles naar de grenzen om het bedreigde land te verdedigen en dit maakte voor Jaap en Sander den aanblik van de geestdrift zoo ontroerend, omdat ze meermalen hadden gehoord, dat een overwinning onmogelijk was.

Eindelijk kwamen de lage platte wagens vóor, waarop de ambulance gereden werd en nu ook verlieten zij de woelige stad, waar zoovelen achterbleven, die hun kinderen of bloedverwanten nooit terug zouden zien.

Een groot aantal pleegzusters en geneeskundige studenten vulden éen der wagons, terwijl helpers en dragers in een volgende plaats namen.

De toon onder al deze mannen en vrouwen was minder geestdriftig .... zij wisten wel, wat de gevolgen van zoo'n verbitterden strijd zouden worden — sommigen hadden al treurige ervaringen opgedaan, vroeger!

Bij de aankomst te Ruhlberg, 't laatste station, bleef de trein uren lang stilstaan .... er heerschte een onbeschrijflijke beweging .... van alle richtingen werden de troepen aangevoerd om zich hier onder den opperbevelhebber te vereenigen.



Jaap, Sander en Dirk van Osveld mochten zich gerust voor enkele uren verwijderen en begaven zich in het oude stadje, waar ze bijna alleen soldaten zagen marcheeren met vliegende vaandels en slaande trommen.

Er schenen telegrammen aangekomen te zijn omtrent kleine schermutselingen vlak bij de grenzen en in alle harten leefde een onrust, een drift om den vijand, die het vrije land wilde onderwerpen, te lijf te gaan.

Op een zeker oogenblik ontstond er een geweldige beweging .... daar naderde de hoofdgeneraal Slyrinski, een donkere kloeke gestalte met een ernstig gezicht!

Die man wist wat er van hem verwacht werd en — zijn gedachten waren somber, al deed hij zijn best een onbezorgd gezicht te zetten .... een staf van hoofdofficieren vergezelde hem.

De jonge mannen keerden naar het station terug en door hun witten band met het roode kruis konden ze overal gemakkelijk doorkomen.

Nog voortdurend kwamen er treinen aan en het scheen wel of het voorbij trekken der soldaten nooit zou eindigen.

Nu ook werden de ambulancewagens afgeladen en toen kwam het bevel om te volgen.

Naar de grenzen!

Daar zouden de vijanden tot staan gebracht moeten worden want — de geruchten werden zekerheid,

met snelheid rukten de Noordrijkers voorwaarts als om Malavië te overrompelen.

's Avonds om zes uur hield de wagen waar Jaap en Sander bij behoorden halt en koos een veilige standplaats achter een uitgestrekt terrein, met kreupelhout begroeid.

„Het zal van avond wel los loopen," zei de chef Pindau „waarschijnlijk komt het eerst morgen tot een treffen en dan zal er veel van jullie gevergd worden."

De schemering begon te vallen en rondom verrezen de spitse witte tenten als met een tooverslag, terwijl hier en daar de vuren brandden met een rossen gloed.

De grond dreunde door den snellen galop van ruiterij en het voortrollen van het geschut .... de lucht werd elk oogenblik doorschald van trompetsignalen en voortdurend bewogen zich nog donkere massa's voetvolk in alle richtingen.

De opperbevelhebber verspreidde zijn slagorde en nam zijn maatregelen tegen een overval bij nacht.

Omstreeks tien uur wandelden Jaap en Sander samen in den omtrek van hun tent .... daar vóor zich zagen ze het slapende leger, ten minste het leger in rust .... een roode gloed hing over het terrein .... een enkele maal klonk een schot....

„Dit is nog iets anders dan een nacht in een armenwijk bij ons thuis," fluisterde Jaap.



„Ik ben bang", antwoordde Sander, „er zit iets dreigends in de lucht, o, ik wou, dat ik de macht had om te beletten wat er gaat gebeuren."

Beiden zwegen, terwijl ze op een heuveltje om zich heen zagen en voor hun oogen verscheen nu al het tafreel van een bloedigen veldslag ....

Rillend keerden ze terug en warmden zich bij het vuur want een kille damp trok uit den bodem en door de ongewoonte voelden al die mannen zich koortsig en dachten niet aan slapen. ...

De chef sprak nog met enkele groepjes en hij zei met nadruk: „Denk er om, dat we niet moeten wachten tot de slag beslist is, maar dadelijk redden, onze leus is: wie snel helpt, helpt dubbel."

Den ganschen nacht bleven Jaap en Sander wakker, beloofden elkander steun en spraken elkaar moed in om als dappere mannen hun roeping te volgen.

Een bleeke triestige morgen brak aan en al dadelijk heerschte rondom een zenuwachtige drukte ....

De tijdingen omtrent den vijand gingen snel van mond tot mond .... hij wàs er .... hij lag ginds .... het moest komen .... de strijd voor vrijheid zou beginnen!

De vierde wagen waartoe Jaap en Sander behoorden, volgde langzaam de achtste afdeeling van het leger, die links door een diep terrein trok, waar een klein bosch beschutting bood ... de ambulance bleef in de nabijheid, op alles voorbereid ...

Kort daarna dreunde het kanon . . . . doodelijk verschrikt luisterden Jaap en Sander naar de nu snel opeens volgende losbrandingen .... een hevige angst overviel hen en eerst langzamerhand gewenden ze aan het rumoer.

De manschappen achter het boschje bewogen zich zacht naar voren tusschen de stammen door . . . .

Jaap en Sander keken toe . . . . ze begrepen niet wat er gebeurde .... ze wachtten het oogenblik af, dat hun taak zou beginnen.

Plotseling zagen ze alle soldaten post vatten, elk achter een boomstam, de geweren aanleggen en vuren, vier, vijf keer achtereen .... toen een trompetstoot en ze vlogen terug, rechts af . . . . weer een paar seconden later en ze wierpen zich voorover, languit en bleven roerloos liggen. . . .

Een grijze damp hing over de heuvelachtige vlakte . . . . een verward rumoer, een aanhoudend gebrom drong in ieders ooren . . . . telkens het zware gedreun der kanonnen, 't lichte knetteren van 't geweervuur . . . .

Eensklaps vloog de achtste divisie op de beenen en het ging voorwaarts alsof ze nu een gunstig oogenblik konden waarnemen . . . .

Voorwaarts! voorwaarts!

Het was een stormloop op een der vijandelijke stellingen. Al die jonge mannen rukten recht tegen de kanonnen in . . . . een vaste trek op het strakke



gezicht, een wilde gloed in de oogen . . . ze moesten overwinnen of sterven . . . .

Voorwaarts!

Dof bomde het kanon . . . . weg vloog de kogel over hun hoofden heen, woelde een gat in den bodem . . . . weer een, nog een . . . . eindelijk maaide een vierde een rij soldaten weg . . . . als door een rukwind sloegen ze ter aarde . . . . de anderen vlogen vooruit . . . . hoe sneller, hoe veiliger . . . . in verspreide orde ging het voorwaarts . . . . in zig-zag lijnen . . . .

En nu begon de taak der Roode Kruismannen . . . . Jaap en Sander, als in een toestand van droomen, volgden . . . . ze beseften niet recht meer wat er eigenlijk voorviel .... ze wisten alleen maar, dat ze de lichamen van afschuwelijk verminkten moesten opnemen, weg dragen naar den wagen en daar stonden de officieren van gezondheid, de vrijwillige dokters gereed om te helpen, in het leven te behouden al de ongelukkigen, die sterk genoeg waren om de behandeling te doorstaan . . . .

Hier geen verdoovingsmiddelen .... er was geen tijd voor .... een arm of been, door een kanonskogel getroffen, moest weggenomen worden, snel, snel . . . .

Het verband gelegd en de zusters van barmhartigheid belastten zich met het overige . . . .

In een oogenblik brachten de helpers meer dan

honderd zwaar gewonden aan, die allen zoo spoedig mogelijk hulp noodig hadden.

Jaap en Sander ondergingen den invloed van het ontzettende oogenblik . . . . ze kenden maar één doel . . . . redden, die neergevelde jonge menschen weg dragen, vóor ze stierven door bloedverlies of verpletterd werden door de stormende cavalerie, het voortrukkende kanon.

Tot vlak onder den kogelregen naderden ze, bijna tot den grond bukkend, de smartelijk gillende gewonden, namen hen op en gaven ze weer over aan anderen, die een baar gereed hadden staan . . . .

Het werd een hartstocht . . . . ze trotseerden het grootste gevaar en ze bukten niet eens meer al floten hen de kogels om de ooren . . . . redden, helpen met opoffering desnoods van het eigen leven . . . .

Maar het verschrikkelijkste was het besef, dat al die dappere mannen vergeefs daden van grooten moed vertoonden . . . . de stormloop mislukte en allen werden teruggeslagen, vermorzeld of op de vlucht gedreven . . . .

In wilden galop naderde een drom huzaren om het gewonnen overwicht te bewaren . . . .

„Redt, redt wat nog te redden is!” gilde Poldau en nog een aantal gewonden raakten in veiligheid . . . . de overigen stierven onder de paardenhoeven . . . .

Wat er verder gebeurde, wist Jaap noch Sander — een dikke rook ontrok alles aan het oog . . . .

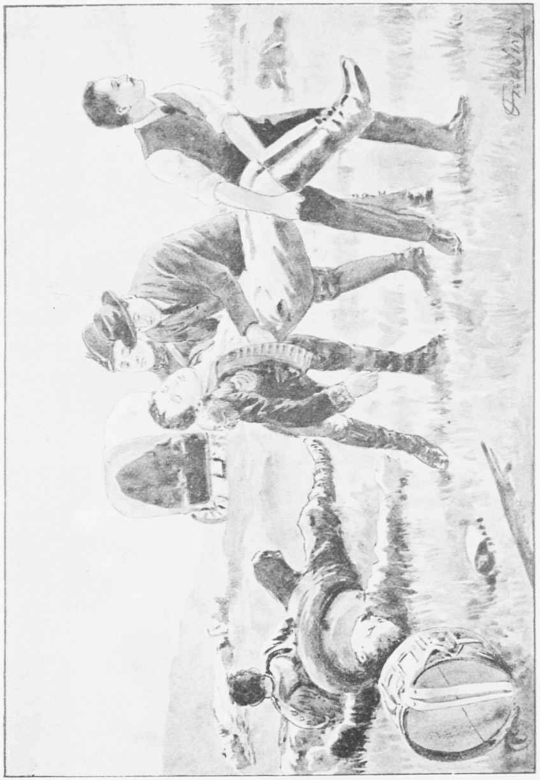

En nu begon de taak der Roode Kruismannen . . . . Bladz. 71.

verwarde geluiden drongen tot hen door, maar wel zagen ze de ongelukkigen die worstelden met den dood of in hevige smarten hun lot afwachtten ....

De dokters deden wat ze konden, maar er kwamen handen te kort .... velen, die nog geen beurt kregen, stierven, terwijl anderen na een operatie voor eeuwig de oogen sloten .... En telkens werden er weer nieuwe slachtoffers aangedragen ! Het zien van zooveel ellende, waar ze machteloos bij stonden, deed bij enkele jonge dokters het angstweet uitbreken .... ze kònden niet meer doen en ze wilden zoo gaarne !

Jaap en Sander, overspannen door het reddingswerk zochten een oogenblik rust bij de ambulance .... er was trouwens niets voor hen te doen.... heel de strijd verplaatste zich en al wilde niemand het bekennen, iedereen voelde een stillle woedende angst, een wanhopige zekerheid, dat de vijanden wonnen, voorwaarts trokken .... in menig oog blonk een traan .... het was uit met de vrijheid .... het geweld had gezegepraald !

Na een poos rust trokken Jaap en Sander er weer op uit — en met hen vele dappere menschlievende helpers.

Nu was hun werk minder gevaarvol, ze zochten onder al die neergevelde soldaten de nog levenden om hun lafenis en zoo mogelijk nog hulp te brengen.

In de verte duurde de strijd nog voort, maar hier lagen alleen de slachtoffers ....

Voorzichtig zoekend gingen de mannen voort, letten op elke beweging, luisterden naar den gesmoorden kreet van een doodelijk gewonde. Hij was verloren . . . .

Jaap sprak woorden van troost tot den armen soldaat, al kende hij niet eens de taal . . . . de stervende begreep hem en aan 't eind drukte Jaap hem de oogen toe . . . .

Een ander maal vonden ze een officier, wiens lot ook beslist was . . . . hij beduidde Jaap iets uit zijn manteljas te halen en toen deze een bundel papieren te voorschijn bracht, begreep Jaap uit zijn woorden, dat het brieven waren voor vrouw en kinderen en geroerd beloofde hij, ze te zullen bezorgen . . . .

Toen stierf de gewonde gerust . . . .

En zoovelen, die smeekten om aan hun lijden een einde te maken . . . .

Bleek en toch bestuurd door zijn hooge roeping, legde Jaap zijn hand op het klamme voorhoofd, bevochtigde hun droge lippen en in dit vreeselijke uur bracht hij vrede in hun hart . . . . het was alsof de pijn week en de verlossende dood snel tot hen kwam . . . .

Om vier uur werden de geruchten zekerheid . . . . de slag was verloren . . . . het Malavische leger trok terug en trachtte Ruhlberg te bereiken, daar nog een laatste poging te wagen, den opmarsch der vijanden te stuiten.



Meesterlijk wist Slyrinski den terugtocht te regelen en door een reeks van schijnbewegingen den vijand te misleiden zoodat verscheidene divisiën, hoe gehavend ook, de stad bereikten en in vliegende haast de noodige bolwerken opwierpen om het geschut te plaatsen.

Het was Slyrinski's geniale plan om den vijand te verlokken tot een aanval om hem dan van verschillende kanten in den rug aan te tasten.

Het middel moest beproefd worden, een andere uitkomst bestond er niet en dus trok alles in de richting van Ruhlberg, maar groote troepen verlieten de stad weer achter het Ruhlbosch om en wachtten op een sein.

Met den beschermenden witten vlag bereikte ook wagen nummer vier de stad om daar in een der grootste gebouwen het reddingswerk voort te zetten met meer hulp dan op het slagveld.

De gansche stad leek één groot kamp — overal waren troepjes soldaten bezig met eten . . . . van alle kanten kwamen weer nieuwe opdagen en werden door de inwoners van het noodige voorzien.

De vijand had de vervolging gestaakt en nu scheen de staf krijgsraad te houden omtrent de nu te nemen maatregelen . . . . het kanon zweeg . . . . af en toe een schot . . . .

In de grootste haast gebruikten de vermoeide manschappen het dien dag ontbeerde voedsel en

rustten . . . . zij vermoedden niet hoe hun generaal zijn plan uitvoerde en dat binnen korten tijd de trompetten opnieuw hun signalen zouden blazen.

Het aantal gewonden liep ver over de duizend en met de grootste toewijding verschafte de bevolking den armen kerels een bed en alles wat ze noodig hadden.

Het was een ware wedstrijd in liefdebetoon en menig dapperen soldaat liepen de tranen over de wangen.

Met de zwaar gewonden ging het minder goed — zij wachtten voor een deel nog op een beurt om geholpen te worden en hoe snel de verschillende amputaties ook op elkaar volgden, toch hadden de dokters geen handen genoeg.

Enkele uren verliepen.

Ook Jaap en Sander dachten niet anders of de strijd was voor dien dag afgeloopen en werkten ijverig mee om de ongelukkigen, die zoo juist een arm of been verloren hadden, op te wekken en goede verzorging te verzekeren.

Eensklaps schetterde het bekende signaal, dat alles onder de wapens riep . . . .

Verschrikt en verrast sprongen de manschappen op en haastten zich naar hun compagnie . . . .

In de verte dreunde het kanon weer . . . .

Overal keken de oogen vragend rond — niemand begreep er iets van . . . .

Nu ook merkten de meesten, dat slechts een klein



gedeelte van het leger in de stad was geweest en hoe er ginds weer gevochten werd.

Bij kleine troepjes trokken de soldaten door de straten, bereikten de buitenkanten, vol verstrooide landhuisjes en met veel boomen.

Enkele snuggere mannen begrepen, dat zij het gemakkelijkste werk verricht hadden, door als lokmiddel te dienen om hun makkers gelegenheid te geven den vijand te verrassen.

Maar het noodlot wilde den ondergang van Malavië — het schitterende plan van Slyrinski faalde . . . . de vijandelijke batterijen wisten ondanks den onverwachten aanval stand te houden en verspreidden dood en verderf onder de gelederen — wanhopig vochten de Malaviërs voor hun land, hun vrijheid . . . . de overmacht was te groot, het leger te goed geoefend en als in een grooten val raakten de troepen van Slyrinski ten slotte besloten.

Langzaam wist de vijand een omtrekkende beweging te maken en dwong hen terug te vallen op Ruhlberg . . . . het duurde niet lang of de schemering, waarop de generaal gerekend had ter begunstiging van zijn plan, maakte elken weerstand nutteloos . . . .

Het werd een wilde vlucht om het leven te redden!

Nauwelijks bereikten de eerste vluchtelingen de buitenkanten van de stad en klonk de verschrikkelijke tijding: Alles is verloren! of ook daar ontstond

een paniek en iedereen trachtte zich door een snellen terugtocht te redden.

Weg was alle tucht — niemand luisterde meer en vlood naar de veilige huizen in de stad.

Wagen nummer vier bevond zich ook buiten de bebouwde kom en de mannen, waaronder Jaap en Sander, wisten nog niet welke richting te nemen, toen de vluchtelingen naderden.

Een heftige woede kwam in Sander op .... hij kòn niet begrijpen, dat Malavië geen hoop meer mocht voeden en weldra ingelijfd zou worden.

Tijd om na te denken had hij niet — nu eerst kwam het er op aan, zich niet te laten meeslepen .... zij hadden immers niets te vreezen, hoezeer ze door de vallende duisternis ook gevaar liepen, overhoop gereden te worden.

Hoevele slachtoffers lagen ginds op hen te wachten .... moedig trok het kleine troepje, van draagbaren voorzien, naar het tooneel van de laatste worsteling.

Het voortgaan werd belemmerd door de vluchtelingen, tot ze eindelijk het punt bereikten, waar honderden helden waren gevallen ....

De vijand scheen aan verdere vervolging niet te denken — ginds zagen Jaap en Sander donkere massa's voortbewegen .... links alleen woedde de strijd nog verbitterd .... daar vocht Slyrinski met zijn keurbende ....

De bevelhebber verkoos niet te wijken .... de



zaak voor land en vrijheid stond hopeloos .... hij wilde den ondergang van Malavië niet overleven.

Onbewegelijk hield hij stand, vuurde zijn mannen aan, en op het laatste oogenblik, toen alles wees op het komende einde, stelde hij zich aan het hoofd van de troepen, die den linkervleugel vormden en gaf het sein tot een aanval, die zijn weerga niet had .... met doodsverachting stormden deze helden op den vijand los, slaagden er in, hem een oogenblik te doen wankelen, maar ook slechts een oogenblik .... vlak daarna volgden een vernietigend kanonvuur, een beslissende charge van de ruiterij en — Slyrinski kòn het niet houden!

Blootshoofds, met doorschoten uniform, trachtte hij nog een troepje dapperen om zich te verzamelen .... helaas.... wat vermag moed tegen een losbarsting van modern geschut .... hij viel voorover op zijn paard .... gleed ter zijde en nu kwam het einde .... wie nog wilde of kon, week terug .... duizenden sneuvelden en toen de roode zonneschijf aan den horizon verdween, was de laatste kans verspeeld ....

Een angstwekkende stilte verving het oorverdoovend rumoer van zoo straks .... niets anders werd gehoord dan een vaag gerucht als de jammerklacht van een reusachtig stervend dier ....

Plotseling flikkerden de vuren op ....

De mannen van het Roode Kruis trokken op het

slagveld aan.... hun lantaarnlichten bewogen dicht langs den grond en telkens kwam er een oogenblik rust als er een levende opgenomen werd en weggedragen . . . .

Jaap en Sander voelden zich beklemd . . . . na het verschrikkelijk rumoer beangstigde hen die stilte en des te treffender klonken de flauwe klaagtonen van gewonden en stervenden . . . .

Het leek hen een van de ontzettendste folteringen hier in dien donkeren nacht te moeten achterblijven te midden van dooden en bewusteloozen . . . .

En ginds naderde een troep losloopende paarden, die hun berijders verloren hadden en, zenuwachtig door het strijdrumoer, als dol over het slagveld holden, menig ongelukkige verpletterden . . . .

Uren lang bleven de broeders van barmhartigheid bezig en wisten nog tientallen van een zekeren dood te redden, hoe velen ook onder hun handen stierven.

Soms klonk er een schrille lach, die hen deed huiveren . . . . het was een jonge soldaat, die krankzinnig was geworden en lachte.... hij zwaaide de armen tegen denkbeeldige vijanden en viel plotseling neer, krampachtig snikkend . . . .

Het waren bijna allen jonge mannen, die hier het leven lieten en vele gewonden smeekten, om hun bezitting aan een vader, een bruid of een moeder te willen zenden . . . . zij wisten, dat ze hen nooit zouden terug zien . . . .



Wat Jaap en Sander in dien nacht beleefden, deed hen tien jaar ouder worden . . . . soms wisten ze niet of dit ontzettende lijden werkelijkheid was.... het kon toch niet! Zoovelen in de lente van hun leven lagen daar roerloos met verglaasde oogen en honderden moesten ze achterlaten, omdat ze reddeloos verloren waren door hun afschuwelijke wonden....

Doodelijk vermoeid keerden Jaap en Sander in het hoofdkwartier terug en vonden er enkele uren slaap.

Toch waren ze weer vroegtijdig op hun post want de verplegingsdienst eischte de grootste toewijding en om beurten moesten ze elkaar aflossen.

Verschillende zalen van openbare gebouwen dienden tot ziekenverblijven . . . . geen burger, die het missen kon, of hij stond wat beddegoed, een matras af en de verzorging van al die licht gewonden nam honderden in beslag.

's Morgens bij het aanbreken van den dag, klonk op eens geweervuur en menschen, die later van buiten kwamen, vertelden, dat er nog gevochten werd.

Waarom en door wie begreep niemand.

Jaap en Sander moesten dien dag weer het veld in om zooveel mogelijk nog levenden te zoeken of de overbrenging van gewonden naar in der haast opgerichte barakken te bevorderen.

Met hun twintigen verlieten ze de stad onder leiding van dokter van Osveld, die zoo noodig, onmiddellijk hulp kon verleenen.

De zon brak door en nu eerst overzagen de mannen de wijde vlakte met de bewegende massa's, van den zegevierenden vijand.

Geen hunner sprak een woord — al was het hun vaderland niet, toch leefden Jaap en Sander en de overigen met het arme Malavische volk mee en met dreigende blikken volgden ze de manoeuvres van de Noordrijkers, die weldra de stad zouden binnenrukken om met den opvolger van Slyrinski te onderhandelen.

Het viel hen op, dat er in de onmiddellijke nabijheid der stad nog zooveel gewapenden rond doolden en plotseling stuitten ze op een groote bende, die zich vereenigde met kleinere troepjes.

„Blijf maar hier!" riep één der aanvoerders, een groote kerel zonder uniform, maar toch zwaar gewapend, „je zult nog wel wat te doen krijgen!"

Dokter van Osveld, die de taal goed sprak, wilde er meer van weten en vroeg naar de reden.

„We zullen onze stad verdedigen, daar kunt u op aan, elk huis zal een vesting worden, het aantal overweldigers zal zoo klein mogelijk zijn!"

De jonge geneesheer voorzag een bloedigen strijd en hij rilde. Wat moest hij doen? . . . . kon hij die mannen terughouden van hun wanhopig verzet?

Hij behoefde alleen maar die vastberaden gezichten te zien . . . . die mannen telden niets meer . . . . ze wilden als hun generaal sneuvelen voor hun land, voor hun huis . . . . ze wisten welk lot hen te wachten stond en aarzelden niet!



Een diepe neerslachtigheid deed den dokter zwijgen en weer kwamen hem de woorden in de gedachten: „Waarom gebeurt al dit verschrikkelijke toch, waarvoor?"

Hij gaf bevel halt te houden en hier een bivouac op te slaan.

Het was een merkwaardig punt — links stonden heele blokken huizen van de voorstad, aan de overzijde van het kleine riviertje . . . . daarachter staken de torens van Ruhlberg in de lucht . . . . in 't verschiet de groene bergtoppen . . . . rechts strekte zich de vlakte uit met de boschjes en enkele verspreide bouwvallen van woningen en aan den horizon bespeurden ze duidelijk de marcheerende troepen, die naderden om het lot van Malavië te beslissen . . . .

# HOOFDSTUK V.

Aan de rivier vlak bij de brug stond de bakkerij van Film, een oud brokkelig gebouw, waarvan de achtermuur bespoeld werd door het water.

De vuren van de ovens brandden en Film zelf in zijn werkpak, met half bloote borst en opgestroopte mouwen hielp mee om nieuwen voorraad aan te dragen, maar in de ovens werd geen brood gebakken . . . .

Telkens ging hij naar boven en keek uit of hij de vijanden van zijn land zag naderen en dan klemde hij de tanden opeen en zijn oogen schoten vuur.

Hij ook behoorde tot die mannen, vastbesloten zoo lang mogelijk stand te houden en alleen voet voor voet te wijken, maar hier in hun huis, hun eigendom, waar al hun voorvaderen geleefd en gewerkt hadden, te sterven.

En met hem hadden er honderden dien nacht een eed gezworen hun huis niet over te geven.

Naar alle kanten trokken vastbesloten patriotten



om bondgenooten te winnen en de voorstad in een geduchte vesting te veranderen.

Ook in de binnenstad kwam een alles overheerschende geest van vrijheidszucht boven en als met een tooverslag werkten duizenden aan den rivierkant om het binnenrukken der troepen te belemmeren.

Door één doel werden al die menschen bezield . . . . hun stad, hun huizen te verdedigen tegen een overweldiger, die aan eeuwenoude gewoonten en gebruiken een eind zou willen maken, besloten was hun bestaansrecht als afzonderlijk volk te vernietigen . . . . het was een laatste opflikkering van hoop, een buitengewoon overheerschend gevoel van rechtvaardigheid . . . . zij immers hadden den oorlog niet gezocht . . . . het groote Noordrijk loerde al zoo lang om zijn grondgebied uit te breiden . . . . ze konden het niet verkroppen, ze wilden het niet vrijwillig prijsgeven, hun goed en hun vrijheid . . . .

En zoo verzamelden zich in alle huizen de mannen . . . . ze sloten de luiken en deuren en voorzagen zich van wapens en schietvoorraad . . . . ze wachtten den vijand af . . . . zoo gemakkelijk zou de zegepraal niet zijn!

Met verbazing sloegen Jaap en Sander den plotselingen keer in den loop der gebeurtenissen gade . . . . een groote bewondering met een innig medelijden voelden ze voor die ernstige mannen, ten doode opgeschreven, want een kind kon wel begrijpen, dat

hun verzet wel veel offers zou kosten, maar ook hopeloos was.

„Wil je gelooven", zei dokter van Osveld, „dat ik lust krijg om ook een geweer te grijpen om die arme drommels te helpen."

„Het is 't moeielijkste wat ik ken," zei Jaap, „onrecht te verdragen zonder geweld terug te gebruiken."

„Waarom is de oorlog begonnen?" vroeg Sander.

„Om een nietigheid, het doodschieten van een ontsnapten smokkelaar . . . . maar Noordrijk zoekt een voorwendsel — niet de bewoners . . . . ach nee, de menschen wilden geen oorlog, maar een handjevol mannen, die er een eer in stellen een klein volk te vernietigen om hun eigen land een beetje grooter te maken. Zie je, dat is vreeselijk! O, ik kan zoo goed begrijpen wat die mannen daar bezielt. Als ze jou je geld en je kleeren afnamen, dan schreeuw je: houdt den dief . . . . er komt een rechtszaak van en de schuldige wordt door iedereen verfoeid en opgesloten. En deze menschen staan op het punt veel meer te verliezen door geweld en bij wie kunnen ze klagen, wie helpt hen, worden de schuldigen niet bewierookt als helden? Zeg dan maar, je mag niet vechten, als er nergens uitkomst is te vinden. Dan raak je tot wanhoop en je sterft liever, zie je, en bijna altijd is er bij een oorlog één der partijen de bestolene en voor hen bestaat geen rechtbank!"

De jonge dokter voelde behoefte eventjes los te



barsten — hij kòn het niet verkroppen, machteloos tegenover het onrecht te staan.

„En wij moeten toezien!" riep hij uit, „wij steken geen hand uit om die menschen te helpen!"

„Dat doen wij later", zei Jaap, „onze taak is prachtig omdat we moeten steunen als alle hoop vervlogen is en er voor hen niets overblijft dan berusten".

„Ze zullen zich doodvechten, geloof dat maar!" riep Sander.

Intusschen was ook bij de vluchtelingen weer nieuwe moed ontwaakt door het voorbeeld van de Ruhlbergers. De mogelijkheid bleef immers, dat de vijand kon worden afgeslagen . . . . de stad vormde een natuurlijke sterke stelling en — hij verwachtte geen verderen tegenstand.

De hoop herleefde . . . . een algemeene geestdrift brak los en — deed het verstand zwijgen.

Duizenden mannen bereidden zich vóor op een strijd, die bij voorbaat verloren was en dat maakte het geval voor de helderdenkende toeschouwers als Jaap en Sander, dubbel treurig . . . .

Tegen acht uur omsloot de vijand Ruhlberg en een half uur later reed een onderhandelaar met den witten vlag naar de brug . . . .

Tot zijn verbazing bemerkte hij overal de dreigende gezichten, de huizen in forten herschapen . . . . en een weigerend antwoord om hem te ontvangen deed hem haastig aftrekken . . . .

In het vijandelijk kamp bracht zijn boodschap groote ontsteltenis want geen oogenblik meende de bevelhebber aan een gemakkelijk binnenrukken te moeten twijfelen en nu begreep hij, dat een bittere kamp ging losbreken. Toch aarzelde hij geen oogenblik en gelastte de verwoesting van de stad .... de batterijen ratelden over de vlakte en stelden zich op ...

Eerst wilde de aanvoerder ondervinden hoever de tegenstand zou gaan .... de stad moest zooveel mogelijk gespaard worden en dus trokken de troepen met gevelde geweren op Ruhlberg aan ....

De stad scheen als dood .... iedereen wachtte het afgesproken sein .... rustig lieten ze de vijanden naderen ....

Film, de bakker, bespiedde de voortrukkende soldaten, die in de nabijheid der huizen slechts in kleine troepjes konden voortgaan ....

Eensklaps vielen de eerste schoten uit de huizen .... van alle kanten werden de vijanden getroffen en op nieuw moesten zij mikken .... elke woning telde tientallen gewapenden, die zelf onzichtbaar bleven, maar door nauwe openingen kalm konden schieten.

Heel de voorstad ontlastte een lading kogels en de soldaten, die de brug bereikten, werden daar ontvangen door herhaalde salvo's

Het werd een strijd van volhouden .... elk huis was een vesting geworden en eischte een belegering.



Onder die omstandigheden viel er aan sparen niet te denken .... de kanonnen moesten het werk verhaasten en de huizen in puin schieten ....

Film liet zijn knechts eveneens kokend water over de vijanden uitstorten en zelf mikte hij met een nooit falende zekerheid op de officieren.

Zijn vrouw hielp hem .... ze had niet willen wijken naar de binnenstad .... ze hoorde bij hem .... alleen de kinderen waren bij familie met de papieren van waarde ....

Op eens bemerkte de moeder, dat haar oudste zoon, een jongen van elf jaar, achter haar stond.

Ze ontstelde hevig, greep hem bij een arm en vroeg:

„Wat doe je hier, waar kom je van daan?"

„Ik wil bij u blijven, ik kòn het ginder niet uithouden, ik zat zoo in angst!"

Ondanks den gevaarlijken toestand drukte de moeder den jongen aan haar borst .... ze voelde wat er in den knaap omging en al zag ze met schrik de toekomst te gemoet, toch beschermde ze haar oudste met teederheid.

„Als er wat gebeurt", fluisterde ze, „verberg je in den kelder en blijf daar tot het donker is."

Op dat oogenblik barstte het eerste kanonschot los, de glazen rinkelden en doordringende kreten stegen ten hemel.

Het werd spannend! ....

De vijanden, verbitterd door het groote aantal

makkers, dat werd neergeschoten, begonnen verwoed aan te vallen .... de deuren der huizen stootten ze open met den kolf der geweren en in de gangen en op de trappen vochten de mannen tegen elkaar ....

En de granaten verwoestten de daken .... hier en daar brak brand uit ....

Voortdurend knalden de schoten .... in de straten hing een zware kruitdamp, telkens flikkerde een roode weerschijn van een losbrandend geweer.

Film, als een standbeeld zoo roerloos, bewoog alleen om nieuwe patronen in het magazijn te doen glijden, verder bleef hij op zijn post, schoot aanhoudend en deed zijn vijanden vallen ....

De straat lag vol doodelijk getroffen soldaten en telkens volgden weer nieuwen om de gesneuvelden te vervangen ....

Zachtjes aan drongen de vijanden op, al was het ten koste van honderden offers .... het kanon bracht een volkomen verderf in de voorwijk .... vele huizen brandden en over 't algemeen was het verzet gebroken ....

Alleen de rij met het huis van Film scheen onverwoestbaar .... toen kwam het einde want een kanon werd er op gericht en bij het eerste schot sloeg een stuk van den voorgevel neer ....

Film moest wijken na eerst den kommandeerenden officier te hebben neergeschoten ....

Een afschuwelijk tooneel volgde want tegen het



kanon baatte geen moed en geen heldhaftigheid ....

Plotseling hield het vuren uit het oude gebouw op en de soldaten drongen binnen, zochten den hardnekkigen vijand .... ze vulden de benedenverdieping, beklommen de trappen ....

Boven, met bebloed gezicht, fladderende haren en doodsbleek stond Film .... hij had geen patronen meer .... zijn vrouw had zijn arm gegrepen ....

Zoo ontdekten de soldaten hem en woedend om zijn tegenstand, grepen ze beiden vast, sleurden hen naar beneden, maar op eens klonk een dof gedreun .... de muren wankelden en door een ontzettende losbarsting stortte het huis in puin ....

En de jongen, die de kruitmassa had doen ontploffen, werd weggeslingerd, lag bewusteloos met een gapende wond in het onderlijf naast de puinhoopen van de ouderlijke woning ....

Kort daarna was het lot van de voorstad beslist en nu begonnen de aangerukte batterijen op de wallen te spelen .... in de stad ontstond brand .... een plotselinge paniek greep de saamgepakte menigte aan en eensklaps beheerschte alleen de zucht tot lijfsbehoud de menschen .... het vuren werd gestaakt .... alleen een klein hoopje dapperen hield vol, maar onderging het lot van zoovelen .... toen verscheen de witte vlag!

Het droevig tooneel was afgespeeld .... de soldaten legden de wapens neer .... de Noordrijkers

trokken ordelijk de stad binnen .... het was volbracht.

De mannen van het Roode Kruis aanschouwden nog heel wat afschuwelijker gewonden dan den vorigen dag en het aantal der doodelijk getroffenen liep in de duizenden!

De ongelukkigen moesten in de open lucht geholpen worden als er nog redding mogelijk bleek .... in allerijl sloegen de helpers tenten op waarheen ze de levenden overdroegen.

Jaap en Sander vonden het lichaam van een jongen .... hij leefde nog, maar de vreeselijke wonde deed hen wanhopen aan 't behoud van zijn leven ....

Dokter van Osveld, badende in zijn zweet, met bloed bevlekt, werkte met inspanning van al zijn krachten voort .... er kwam geen eind aan de lange rij slachtoffers .... zijn handen trilden van overmoeheid en telkens vreesde hij niet meer te kunnen en op die plek was geen andere geneesheer .... allen waren in beslag genomen door het overweldigend aantal verslagenen ....

En nu brachten ze hem dien jongen .... uit medelijden liet de dokter hem voorgaan, onderzocht de wond, deed wat hij kon, maar aan 't eind haalde hij de schouders op ....

Jaap zorgde voor een veilige rustplaats en ziet — de knaap opende de oogen, begreep eerst niet,, waar hij zich bevond. Het zachte geluid van Jaap stelde hem gerust en toen kwam de herinnering aan



't gebeurde. .... hij voelde de pijnen en het verband en met zwakke stem vroeg hij:

„Wat is er met me gebeurd?"

Jaap troostte, verborg de waarheid, tot hij besefte, dat de knaap hem niet kon verstaan en nu moesten gebaren en blikken maar aanvullen ....

Een oude snorrebaard wiens beide beenen verbrijzeld waren, lag een eindje van hen af en plotseling begon hij te vloeken en te schreeuwen ....

Jaap verstond niet alles, maar de jongen verbleekte .... een hevige angst verstrakte zijn gezicht en eensklaps greep hij Jaaps hand .... zijn lichaam schokte en toen lag het roerloos ....

Zacht maakte Jaap zijn hand los, sloot de oogen van den jongen doode en ging weer heen, waar zijn taak hem riep.

Intusschen begonnen de overwinnaars onmiddellijk uitstekende maatregelen te nemen omtrent hulp en verpleging van de gewonden. Binnen korten tijd traden ook de Roode Kruis mannen, die met het Noordrijksche leger waren meegekomen in verbinding met de anderen en iedereen, die wilde, kon meewerken aan het mooie doel: verlichting van de diepste ellende. En steeds stroomden helpsters toe, zoodat na korten tijd het slagveld alleen dooden behield en deze werden zooveel mogelijk begraven.

De soldaten werkten uit alle macht om de straten en huizen door de gesneuvelden te doen ontruimen

en zoo kreeg na verloop van tijd de stad haar gewoon aanzien, al waren de meeste openbare gebouwen in ziekenhuizen veranderd.

Jaap en Sander dienden verder als verplegers en tot hun onuitsprekelijk verdriet kregen ze ook dokter van Osveld te verzorgen.

De jonge man, te sterk aangegrepen door de aanschouwde tooneelen van verschrikking en overspannen door den bovenmatigen arbeid, dien hij zich zag opgelegd, verloor midden in een operatie het bewustzijn en moest te bed gelegd worden.

Jaap zelf nam hem onder zijn hoede, zag met innige vreugde het bewustzijn terugkeeren en nu viel er voor den jongen arts niets anders te doen dan te rusten.

Gelukkig was het zwaarste werk afgeloopen en zoo kon hij zonder gewetenswroeging blijven liggen, denkende aan al de tooneelen van verschrikking die hij had aanschouwd.

De regeling omtrent vervoer en verpleging van gewonden was bewonderenswaardig, wat aan het feit zelf, een ontzettend lijden door duizenden jonge menschen, niets veranderde.

De chefs hadden al heel gauw gemerkt welk een verrassende invloed de verschijning van Jaap op zoovele wanhopige zieken uitoefende. Vandaar, dat ze hem gebruikten juist in de zalen waar de ernstigste gewonden neer lagen.



Kalm en met het hart vol van medelijden bewoog Jaap zich langs de rijen bedden en nauwelijks zette hij zich bij een lijder neer of diens gezicht verhelderde en altijd weer wist Jaap woorden van troost te spreken . . . . zijn trouwe oogen keken rustig in die van den zwaarbeproefden zieke en als door een onverklaarbaren drang keerde de gemoedsrust in hen terug.

En vele malen verlichtte hij de laatste oogenblikken van stervenden, die hem hun geheimste gedachten toevertrouwden.

Weken lang bleef Jaap onvermoeid werkzaam, hoezeer hij ook zelf vermagerde en zijn oogen dieper in de kassen zonken door uitputting en inspanning.

Eerst drie maanden na hun vertrek uit het vaderland, namen Jaap en Sander met moeite afscheid van de vele vrienden, die ze zich verworven hadden en menigeen zegende hen in gedachten.

Dokter van Osveld was al vele weken eerder vertrokken en zoo reisden de twee samen huiswaarts. Daar in dat vreemde overwonnen land hadden ze een stuk van hun leven doorgebracht, dat hen de ellende van het menschelijk bestaan van éen der donkerste zijden had doen kennen en meer dan ooit begrepen ze, dat het onze voornaamste plicht is mee te werken om het lijden van ongelukkigen te verzachten.

Omstreeks elf uur in den morgen stoomde de

trein de geboortestad binnen en alles leek hen nieuw... verbaasd wandelden ze door de straten, herkenden plotseling een gezicht en, omdat de mare van hun prachtig opofferend werk hen al vooruitgegaan was, werden ze telkens aangesproken door bewonderaars van hun edele menschlievendheid.

Trotsch op hun zoon, konden de heer en mevrouw Olen hem niet genoeg hooren vertellen en Jaap moest blijven en mocht onder geen voorwaarde ergens anders gaan slapen.

Al wat de menschen konden doen om hun een heerlijken tijd van rust te verschaffen deden ze. Zoo kon het niet anders of ze knapten weer heelemaal op en . . . . hervatten het vroegere werk.

Toch bleef het in 't begin hun grootste genoegen, in de bladen nog eens het gansche verloop van den oorlog te lezen en vooral de mededeelingen omtrent de voortreffelijke diensten van de Roode Kruis mannen vervulden hen met een heerlijk gevoel van blijdschap.

Nu ook beseften ze wat ze meegemaakt hadden en met weemoed dachten ze aan het kleine dappere volk, dat alleen door de noodzakelijkheid den strijd had aanvaard tegen een overmachtigen vijand en nu was hun land als een paar nieuwe provincies ingelijfd bij het groote rijk.

En menigmaal, als de twee mannen, die nu vrienden waren geworden, soms lange wandelingen maakten,



dan herinnerden ze zich dien tijd door het ophalen van allerlei voorvallen en Sander zei telkens aan 't eind:

„Wat ben ik blij, jou toen aan boord geroepen te hebben, jij hebt mijn leven een doel gegeven, jij hebt het mooi gemaakt."

En dan antwoordde Jaap: „Alle menschen zijn goed, maar bij sommigen zit 't betere diep verborgen of dreigt het te verstikken door ellende en leed. We moesten blijven werken „Sander."

En zoo deden ze, want beiden sloten zich weer aan bij 't Verbond der Broeders van Barmhartigheid. Jaap deed er allerhande werk en verdiende op die manier zijn brood. Sander gebruikte alleen de vrije uren als hij niet op 't kantoor van zijn vader moest zijn. Dat ging zoo voort, tot een gebeurtenis opnieuw de mannen aan het zwerven bracht.

---

## HOOFDSTUK VI.

Mientje Kalebas, de tweede dochter van Jaaps pleegmoeder, woonde al jaren in de Oosterstraat, gelukkig met haar man en vier kinderen.

Het ging 't huisgezin goed — de vader verdiende als drukker een flink stuk brood en de kinderen groeiden voorspoedig op.

Maar — eens raakte Verschoor onder de trem en eer hij in het ziekenhuis was gebracht, bezweek hij...

Mientje bleef met de vier kinderen achter, diep getroffen door het onverwachte einde van haar geluk.

Enkele dagen zat ze als roerloos en eerst de gebiedende plicht om voor haar kinderen te zorgen, deed haar handelen.

Haar broers en zusters waren in andere plaatsen terecht gekomen, beloofden wel steun, maar ze moesten allen hard zwoegen om rond te komen en de kinderen te verzorgen.

Mientje pakte aan, bleek, zwijgend door 't groote verdriet, maar vastberaden.



Een bitter klein beetje geld hield ze na de begrafenis over, maar ze had sterke armen, een vasten wil.

Ze verhuisde naar een volkrijke buurt en zette een winkel in groenten op evenals haar moeder vroeger had gedaan.

Voor dag en dauw moest ze naar de schuiten om inkoopen te doen en als andere menschen opstonden, had zij al een zwaren taak achter den rug.

In 't begin liep het zaakje nog wel, maar door de groote concurrentie bleven de verdiensten gering en vooral de kinderen eischten nog te veel zorgen.

Het was ten minste ternauwernood een droge botram en na verloop van enkele maanden verliep de winkel door dat Mientje bij gebrek aan contanten niet genoeg voorraad kon opdoen.

Ze klaagde niet . . . . ze deed den winkel aan kant, verhuisde naar een nog kleiner woning en trachtte werkhuizen te krijgen.

Dat lukte onverwacht!

Nu werden de kinderen naar de bewaarschool gestuurd, terwijl ze na vieren onder toezicht bleven van goedhartige buurvrouwen tot moeder thuis kwam.

Dan begon ze, afgetobd soms van zwaar huiswerk al het noodige te doen voor de kleinen en eerst dan kon ze aan rusten denken.

Maar — er was eten en er was brand in den winter.

Moedig hield Mientje het hoofd boven water en hoopte op betere dagen, als haar kinderen wat ouder

waren en haar een en ander uit de hand konden nemen.

Helaas ! Mientje zou nog zwaarder bezocht worden !

Eerst begonnen de twee jongsten te sukkelen, waarschijnlijk door gebrekkig toezicht en toen deze weer wat op de been kwamen, had de moeder het ongeluk op een wintermorgen uit te glijden en haar been ernstig te kneuzen.

O, ze werd prachtig verpleegd en ze genas wondergauw, maar de werkhuizen konden niet vuil blijven en werden door een andere schoonmaakster gereinigd en toen Mientje na zes weken eens kwam hooren, betuigden de mevrouwen wel medelijden en beloofden eens voor haar uit te kijken, maar het slot was: een dienst van een dag per week, loon een gulden met den kost.

En van dien gulden moesten vier kinderen en de moeder nog zes andere dagen leven en de huur was alleen drie kwartjes en de ziekenbus twaalf centen en voor de begrafenis betaalde ze elke week een dubbeltje . . . .

Er bleef dus drie centen over voor voedsel en brand.

En Mientje wilde werken, o als een paard ! Ze liet zich aan de Arbeidsbeurs opschrijven en eindelijk kreeg ze een kantoor, dat elken dag moest geveegd en stofschoon gemaakt worden.

Maar — ze had zooveel geborgd ! . . . . ze kon haar kinderen toch niet zien hongerlijden en — Mientje wilde niet bedeeld worden . . . . nog niet ! Ze kon



het niet verkroppen, dat zij „van de armen" moest krijgen, ze kòn immers nog flink werken . . . . waarom wàs er dan geen werk ?

Toch bleef ze vol vertrouwen . . . . langzaam loste ze haar schulden af nu het kantoor haar verdiensten aanvulde.

De kinderen, te veel aan hun lot overgelaten, brachten hun tijd meestal op straat door en leerden daar niet veel goeds. Telkens bemerkte de moeder, dat ze pleizier kregen in allerlei leelijke dingen en ze miste den tijd om zich met hen bezig te houden.

Daaronder leed ze het meest . . . . de kinderen konden het immers ook niet helpen, niemand lette genoeg op hen.

En de winter bleef streng met enkele weken dooi tusschen lange tijden van vorst.

Mientje lachte al lang niet meer — het verdriet over haar verongelukten man, de zorg voor het dagelijksch brood en de vier jonge kinderen, weerden alle vroolijkheid.

Toch hielden een vaste wil en een geloof in een betere toekomst haar staande, al kromde zich haar rug en stonden haar oogen hol.

Op den zelfden dag, dat Jaap van 't oorlogsterrein terugkeerde, verloor Mientje den dienst aan het kantoor en nu begreep ze, zich tot het armbestuur te moeten wenden om ondersteuning . . . .

Nog een week wilde ze wachten, dan moest ze

wel bij gebrek aan werk, tot de laagste klasse van menschen vervallen, dan behoorden ze tot hen, die op kosten van anderen moeten leven . . . .

Er kwam geen uitkomst en geen der vereenigingen, die het leed der armen trachten te leningen, zond haar leden naar het huisje Verschoor.

Ze klaagde niet genoeg . . . . ze verborg haar ellende te veel.

Het werd een zware tocht en telkens moest ze zich zelf geweld aandoen om niet terug te keeren, maar dan zag ze de magere gezichtjes van haar kinderen . . . . het moest . . . . het moest!

Dicht bij het stadhuis bleef ze staan . . . . haar voeten in de versleten schoenen waren doornat, ijskoud . . . . de honger van een moeder, die alles aan haar kinderen geeft, deed haar duizelen . . . . ze dreigde neer te slaan, toen een sterke arm haar gelukkig ondersteunde.

„Hela, vrouwtje, wat scheelt er aan?"

Eensklaps herstelde Mientje zich . . . . die stem! . . . . ze keek den man aan en plotseling herkende ze Jaap . . . .

Ze noemde zijn naam, maar hij kon haar niet thuis brengen, zoozeer was ze veranderd.

„Wie ben je . . . . ik ben zoo lang weg geweest . . . . zeg het dan."

Ze zei het hem en ja, nu herinnerde Jaap zich plotseling het blozende guitige gezicht van zijn



pleegzusje Mientje . . . . was ze dat werkelijk! . . . .

Wijs geworden door de ervaring, in zijn jonge leven opgedaan begreep Jaap onmiddellijk, dat ze tot armoede was geraakt en hoe ze nu een flauwte had gekregen door een kwellenden honger.

„Naar huis, naar je eigen huis!" zei hij, maar Mientje verzette zich tegen zijn plan, ze schaamde zich voor hem over haar ellendige leege woning.

Jaap drong aan en met de oude overredingskracht wist hij haar mee te voeren en hoe vol medelijden aanschouwde hij den treurigen toestand waarin dat huisgezin zich bevond.

Onmiddellijk liet hij brood en melk en brandstof komen en ze moest vertellen — alles, alles!

Na wat gegeten te hebben, deed Mientje het verhaal van haar tegenspoed en van den stap, dien ze op het punt stond te doen.

Jaap was diep bewogen . . . . wat een moed en geloof had deze jonge vrouw getoond . . . . hij dankte het toeval, dat hem op haar weg gevoerd had. Misschien zou hij haar later ook wel gevonden hebben, maar wie weet of het dan niet te laat was geweest.

Dienzelfden dag huurde hij een betere woning, betaalde alle schulden, zorgde voor wat nieuwe kleeren, stopte de kinderen in een bad en — stelde Mientje in de gelegenheid een poos thuis te blijven om zelf op te knappen en haar boeltje weer in orde te maken.

De kinderen gaapten den vreemden man eerst verbaasd aan, maar och, in een wip had Jaap de kleinen gewonnen en door zijn invloed week de booze geest, die de kinderen naar het kwaad wilde voeren.

Meneer Olen hielp van harte aan het goede werk mee om een gezin voor den ondergang te bewaren, door Jaap ruimschoots van geld te voorzien.

Geen dag ging voorbij of de jonge man kwam eens aan loopen, lette op de kinderen, die hun blijdschap niet verborgen, maar luidkeels riepen: „Oom Jaap!"

En ziet — de heer Olen schoot een flink sommetje vóor om Mientje in een geschikt zaakje te koopen en door voorspraak van mevrouw kreeg ze genoeg klanten om behoorlijk te kunnen leven.

Het was Jaap een behoefte geworden om er minstens een of twee avonden door te brengen. Dan zat hij in de achterkamer en speelde met de kinderen en o wee, als moeder wat te brommen had en aan oom Jaap vertelde, dat er reden tot ontevredenheid was .... als ze de groote oogen van oom Jaap op zich gericht voelden, dan wisten ze geen raad en als zijn zachte stem zoo ernstig zei: „Foei Leentje, dat had ik niet van je gedacht."

Dat was voor het meisje al genoeg om in schreien uit te barsten en ze deed niets liever dan beterschap beloven en ook werkelijk beter op te passen om al bij voorbaat te genieten van Jaaps lofspraak.



Het klonk zoo verrukkelijk als hij zei: „Nu vind ik je een knappe meid", en hij streelde ze dan over 't haar en keek ze met zijn vriendelijke oogen aan.

Moeder behoefde maar te zeggen: „Wat zal oom Jaap dat leelijk vinden", om het viertal te weerhouden van onbehoorlijke dingen.

Toen het voorjaar kwam, mochten ze dikwijls met Jaap naar buiten .... o, die heerlijke Zondagen, als ze met hun allen, moeder ook, naar de duinen trokken en naar het strand. De jongste twee moesten nog in een sportwagentje, ze konden nog niet zoo loopen .... dan werd er op een mooi plekje halt gehouden en ze graafden een kuil of een hol en later aten ze hun botrammen en dronken uit de flesschen met melk, die ze hadden meegenomen.

Hoe veranderden de kinderen! Ze kregen kleur en voelden zich opgewekt en gezond evenals moeder, die weer zoetjes aan de oude werd en den weldoenden Jaap innig dankbaar was.

Soms moest ze hem zeggen, wat ze niet langer verzwijgen kon, maar Jaap lachte en antwoordde telkens:

„Wat heeft je moeder niet voor mij gedaan, het beduidt niemendal, het is mijn plicht en daarmee uit!"

Door zijn invloed veranderden de verwaarloosde kinderen met veel slechte eigenschappen in een aardig stelletje, dat zich gemakkelijk regeeren liet.

En het zaakje in kruidenierswaren liep uitstekend alsof de menschen wilden goed maken wat ze vroeger door hun weg blijven uit den groentenwinkel hadden veroorzaakt.

Jaap stelde zich niet tevreden met dit werk alleen, hij trok er weer op uit, bezocht de armen, spoorde ongelukkigen op en bracht overal steun en redding.

Sander raakte aan het sukkelen . . . . de dokter geloofde, dat het leven daarginds in Malavië hem geen goed had gedaan . . . . zijn zenuwgestel bleek niet bestand tegen de hevige schokken, die de dood van zijn vrouw en het daarop volgende meemaken van een oorlog hadden teweeg gebracht en, wat erger was, zijn beenen begonnen hem in den steek te laten . . . . hij kreeg hevige pijnen en noch massage noch rust mocht baten . . . . het loopen viel hem hoe langer hoe moeilijker en ten slotte was hij gedwongen voortdurend te blijven zitten.

Die aanhoudende rust maakte Sander prikkelbaar, juist, omdat hij den laatsten tijd in alle opzichten zooveel beweging gewend was. Zoo lang mogelijk hadden zijn beenen zich met moeite verplaatst, nu konden ze niet meer en met verbittering bleef Sander machteloos aan een grooten stoel gekluisterd.

Jaap hield hem zooveel mogelijk gezelschap, liet hem eerst uitrazen om dan door zachtheid en een overvloed van hulpmiddelen zijn wanhoop te breken.



Hij las hem de krant voor, speelde allerhande spelletjes, vertelde van zijn werk, maar dezen keer onderging Sander niet den gewonen invloed.

„Dat ik veroordeeld ben om altijd te zitten, is het ergste niet, maar ik kan niet langer nutteloos blijven, hier als een blok steen toekijken naar het zwoegen en worstelen van zoovele anderen. Ik voel me nog best in staat veel te doen en ik kan niet. . . . dàt maakt me zoo ellendig.

Wat heb je voor me te doen? . . . . niets, niets!”

Jaap moest het helaas toegeven en hoe hij ook zijn hersens pijnigde om bezigheid te verzinnen voor den vriend, het mocht hem niet gelukken iets te vinden.

En Sander duldde ten slotte ook niet, dat Jaap hem zoo lang gezelschap hield.

„Ik houd jou ook nog van je werk! je hebt heusch wel wat beters te doen dan hier bij mij te zitten! Laat me maar aan mijn lot over, ik ben tot niets meer nut!”

Hoe Jaap ook redeneerde en hem herinnerde aan alles wat hij al gedaan had, Sander bleef morren en van dag tot dag werd hij somberder.

Op een keer riep de oude heer Olen, Jaap bij zich in zijn kamer en hij zei ernstig: „Verzin toch eens goed of je niet een middel weet om den jongen wat te laten doen. Hij helpt me nu wel aan wat becijferingen maar dat is hem niet genoeg. Het zou

me heel wat waard zijn als je hem op de een of andere manier bezigheid kon verschaffen, die hem voldoening schonk."

Jaap beloofde, nog eens goed te zullen nadenken en — na enkele dagen meende hij wat gevonden te hebben.

Het plan lokte hem zelf ook verbazend aan want het zou volop gelegenheid geven tot reizen en trekken.

Hij kwam Sanders kamer binnen, zette zich bij zijn stoel en zei: „Hoe vindt je het idée om er met een auto van door te gaan?"

Sander keek zijn vriend aan alsof hij wilde zeggen: „Heb je nu je verstand verloren?"

Maar Jaap keek hem ook aan en zei: „Jij kunt niet loopen, maar toch zeker wel rijden, is 't niet? Mooi zoo! Ik stel voor om in een auto het land te doorkruisen en als ik goed ben ingelicht, dan valt er voor ons ook op die manier weer heel wat te doen. Wat zeg je van mijn plan?"

Sander bleef even roerloos zitten . . . . toen vroeg hij: „Denk je, dat we werkelijk van nut kunnen zijn, hoe stel jij je dat voor?"

„Ook in de gehuchten wordt soms ellende geleden, in de dorpen en zoovelen, die langs de wegen zwerven om een karig loon te verdienen. Ik heb daar nog al wat van gelezen en dus hoop ik, dat je mijn plan zult goedkeuren."

Jaap kwam nu met een pak kranten te voorschijn



en begon er enkele stukjes uit voor te lezen en aan 't eind had hij Sander voor zijn plan gewonnen.

Nu werd meneer Olen in den arm genomen en onmiddellijk verklaarde deze zich bereid zijn eigen auto voor 't goede doel af te staan.

„Jullie moesten een rood kruis op den wagen laten schilderen, wie weet of je niet hier en daar hulp kunt verschaffen in geval van ongelukken."

Ze knoopten het in hun oor en nu begonnen met spoed de oefeningen in het sturen en het behandelen van de machinerie.

Jaap droeg zijn vriend op zijn sterke armen in den wagen en deze leerde binnen korten tijd heel handig sturen zoodat hij na verloop van enkele weken overal heen reed en door 't vooruitzicht, niet langer in een kamer opgesloten te zitten of gebonden te zijn aan een klein plekje buiten, fleurde Sander weer heelemaal op.

In die dagen van voorbereiding kwam dokter van Osveld eens aanloopen. Het ging den jongen arts niet goed. De minste inspanning bezorgde hem hoofdpijn en soms vond hij het leven ondragelijk door een zware gedruktheid die dikwijls dagen lang aanhield.

„Ze zeggen: rust, rust! maar moet ik zoo jong al beginnen te rusten als ik werken wil! Ik behoef het gelukkig niet om 't geld te laten, maar ik kan het niet uitstaan zoo te luieren terwijl er zoo veel

menschen overmatig moeten werken om nog niet eens genoeg voor hun gezin te verdienen."

Toen zei Sander plotseling: „Ga met ons mee!"

„Waar heen, weer naar een oorlog?"

„We gaan op avontuur uit!"

„Jullie?"

„Zeker, doe mee, je kunt ons uitstekend helpen, juist omdat je dokter bent! Jaap heeft ook verlof!"

En nu vertelde Sander van hun plan en de oogen van den jongen arts begonnen te schitteren en hij riep uit:

„Mag ik mee? dat zal me heelemaal beter maken!"

Hij mocht mee en nu konden ze veilig een rood kruis meevoeren, ze hadden een geneesheer!

Jaap stond verrast te kijken toen hij hoorde, dat van Osveld zou meegaan — het werd nog gezelliger op die manier en de kans om hier en daar hulp te verleenen grooter.

„Eén ding", zei de dokter, „jullie noemen elkaar bij den naam, ik heet Dirk en zoo blijft het!"

Ter wille van Sander werd er in den wagen een soort veerende rustbank gemaakt, zoodat hij na een poos gestuurd te hebben weer rusten kon.

„Ik zal die beenen van jou wel eens onderhanden nemen", beloofde Dirk na een langdurig onderzoek.

Een nieuwe hoop herleefde in Sanders borst en vol blijdschap leefde hij de enkele dagen voor 't vertrek.



Op een zonnigen dag in Augustus reed de auto de stad uit nadat den drie reizigers door de achterblijvende familieleden en kennissen een hartelijk vaarwel was toegeroepen.

Volgens een vast plan zouden ze niet rijden — het toeval en de omstandigheden moesten beslissen over snelheid en richting.

De drie jonge mannen voelden zich heerlijk te moede — het ging met een kalm gangetje voorwaarts . . . . de zon scheen zoo stralend en het vooruitzicht misschien weer vele ongelukkige tobbers te kunnen helpen stemde hen opgewekt.

Overal waar enkele huizen bij elkander stonden, stapten Jaap en Dirk uit om op onderzoek uit te gaan.

Vonden ze niets van belang, dan stapten ze weer in en voort tufte de auto.

Dien eersten dag beleefden ze heel en al geen avonturen, ontdekten geen mannen of vrouwen, die hen noodig hadden en zelfs geen hond eischte hun tusschenkomst.

Met donker namen ze hun intrek in een of ander logement want ze vermeden met opzet de grootere plaatsen — hun doel was een kruistocht door het platte land.

De beide anderen zorgden met toewijding voor Sander — hem gaven ze het gemakkelijkste bed en ze dachten zelf niet aan rusten vóor hij niets meer behoefde te vragen. Dirk nam de beenen van Sander

eens eventjes tusschen zijn stevige vingers en volgde een nieuwe geneeswijze, waarbij ook Jaap uitstekend helpen kon.

Dan wreven ze Sanders beenen met wollen lappen, in olie gedrenkt, maar niet hard, neen, uiterst voorzichtig. Dat hielden ze zoo lang mogelijk vol, tot ze niet meer konden en daarna wikkelden ze hen in wollen dekens, zoodat Sander 't zweet uitbrak.

„Ik smelt nog!" riep de geplaagde Sander.

„Ga je gang maar!" antwoordde Dirk, „ik zal het plasje wel opdweilen!"

Toch moest de lijder toegeven, dat de behandeling hem meer hielp dan al de vroegere kuren .... het stijve gevoel verminderde en telkens maakte hij aanstalten om te gaan loopen tot grooten schrik van Dirk, die hem haastig in zijn stoel terug duwde.

Op den tweeden dag volgde de auto een langen weg zonder veel boomen.

„De vliegen zijn boos omdat ze een rijtuig zien en geen paard", beweerde Dirk, „nu vallen ze maar op ons aan, maar wacht eens eventjes!"

Hij grabbelde in den koffer vol potjes en fleschjes en smeerde zich zelf en de anderen met een sterk riekend goedje in .... een paar druppeltjes maar! Toen vluchtten de vliegen gonzend weg en zochten andere slachtoffers, verbaasd over dat rijtuig zonder zoo'n bruin beest, waaruit ze meestal zulk lekker bloed zogen.



Kort daarna reed de auto langs een man, die met moeite voortliep.

„Stop!" riep Jaap, „dat moeten we onderzoeken!"

Hij sprong uit de auto en keek den man na .... hij zag, hoe deze blijkbaar al zijn krachten inspande om zijn tocht te vervolgen .... hij droeg oude, maar goed herstelde kleeren en een klein pakje in een rooden zakdoek.

Jaap aarzelde niet .... hij vermoedde hier weer een van die dappere strijders tegen onverdiende rampen aan te treffen.

Hij haalde hem in en vroeg: „Kunnen we je helpen, ik zie dat je doodop bent, rust wat!"

De toon waarop Jaap dit zei en nog meer zijn zonnig gezicht boezemden den vreemde vertrouwen in en hij barstte los: „Ja, ik kan niet meer! .... van morgen ben ik om vier uur op marsch gegaan om daarginder werk te zoeken .... zie je .... in mijn woonplaats staken ze .... daar mag ik geen werk aannemen .... en ik heb vrouw en kinderen ...."

Jaap wenkte Dirk .... de auto reed terug en in minder dan geen tijd werd de man een plaatsje ingeruimd en ze voorzagen hem van voedsel ....

Trillend van afmatting kon de man bijna niet slikken en Jaap zag hoe de tranen hem in de oogen stonden .... Ze lieten hem rustig zitten .... de auto keerde en rrrt, terug!

„We brengen dien armen kerel ginder en we gaan niet verder vóor hij werk heeft gevonden", zei Sander.

„Dit is onze eerste daad," riep Dirk met vuur en telkens gluurden ze naar den man, die langzaam at.

Na een uurtje sprak Jaap hem weer eens aan en nu hoorde hij het gansche verhaal van jammer en ellende. Ze wilden werken en ze mochten niet, ze wilden wel en ze konden niet.

Uit alles bleek, dat deze werkman met groote dapperheid tegen den honger had gestreden en steun verdiende.

Onmiddellijk tuften ze in de stad naar het hoofdbureau van politie, Dirk vroeg adressen en bovendien kende hij één der dokters.

Ze bezorgden den man nachtverblijf en den ganschen avond toeterde de hoorn door de straten en niet eerder reed de auto in een garage vóór er een plaatsje gevonden was.

Den derden dag brachten ze den vreemde in triomf van het kosthuis naar den nieuwen patroon, die hem gaarne wilde houden met zulk een voorspraak.

Ontroerd dankte Barrels en Jaap beloofde hem, zijn vrouw en kinderen te zullen waarschuwen.

Dus vloog de auto langs den weg alsof de blijdschap over een goede daad, die de drie mannen vervulde, ook den snelwagen vroolijk snorrend deed voortstuiven.

De vrouw van Barrels werd gemakkelijk gevonden



. . . . ze berichtten haar, dat haar man werk gekregen had en hier was alvast drie weken loon vooruit . . . .

Ze stopten de vrouw een pakje in de hand en deze begreep wel, dat haar lot een keer zou nemen, nu drie brave mannen zich over het gezin ontfermden.

En toen man en vrouw elkander later weer zagen, keek de eerste wel verbaasd bij 't hooren van het ontvangen loon want hij wist nergens van . . . .

Intusschen tufte de auto met matige snelheid voort en het was alsof de drie nu veel helderder uitkeken en scherper opmerkten.

Het gebeurde 's middags !

Ze reden langs een binnenweg tusschen bebouwde akkers door vol golvend graan.

Jaap ontdekte het eerst de vrouwen, die met doeken over het hoofd, met bruine gezichten aan het zwoegen waren, zwijgend en blijkbaar vermoeid.

„Ik krijg zoo'n lust", zei hij, „om die vrouwen te helpen . . . . kijk ze eens zweeten !"

De machine knarste en stond stil . . . . Jaap en Dirk draafden in een vroolijke stemming naar het land waar een heel stuk was gemaaid, nu moesten de schoven gebonden en opgeladen worden.

„Mogen we een handje helpen ?" vroeg Jaap.

Wantrouwend keken de vrouwen naar de auto . . . . ze dachten aan een flauwe grap en antwoordden eerst niet, maar Jaap hield vol en zijn oogen namen

alle vrees weg . . . . ze lachten en daar trokken Jaap en Dirk van leer!

Hoepla, jas, boord en vest ging uit en met hun jonge krachten pakten ze flink aan.

Het gaf de vrouwen weer nieuwen moed en eens zoo snel schoot het werk op.

Sapperloot, het viel de twee niet mee . . . . ze begonnen op een vreeselijke manier te gloeien en gelukkig had Sander wat verfrisschends klaar gemaakt! Natuurlijk moesten de vrouwen ook eens proeven van de voorraad, allemaal uit een bekertje, één voor één! Ze lachten en genoten van 't vreemde goedje, dat ze nog nooit hadden gedronken en op nieuw begon het werken.

Dirk wist allerlei zotte opmerkingen te maken en verwekte soms een uitbundige vroolijkheid.

Uren gingen voorbij . . . . Jaap en Dirk waren gewoon òp en verlangden naar het einde.

Gelukkig kwamen weldra een aantal mannen de vrouwen aflossen en nu konden deze naar huis gaan.

Op voorstel van Sander bleven Jaap en Dirk een poos in het koren rusten, terwijl hij de vrouwen naar de boerenwoning bracht.

Eerst durfden ze niet in de auto, maar eindelijk zaten ze goed en wel met d'r vijven en daar reden ze!

Verrukt keken ze rond en vergaten alle vermoeidheid. Tot groote verbazing van de oudjes en de kinderen, die de dichtbijeengelegen hofsteden bevolk-

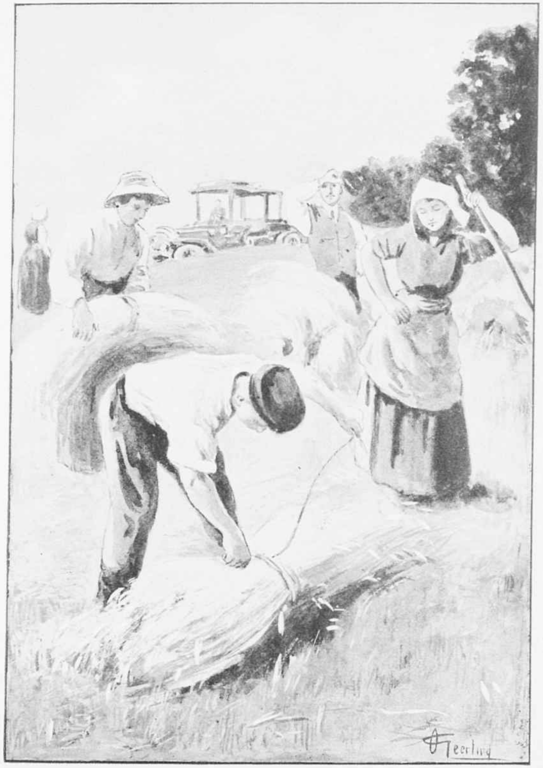

Sapperloot, het viel de twee niet mee . . . . BLADZ. 116.

ten, reed een auto het erf op en daaruit stapten — vrouwen, moeders en dochters.

Het was ongezien, nog nooit vertoond!

Sander keerde en haalde toen de beide vrienden af, waarna de tocht werd voortgezet . . . .

Jaap en Dirk sliepen dien nacht kolossaal!

„Ziezoo," zei Sander den volgenden morgen, „gister is het een goede dag geweest, wat zullen we vandaag beleven?"

„Een beetje rustig, hoor", bromde Dirk, „ik heb gister in 't zweet mijns aanschijns mijn brood verdiend, of liever heelemaal niets verdiend."

„Zeg dat niet", antwoordde Jaap, „geloof maar, dat die vrouwen dien dag nooit vergeten en nog dikwijls zullen ze er om lachen. We moeten niet alleen de diep ongelukkigen helpen, als we kunnen mogen we iedereen vroolijkheid bezorgen!"

„Best", zei Dirk," maar ik heb stijve armen."

„Ga dan maar eens op je handen loopen", spotte Jaap.

„Zoodra Sander weer op zijn beenen tippelt," zei deze.

„Ik ga vooruit en ik geloof vast, dat die Dirk een heksenmeester is!"

„Of ik!" antwoordde Dirk, „je zult nog wat van me beleven!"

Even later moest de auto bijna stoppen door een kinderwagen, die midden op den weg stond, schijnbaar zonder eenig toezicht.

„Hola!" riep Sander.

Eensklaps dook er een kleine gedaante uit een greppel, holde naar den wagen en trok hem schielijk naar den kant.

Jaap moest er meer van weten, ging er op af en nu herkende hij een meisje van zoowat zes jaar, blootshoofds, maar met een paar gezonde dikke koonen.

In den wagen bespeurde hij twee slapende dreumessen, die ongeveer een jaar verschilden.

„Je moet beter oppassen, kleintje," zei Jaap.

Het meisje staarde hem met groote oogen aan en zei:

„Jopie liep weg."

„Wie is Jopie?"

„Mijn broertje."

„Is er dan nog één?"

Op dat oogenblik verscheen Jopie's hoofd, een hoofd vol krullen, met twee schelmsche oogen en vele sproeten.

„Kom eens hier, Jopie!" riep Jaap.

De kleine man kwam te voorschijn kruipen van tusschen de struiken en stond bedremmeld aan den kant van den weg.

„Waarom loop je weg?" vroeg Jaap.

„Ik zag een konijntje", klonk het antwoord en eensklaps was alle verlegenheid verdwenen en met vuur begon de jongen te wijzen en trok Jaap zelfs me e



Maar deze vroeg nog verder aan 't meisje:

„Waar moet je naar toe met die kinderen?"

„Nergens naar toe."

„Wat doe je hier dan?"

„Moeder werkt ginder!"

„En moet jij dan op de kinderen passen?"

„Ja", antwoordde het meisje, „moeder heeft geen tijd."

„Jopie's aandacht was intusschen door de auto getrokken en hij draaide er om heen, gaf Sander behoorlijk antwoord op diens vragen.

„Breng ons eens bij je moeder", zei Jaap.

Voor de aardigheid zette hij Jopie in de auto en nu ging het langzaam den weg af, tot het struikgewas opgevolgd werd door aardappelvelden en daar was een vrouw bezig met rooien.

Ze keek vreemd op, toen ze haar jongen parmantig in de auto zag zitten en bij 't zien van al die vreemden.

Eerst dacht ze aan een ongeluk, maar de lachende gezichten zeiden haar genoeg.

Nu sprak Jaap haar aan en hoorde, dat ze wel zoo doen moest . . . . niemand verdiende den kost voor haar als ze niet zelf werkte en dus kon ze niet op de kinderen letten.

„Het gaat best", zei ze, „alleen die kleine rakker is zoo lastig, die is bijna niet te regeeren, altijd loopt hij weg."

Jaap luisterde met belangstelling . . . . hij dacht

aan zijn jeugd en herkende in Jopie wel iets van zijn eigen aard.

„Kun je die grootsten niet ergens onder toezicht brengen?" vroeg hij, al twijfelde hij aan de mogelijkheid.

„Ik heb geen centen", antwoordde de vrouw.

Sander bemoeide zich nu met het geval en met moeder, kinderen en wagen tuften ze naar het dorp.

Dat had me een bekijks en nu rustte ons drietal niet, voordat ze Jopie en Maartje op een soort bewaarschool hadden gekregen en Sander betaalde het schoolgeld vooruit, tot ze naar de groote school konden gaan en bovendien liet hij nog een aardig sommetje achter, zonder dat de vrouw het merkte ....

Toen ze het dorp verlieten, keek de vrouw de auto na met dankbare oogen en Jopie schreeuwde: „Hoera!"

„Het is toch heerlijk als je wat geld hebt om de menschen, die het verdienen gelukkig te maken."

„Het is alweer geen verloren dag geweest," zei Dirk.

Tegen den avond bereikten ze het verder gelegen dorp en even voordat ze het binnenreden, bemerkten ze in een boschje een groepje mannen.

„Wat zouden die in hun schild voeren?" vroeg Sander. De auto tufte langs hen heen en nu ontdekten de drie een paar geel glinsterende trompetten .... het waren reizende muzikanten.

„Ze bevallen me niet," zei Dirk, „ze hebben wat kwaads in den zin."



Toen aarzelde Jaap geen seconde . . . hij verliet de auto en stapte op hen af.

„Als dat maar goed gaat", fluisterde Sander, „we zitten hier ver van alle hulp."

„Jaap doet alle boosheid vluchten", antwoordde Dirk, „maar we moeten hem helpen."

En hij volgde, terwijl de auto bleef wachten....

## HOOFDSTUK VII.

„Goeien avond, mannen!" riep Jaap, „ik zie aan jullie gezichten, dat er wat aan hapert. Kunnen we je helpen?"

Dirk hoorde wat Jaap zei en hij moest lachen om de verbazing, die ze geen van allen verborgen. Ze keken den jongen man onderzoekend aan en onwillekeurig grepen ze hun instrumenten.

„Geloof me, mannen!" vervolgde Jaap, „we doen niets liever dan jullie helpen."

Hij kwam nog nader en om de beurt keek hij de muzikanten met zijn heldere oogen aan.

Toen gebeurde er iets vreemds want de pistonblazer, zeker de aanvoerder, liet plotseling een zwaren vloek hooren en daarna barstte hij uit in een lange reeks woedende uitvallen tegen het gierige volk, dat geen cent voor hen over had en ze liet verhongeren.

„Ik dacht het wel", zei Jaap, „we zullen je helpen."

Hij keerde met Dirk naar de auto terug en sprak even met Sander . . . . toen zocht hij de zeven



mannen weer op en hij zei: „Ga maar met ons mee! Jullie geven van avond een concert op den Brink in 't dorp en wij zullen je een behoorlijk loon uitkeeren, doen?"

Nog stonden de gezichten van: hou je ons nu voor den mal? maar de oogen van Jaap en dat gezicht . . . .

De pistonnist sprong op en riep: „Vooruit, we vertrouwen je en als je woord houdt, dan blazen we voor jou een extra mop."

Jaap lachte en met den aanvoerder liep hij vooruit . . . . hij wilde meer weten . . . .

Door zijn hartelijken toon won hij het vertrouwen van den man en deze vertelde hem, dat ze op 't punt stonden wanhopig te worden door de slechte inkomsten en . . . . en . . . . nu waren we juist bezig een plan te beramen om met geweld te nemen wat we noodig hadden . . . . ja . . . . ze wilden inbreken op een naburige villa . . . .

Jaap schrikte er van en dankte de voorzienigheid, die hen hierheen gezonden had om deze mannen van een noodlottigen stap te weerhouden.

De auto reed het dorp in en al de inwoners zagen met verwondering de muzikanten terugkeeren.

De jeugd begon al mee te loopen en groot was de vreugde, toen de muzikanten op de open plek midden in het dorp vroolijk begonnen te blazen.

Jaap en Dirk lieten de mannen, nadat ze een paar

stukjes getoeterd hadden, eens flink eten en drinken en nu verspreidde zich de tijding door 't dorp, dat er een rijke baron was gekomen die de muziek zou betalen en de kinderen ging onthalen . . . .

Nu liep jong en oud uit de huizen en in een wip zag het dorpsplein zwart en weldra begon het concert.

Nog nooit hadden de muzikanten zoo dapper geblazen en de kinderen juichten, toen ze manden vol krentenbroodjes en gebakjes zagen aandragen . . . . alle winkels waren leeggekocht.

Jaap en Dirk kommandeerden en de dokter verkocht een massa grappen . . . . hij liet de jongens op d'r handen staan en de meisjes moesten dansen en nauwelijks speelden de muzikanten een vroolijk bekend deuntje of hij begon mee te zingen en toen volgde het jonge goed van zelf en de grooten deden ook mee.

Sander schudde van de pret terwijl hij in de auto zat toe te kijken en de menschen namen hun petten af voor meneer den baron, die zoo schatrijk was.

Later wist Dirk de jonge mannen en vrouwen aan het dansen te krijgen en nooit had hij een bal bijgewoond waar het zoo gezellig en huiselijk toeging.

Tot groot vermaak van heel het dorp noodigde hij een hupsch boerinnetje voor een dansje en dat ging nog al niet eventjes best.

Zelfs de bewoners van de naburige landhuisjes en villa's die van de vroolijkheid hoorden, kwamen ook



een kijkje nemen en meneer de burgemeester wenschte kennis te maken met het drietal en toen zei Jaap zoo langs zijn neus weg: „Och ja, met zoo weinig kun je een massa kwaad voorkomen. Die mannen haalden hier haast niets op en dreigden tot het kwaad te vervallen."

En de burgemeester, die zoo straks de muzikanten barsch had weggestuurd, dacht over die woorden na . . . . die mannen deden toch iets voor den kost . . . . ze moesten toch leven . . . . niet iedereen kon burgemeester zijn . . . .

Het was een allergezelligste avond . . . . de maan scheen helder en gaf een gratis feestverlichting en de menschen dachten niet aan slapenstijd . . . . ze wilden nu eens pret hebben en dat hadden ze ook.

Dirk genoot van het vroolijke tooneel en op een zeker oogenblik klom hij op een stoel en zoowaar, die oolijkerd hield eerst een toespraak, vertelde, dat meneer de baron de muziek betaald had en hij riep: „Vooruit, driemaal — Leve Sandertje!"

En allen schreeuwden met vuur: „Leve Sandertje!"

Ze dachten niet anders of dat was de achternaam van dien heer, zoo stil zittend in die auto.

En toen moesten ze juichen: „Leve de muzikanten!"

Dirk scheen eens echt jolig te willen zijn want nu begon hij waarlijk nog te zingen ook . . . . coupletjes, dien hij zich nog herinnerde uit zijn studententijd en waarvan hij de woorden wat veranderde.

Allemaal moesten ze het refrein meezingen en dat ging na een paar keer al heel aardig!

Met 't grootste plezier klonk het telkens: Dat's waar, o ja, dat's waar!

Die woorden sloegen dan op den inhoud van de coupletten. Zoo zong Dirk:

Een mensch is niet van hout of steen,
Hij leeft niet voor zich zelf alleen,
Maar als hij ergens leed ontmoet,
Dan steunt en helpt hij, kort en goed!

En opwekkend klonk het refrein:

Dat's waar, o, ja, dat's waar!

Ook zong hij:

Zeg, helpt elkander als je kan!
Daar word je heusch niet leelijk van!
Een goede daad geeft meer plezier
Dan al die pret van avond hier!

En opnieuw zong heel het dorp:

Dat's waar, o ja, dat's waar!

Zoo verzon Dirk nog een aantal rijmpjes en bij het laatste bleef hij zelfs steken, maar nu moest je juist Dirk hebben om er zich uit te redden.

Hij begon zóó:

En al wie niet tevreden is,
Die zal, dat's zeker en gewis . . . .

Verder kwam hij niet en daarom zong hij:

Kijk me toch allemaal niet zoo aan!
Ik scheid er uit, 't is gedaan!



En onder algemeen gelach sprong Dirk van den stoel en zelf voorop met één der jonge dames, die stonden toe te kijken, begon hij een optocht te regelen.

Slinger-de-slang ging het om de boomen en allen deden mee onder vroolijk gezang.

Aan het eind fluisterde hij tegen den aanvoerder: „Speel nu een slotnummer."

Toen klonk het Wilhelmus van Nassouwe plechtig onder de boomen .... de petten en hoeden gingen af en ernstig zongen allen mee, denkende aan de vreugde van vele maanden geleden toen het prinsesje werd geboren.

De muzikanten konden niet meer . . . . het was dan ook welletjes en ze gingen het logement in, waar Jaap logies had besteld.

Heerlijk sliepen ze dien nacht, met nieuwe hoop bezield. Den anderen morgen bliezen ze het extra nummer onder het raam van Jaap en toen trokken ze welgemoed verder . . . .

Het nieuws van het avondfeest verspreidde zich in den omtrek en zoo kwamen de mannen in andere dorpen, waar ze al vooruit met blijdschap ontvangen werden, want ook een auto met drie jonge mannen verscheen vóór hen in de dorpen en deze lieten er gunstige berichten achter, spraken even met den burgemeester . . . .

En zoo verdienden de muzikanten weer goed hun brood en ze dachten niet meer aan kwaad doen.

Nog dagen lang hadden de drie schik door de herinnering aan dien zomeravond met muziek en dans.

Vergenoegd zetten ze hun reis voort, keerden den zelfden weg nog eens terug, deden onderzoek naar de muzikanten en toen ze hoorden, dat alles naar wensch liep, voelden ze dat groote genot, waarvan Dirk had gezongen.

Dagen lang kregen ze niets te doen en zoo bereikten ze een week na hun vertrek een klein provinciestadje, waar ze wilden overnachten.

Nadat Sander een rustig plekje gevonden had om de kranten te lezen, gingen Jaap en Dirk het plaatsje in en deden enkele inkoopen.

„Tot nog toe hebben jullie niet veel aan mijn dokterschap gehad", zei Dirk.

„Gelukkig", antwoordde Jaap.

„Dat is heel goed, als er nergens wat gebeurde .... al zien wij er niemendal van, daarom is er soms hulp genoeg noodig," bromde Dirk, „ik heb zoo'n ideé, dat tal van menschen me noodig hebben en ik loop hier kalmpjes door de straten als vroolijke Frans."

„Vergeet toch niet", zei Jaap, „wat je al deed ten koste van je gezondheid."

„O, ik knap weer heelemaal op, dat beteekent niets."

Nog had hij de woorden niet uitgesproken of hij botste bijna tegen een ouden man aan.

„Heila!" riep Dirk, „ik ben er ook!"



Een oogenblik later had hij spijt van zijn uitval want het bleek, dat de grijsaard niet best meer kon zien en nu, na de botsing niet goed wist waarheen te gaan.

Dadelijk kwam Dirks goede hart boven .... hij hielp den oude, vroeg excuus en geleidde hem op den rechten weg.

Onwillekeurig begon Jaap te spreken, van 't eene woord kwam het andere en hoe het eigenlijk ging, wisten ze geen van drieën, maar de grijsaard stortte zijn hart uit en vertelde, dat hij jaren lang een helper had, dien hij volkomen vertrouwde want hij stond vrijwel alleen op de wereld. Enkele dagen geleden was die helper er van door gegaan met een aardig sommetje aan effecten.

Jaap en Dirk luchtten hun verontwaardiging en boden hun diensten aan om den schurk op te sporen.

„Ach neen", zei de oude man, „'t geld is nog het minste, ik ben gelukkig niet arm, maar nu sta ik zoo alleen en moet maar ronddolen zonder steun .... ach, ik vertrouwde dien man zoo, dat is hard."

„We zullen iemand voor u zoeken," verklaarde Dirk, „en dien ontrouwen waker gaan we opsporen, 't geld krijgt u terug, misschien is de man nog in den omtrek. Hebt u het niet bij de politie aangegeven?"

„Neen", antwoordde de oude man, „het is 't geld niet."

„Ja maar", zei Dirk, „dat mag toch niet, ik zal hem vinden."

„Geef hem niet in handen van 't gerecht", zei de blinde, „het is misschien zijn speelzucht.... hij hield zoo van het spel .... al meermalen gaf ik hem wat .... den laatsten keer weigerde ik en toen ...."

„Een speler" riep Dirk, „dan is hij gauw genoeg te vinden en zoo een kunt u niet meer vertrouwen, ze hebben zelf toezicht noodig in plaats van anderen te leiden".

De oude man stond voor zijn woning en noodigde Jaap en Dirk een oogenblik binnen.

Ze aarzelden .... was het wel de moeite waard een speler op te sporen .... om het gestolen geld .... dat zou natuurlijk al verdobbeld zijn....

Het was Jaap, die eenvoudig zei: „Er valt weer een afgedwaalde te redden, laten we hem zoeken."

Ze kwamen even binnen en vroegen alle mogelijke inlichtingen omtrent den bewusten man ....

Juist toen ging de bel heftig over en een oogenblik later kwam de dienstbode zeggen, dat er een vrouw was om meneer te spreken.

De oude man liet Jaap en Dirk even alleen, keerde na enkele minuten terug met een vrouw, die in een opgewonden toestand verkeerde en hen angstig aankeek.

„Dit is de moeder van Frans Oosten," zei de



grijsaard, „ze heeft mijn bericht ontvangen en nu is ze diep bedroefd over het gedrag van haar zoon."

„Het is mijn eenigste," riep de moeder, „hij had het hier zoo goed en stond mij een deel van zijn loon af .... hij was wel een goede jongen, maar hij hield zoo van kaarten en wedden, dàt is zijn ongeluk geworden! En nu vervalt hij van kwaad tot erger.... mijn jongen komt in de gevangenis ik zal het niet kunnen dragen."

Ze snikte ....

Jaap vond woorden van medelijden en zei zacht: „Hoor eens, we zullen hem bij je terugbrengen, houd moed, misschien is de jongen nog niet voor altijd verloren."

„Maar 't geld, 't geld .... hij is een dief.... wie wil een dief in zijn dienst hebben!"

Jaap antwoordde rustig: „We zullen beginnen met hem te zoeken en daarna kunnen we verder zien .... na één misstap mogen we hem nog niet opgeven."

De moeder greep Jaap's hand en zei: „Wat een goed mensch moet u zijn! .... geef mij mijn zoon terug .... hij is niet zoo slecht .... misschien door verkeerd gezelschap.... hij is zwak.... red hem en ik zal u zegenen!"

Jaap en Dirk namen afscheid en keerden haastig naar Sander terug, aan wien ze alles vertelden wat hen wedervaren was.

„Zoo", zei deze, „dan zijn jullie nu bevorderd tot detectives".

„Ja zeker!" riep Dirk, „ik zal Sherlock Holmes overtreffen!"

Onmiddellijk begonnen Jaap en de dokter hun nasporingen terwijl Sander zich tevreden zou stellen met den ouden man gezelschap te houden, wiens huis telefonisch verbonden was met andere plaatsen.

De bijna blinde noodigde Sander uit, bij hem den nacht door te brengen als zijn vrienden soms weg moesten en nu troostten de blinde en de lamme elkaar en ze vertelden elkander de oorzaak van hun ongeluk.

„Ik wilde niet luisteren in mijn jeugd", zei de eerste, „ik las honderden boeken bij kaarslicht of bij een lantaarn en naderhand moest ik mijn oogen te veel inspannen als corrector aan een krant . . . . ik moest het opgeven en had ik niet wat geld geërfd van een tante, dan leed ik nu gebrek."

Sander vertelde van den oorlog en nu riep de oude: „Maar dat is prachtig, u kunt trotsch zijn en ik moet me schamen."

Intusschen kwamen Jaap en Dirk er achter, dat Frans Oosten per spoor naar Amsterdam was vertrokken en nu stelden ze Sander vóor, enkele dagen bij meneer Ras te blijven . . . . ze zouden hen geregeld op de hoogte houden.

Zoo vloog de auto met de grootste snelheid naar de hoofdstad, waar de beide detectives laat in den



avond aankwamen, onmiddellijk een bezoek brachten aan het hoofdcommissariaat van politie, waar de inspecteur van dienst hen alle mogelijke inlichtingen verstrekte omtrent het bestaan van verschillende clubs, waar gespeeld werd, zooals hij vermoedde.

Nog dien eigen avond tufte de auto door de stad en Dirk trad verscheidene clubs binnen, zocht overal naar den vermiste, maar vergeefs!

Toen stelde de politiehoofdman hem enkele bekwame rechercheurs ter beschikking en deze, die alle schuilhoeken van Amsterdam kenden, hielpen bij het onderzoek den ganschen volgenden dag.

Over den diefstal repten ze wijselijk niet, het gold een zoon, die door zijn moeder gezocht werd en al begreep de inspecteur wel hoe de vork in den steel zat, hij drong niet op nadere verklaringen aan. De houding van Jaap en Dirk deden hem wel vermoeden, dat het beter zou zijn den gezochte aan hun zorgen over te laten.

Alle kosthnizen en logementen kregen een bezoek en het werd weer avond, toen Jaap telefoneerde: „Nog niets!"

Maar den volgenden dag kwamen ze hem op het spoor! Op een der politieposten werd een telefonisch bericht ontvangen, dat een jonge man, beantwoordend aan 't signalement in een slaaphuis logeerde . . . .

Dadelijk trok de inspecteur er op uit en jawel — het was Frans Oosten!

Jaap en Dirk kregen een waarschuwing en een kwartier later reed de auto vóor . . . . de inspecteur verzocht Frans in te stappen . . . . een hartelijk bedankje voor den politieman en — weg tufte de auto . . . . op huis aan! . . . .

Onderwijl begon Jaap met den ontdanen jongen man te praten en hij wist hem te overtuigen, dat ze vriendschappelijk jegens hem handelden, niet anders wilden dan hem terug te brengen bij zijn moeder om haar en haar zoon voor schande te bewaren.

Jaap wist op de oude manier harde ijskorsten te doen smelten en 't goede uit dien afgedwaalden man te halen.

Wanhopig snikkend vertelde hij, dat ze hem hadden overgehaald tot dobbelen en hoe hij verloor, altijd verloor, tot hij in schulden raakte, geen raad meer wist en een ellendeling werd.

Jaap begreep, dat deze zwakkeling met wat steun en toezicht geen kwaad meer zou doen en zoo beloofde hij den jongen man kwijtschelding van straf, ten minste van een straf, die de maatschappij voor misdadigers eischt . . . . zijn geweten moest hem toch geen rust gunnen en de gedachte op die wijze een oud blind man bestolen te hebben, kon hem niet anders dan een aanhoudende straf zijn.

Gelukkig bezat hij van het geld nog een groot gedeelte, zoodat hij het ontbrekende gemakkelijk zou



kunnen bijverdienen. Jaap werkte op zijn eergevoel en beloofde hulp . . . . bij meneer Ras kon hij niet terugkomen, die had zijn vertrouwen in hem verloren en dat was zeker ook een straf, maar ze wilden hem helpen om een andere betrekking te krijgen.

De moeder zag haar zoon zwijgend binnenkomen . . . . ze wilde hem harde woorden toevoegen en ze kon niet want eensklaps lag de jonge man naast haar op de knieën met het hoofd in haar schoot . . . . de berouwhebbende zondaar.

Toen de heer Ras hoorde hoe de zaak was afgeloopen, ging zijn goedheid zoover, dat hij het toch weer met Frans wilde probeeren. Deze kwam vergiffenis vragen, erkende zijn laffe zwakheid en beloofde beterschap.

„Mocht je weer in verleiding komen", zei Dirk, wees dan dapper, denk aan je moeder en aan ons."

Dien dag bleven de drie bij den heer Ras het middagmaal gebruiken en alle vier waren overtuigd, dat Frans woord zou houden en geen kaart meer aanraken.

„In elk geval", zei Jaap, „de kans is groot, dat we een afgedwaald schaap terug gebracht hebben. U moet maar denken, dat het heel wat gemakkelijker is een mensch te veroordeelen dan hem vergiffenis te schenken en te helpen op den goeden weg te komen."

Dus hoopten allen er het beste van en de manier waarop Frans zich gedroeg, de stille handdruk, die Jaap van hem kreeg, gaven daartoe wel aanleiding.

Met de belofte over een poos nog eens terug te komen, namen ze afscheid en — weg stoof de auto . . . .

Sander hield er een soort van dagboek op na, waarin hij geregeld noteerde wat ze beleefden of deden.

Op den tienden morgen na hun vertrek liet hij Dirk lezen: — Been gaat goed vooruit, leve Dirk! —

De jonge dokter lachte en zei: „Nog eens tien dagen en je loopt een tafeltje rond, leve Sander!"

„Het zou heerlijk zijn!" zuchtte Sander.

„O, en over drie maanden gaan we voetballen!" riep Dirk.

Jaap lachte om de geestdrift van Dirk en hij zei: „Je bent zelf ook al veel beter sinds 't oogenblik dat we weggingen."

„En jij bent de beste!" antwoordde deze, jij . . . . jij . . . ."

Meer kwam er niet want de auto stopte plotseling . . . . de weg bleek versperd door een grooten wagen, hoog opgeladen met zakken en manden aardappelen.

„Heila!" riep Dirk, „wat zullen we nu weer beleven?"

De hoorn toeterde verschrikkelijk en nu verscheen er een man, die nijdig schreeuwde: „Ja, ik hoor je wel, die luie rakkers willen niet voort . . . . allo dan! allo!"



Hevig sloeg de kerel de twee paarden met de zweep, zoodat ze steigerend opsprongen, zich weer inspanden, maar de wagen kwam niet vooruit . . . . het wiel zat in een diepte van den weg en bovendien bleken de dieren vermoeid . . . . ze trilden en bewogen onrustig de koppen.

Dirk sprong tegelijk met Jaap uit den wagen en de eerste riep tegen den voerman die weer aan 't ranselen wilde gaan:

„Hou op, halt! we zullen je wel helpen! die beesten willen wel, maar ze kunnen niet! Span je paarden uit de machine moet het werk doen!

Even aarzelde de voerman, maar Jaap en Dirk begonnen eenvoudig de riemen los te gespen en nu deed hij mee, zoodat de paarden ter zijde konden gaan en de auto reed naar voren.

Door middel van een paar stevige touwen sjorden ze de wagens aan elkander en toen kwam er een razend getuf en — hoep, daar schoot de kar uit de holte en langzaam volgde ze de auto.

„Een half uur zullen we je nog brengen" zei Sander, „laat je beestjes maar kalmpjes stappen."

En zoo gebeurde het ook . . . .

Na een hartig: „Spaar je dieren voortaan beter!" wuifde Dirk den verbluften voerman vaarwel en de auto vervolgde haar tocht naar nieuwe ontmoetingen.

En nu kwam er weer een goede gelegenheid om wat vroolijkheid te brengen onder vele misdeelden. Ze haalden dicht bij de stad een lange rij weeskinderen in . . . . rustig wandelden de jongens en meisjes twee aan twee naar hun gesticht en eensklaps kreeg Dirk den inval om die ouderlooze kleinen eens een pleiziertje te bezorgen.

„We moeten ze eens laten rijden", zei hij, maar Sander trok een bedenkelijk gezicht . . . . „Wou je ze allemaal in de auto stoppen?"

„Nee, nee!" riep Dirk . . . . „wacht eventjes, ik weet al wat!"

Voordat ze nog wisten wat hij in zijn schild voerde, liep de jonge arts naar een der geleiders en vroeg hem verlof om de weezen een pleiziertje te bezorgen . . . .

Toen vertelde hij hem zijn plan . . . .

De weesvader lachte en stemde toe . . . .

In een wip had Dirk zes kinderen in de auto en voort ging het met een aardig gangetje naar het weeshuis in de stad . . . . de rest bleef in het gras zitten wachten en Jaap tracteerde op stukjes chocolade.

Na enkele minuten keerde de auto terug en bracht weer een nieuw zestal weg en dat ging zoo door tot ook den laatsten keer de weesvader zelf meereed.

De weesmeisjes en jongens waren dol in hun schik . . . . van hun leven hadden ze niet gedacht



ooit in een auto te zullen rijden en toen er na een poosje nog een groot pak werd bezorgd waarop stond: „Van de auto", en toen er voor elk een gebakje te voorschijn kwam, wel, toen juichten ze van pret en dien dag vergaten ze niet gauw.

„Dit was een extra nummer," zei Dirk. „de grootere steden tellen eigenlijk niet mee."

„Doet er niet toe", antwoordde Sander, „het zien van al die blijde gezichten heeft me werkelijk goed gedaan."

„Dadelijk loopoefeningen houden!" riep Dirk.

En of Sander al tegenspartelde, het hielp niet, hij moest voetje voor voetje door de hotelkamer loopen en Dirk, altijd geneigd tot grappen maken, spotte: „Niet te gauw, je beenen zijn van glas. één twee, stormaanval!"

Hij had immers de zekerheid, dat de beenen verkeerd behandeld waren en stellig weer bruikbaar zouden zijn, licht, dat hij dus schertste.

Sander voelde een ongelooflijke verandering in zijn stijve beenen en een levendige hoop op geheel herstel deed hem meer en meer den ouden levensmoed terug vinden.

Elken dag schepten de vrienden meer behagen in hun tocht en telkens kon Sander weer wat aardigs in zijn dagboek schrijven en zoo vulden zich de bladzijden met allerhande kleine voorvalletjes, die de moeite van het vertellen niet waard zijn.

Zoo schreef hij:

4 September. Dirk verbindt een ouden trekhond, die een bloedende wond op den rug had.

Jaap geeft twee kinderen een dikke boterham.

5 Sept. Een vrachtje van een braven marschkramer meegenomen. Den man zelf ook.

6 Sept. Jaap haalt een kind uit de sloot. Dirk trekt een boer een kies, een vreeselijk rotte.

7 Sept. Een boosdoener nagereden, hij had een meisje al haar boodschappengeld afgenomen.

Dirk wordt driftig omdat de kerel geen berouw toont.

Jaap overwint hem.

8 Sept. Dirk en Jaap helpen verhuizen. Getracteerd op koffie (ondrinkbaar) en koek (oneetbaar). Toch lekker. Het betrof een oude weduwvrouw.

En zoo ging het voort!

Toen gebeurde er weer iets bizonders .. . . de auto nam een vierden reisgezel op en dat was — een zuigeling! . . . .

---

## HOOFDSTUK VIII.

Bij het binnentuffen van het dorp merkten de drie vrienden al dadelijk, dat er iets bizonders te doen was. Er stonden verschillende groepjes vrouwen met verslagen gezichten te praten en voor een der huisjes troffen ze enkele notabelen aan, die heen en weer liepen, in en uit, en blijkbaar in een lastig geval verkeerden.

Jaap en Dirk moesten er het hunne van weten en na wat vragen en luisteren hoorden ze, dat in de kleine woning een ernstig ongeluk was gebeurd . . . .

De rechte oorzaak wist niemand . . . . de een vermoedde dit . . . . een ander dacht zoo . . . . en nu wachtten allen met ongeduld wat de dokter zou zeggen, die de lijkschouwing verrichtte.

Na korten tijd hoorden de menschen vertellen, dat de nog jonge vrouw door een onverklaarbaar toeval met 't hoofd tegen den rand van de bedstede was terecht gekomen en dientengevolge plotseling gestorven. Haar kind van nauwelijks een half jaar, lag in zijn wieg te spelen.

Heel het dorp stond verslagen . . . . en sommigen fluisterden, wat weer anderen hardop zeiden . . . .

Jaap hoorde met ontsteltenis, dat hier de drankzucht waarschijnlijk schuld had . . . . vroeger al de man, en nu de vrouw! Ze leefde alleen en de meesten vermeden haar en nu scheen ze in dronkenschap gevallen te zijn . . . .

Het kind besefte gelukkig nog niets en schreide van honger . . . .

Dirk bewees goede diensten door de meening van den gemeentearts te bevestigen . . . . alle verschijnselen wezen op het bedoelde feit.

Zoo iets konden de oudste bewoners zich niet herinneren en de verlegenheid was algemeen.

Over het achtergebleven kind roerden zich de tongen geducht . . . . wie zou het willen groot brengen? . . . .

De meeste dorpelingen waren huiverig om zich over het kind te ontfermen, al was het een aardige jongen met zwarte krullen . . . . de burgemeester moest maar weten wat hij deed.

Niemand wist iets van familie . . . . dus vonden de meesten het een uitkomst toen Sander aanbood het kind tot zich te nemen. Hij voelde een innig medelijden met 't knaapje, dat toch geen schuld droeg van den noodlottigen hartstocht van zijn ouders.

Voortdurend schreide het, bang geworden door



al die vreemde gezichten en het gemis van zijn vader en moeder.

Jaap alleen wist er raad mee en bij hem zocht het kind bescherming, verborg het snikkende gezichtje tegen Jaaps borst en viel zoo in slaap.

Met goedvinden van de overheidspersonen nam Sander het kind tot zich, zoolang geen familie of rechthebbenden het opeischten. Hij liet zijn adres achter en nu verliet de auto het dorp.

Dat was me een geschiedenis!

Sander deed werkelijk jaloersch, omdat het wicht alleen bij Jaap wilde wezen en bij hem hard huilde.

Sapperloot, wat een last gaf me dat kind!

Het huilde meer dan ze gehoopt hadden en dan de nacht in een hotel . . . . ze deden geen van allen haast een oog dicht . . . . en het voeden gaf ook verschrikkelijbe bezwaren.

„Ben je heusch van plan dat kind te houden?" vroeg Dirk.

„Zeker", antwoordde Sander, „we brengen het even bij mijn moeder thuis!"

Nee maar . . . . nu eerst merkten ze, dat ze weer op weg waren naar het punt van afrijden en met een lief gangetje.

„Begrijp je niet, dat zoo'n kind een verschoppeling wordt in 't dorp. Een poosje zouden de menschen er wel voor zorgen, maar dan zakt de belangstelling en het zou arme luidjes tot last komen.

Van lieverlede begon het kind te wennen en bleef tamelijk rustig.

En zoo bereikte de auto met den kleinen jongen en zijn drie beschermers het huis van Sander.

Ten hoogste verbaasd werden de vrienden ontvangen en het kleine hummeltje wekte algemeen medelijden bij het luisteren naar Sanders verslag.

Mevrouw aarzelde geen oogenblik en beloofde de zorgen voor het ventje op zich te nemen en als het noodig mocht blijken met de familie in overleg te treden. In elk geval wist de burgemeester van het dorp het adres en hij zou navraag doen omtrent mogelijke bloedverwanten, die misschien rechten op het kind wilden doen gelden, al geloofde hij dat niet.

Gezellig sleten ze den verderen dag bij Sanders ouders, sliepen er 's nachts en verhaalden met vuur van hun lotgevallen.

Den anderen morgen zocht Jaap Mientje op en tot zijn groot genoegen merkte hij, dat het haar goed ging.

Toen stapten ze weer in en reden allereerst naar meneer Ras om te informeeren en Sander schreef in zijn dagboek:

10 Sept. Frans houdt woord. Ras is tevreden. Daar thee gedronken. Moeder zeer dankbaar.

Burgemeester gesproken. Alles in orde omtrent het kind.



Jammer! Ik ben dol op kinderen. Ik zal goed opletten.

11 Sept. Jaap is een engel, ziet in alle menschen het goede. Een ontslagen gevangene ontmoet, vol booze plannen. Jaap praat met hem, we nemen hem mee, net zoolang, tot we een dienst vonden, ik bleef borg, hoop het beste.

12 Sept. Dirk redt een kind van den dood. Het had diphthèritis, die gevaarlijke keelziekte en de ouders wisten het niet, verzuimden de dokter te halen. Dirk hoort er van, ziet het gevaar, neemt het kind mee in een wollen deken en brengt het in razende snelheid naar de stad. Daar wordt het ingespoten met heilserum. Hij is bekeurd wegens te hard rijden. Ik betaalde de boete driemaal uit louter plezier.

15 Sept. Het kind blijft behouden! We zijn dolblij.

16 Sept. Dirk krijgt een portret en een zoen.

17 Sep. We luieren. Ik ben jarig, tracteer op een extra maal, fijne sigaren en ik lees mijn dagboek voor. Ze zeggen, dat ik een vleier ben.

18 Sept. Vandaag het eerste ongeluk met de auto. Een kip overreden! Dat lummelachtige beest vliegt in eens achter een paal vandaan vlak voor ons heen. Dood. Aan den boer schadevergoeding betaald. Hij grinnikt. Jaap zegt: het is een oud dier, dat niet meer legt — ik had te veel gegeven! Niets erg.

19 Sept. Ik loop! Ik loop dertig stappen! Dirk is de knapste dokter van de wereld!

20 Sept. Ze nemen me mijn dagboek af . . . . Ik krijg het terug met een teekening van Dirk . . . . wij met ons drieën . . . . de handen in elkaar en daar stond onder — Sander houdt ons vereenigd! We overrijden haast een oud heer, die ons niet hoorde aankomen. Hij wordt vreeselijk driftig en riep wel zes keer: „Jullie mag me niet over- over- over- overrijden!"

21 Sept. We ontmoeten een kennis van Dirk. We brengen een heerlijken dag op zijn buiten door. De auto wordt eens goed schoongemaakt. 's Avonds in een vroolijk gezelschap muziek gehoord.

22 Sept. Een avontuur . . . .

Na een lange reeks van minder belangrijke voorvalletjes tufte de auto op een keer langs den achterweg, die de kortste verbinding vormde tusschen de dorpen Zuidwijk en Poeldam.

„Kijk eens eventjes!" riep Dirk, „daar zijn ze aan 't vechten!"

Alle drie keken scherp uit, terwijl de auto remde.

„Het zijn jongens!" beweerde Sander.

„Ja, dat zijn het ook! Ze trekken met stokken en slingers door het land en — kijk, ginder zie je een andere bende . . . . dat is de vijand! Ze meenen het, hoor!"

Nieuwsgierig naar den afloop van de ontmoeting



tusschen de beide partijen, hield de auto halt en de vrienden bleven toezien.

En jawel — na enkele minuten van schelden en schreeuwen stormden de jongens op elkander in en sloegen er geducht op los . . . . het was heusch geen gekheid.

Jaap sprong uit den wagen en riep: „We mogen dat niet toelaten," en hij in zijn eentje er op af.

Dirk hem na! . . . .

Nog voor ze de vechtenden bereikt hadden, scheen de eene partij te overwinnen want eensklaps vlood een gedeelte van de jonge strijders uit alle macht weg en de overigen hieven dolle triomfkreten aan . . . .

Toch weken ook deze in tegenover gestelde richting en bleven toen eenigszins uitdagend standhouden.

Wat wilden die vreemde snoeshanen met d'r automobiel? . . . .

Het leelijkste van het geval was wel, dat er enkele jongens een bloedige wonde hadden opgeloopen en sommigen maakten zich ongerust want een zakdoek kleurde dadelijk heelemaal rood . . . .

Daar kreeg Jaap den inval een vredesvlag te zwaaien, zijn witten zakdoek en dat teeken schenen de jongens te begrijpen want nu kwamen ze allen weer nader, blijkbaar gerust gesteld omtrent de bedoelingen van die vreemden.

Het was hoogtijd, dat Dirk de gewonden onder handen nam . . . . onmiddellijk moesten er een paar

een pak verbandwatten halen uit de auto en linnen....

Handig en beslist naaide Dirk een gapende wonde toe, en Jaap verzorgde een paar andere jongens, die alleen maar hevig bloedden.

Onderwijl begonnen ze te begrijpen, dat er hier volstrekt geen sprake was van een spelletje.... de aard der wonden en de uitlatingen van de overwinnaars bewezen, dat er verbittering heerschte tusschen de twee partijen en nu rees in Jaap het plan om een verzoening tot stand te brengen....

Hij trok op weg met den witten vlag naar den anderen troep, ook daar vielen waarschijnlijk gewonden te helpen en dat bleek goed gezien.

Dirk volgde met de verbandkist en in een wip werden er enkele slachtoffers geholpen.

Nu hoorden ze beiden wat in dit kamp de grieven waren en op die manier kreeg Jaap een helder inzicht in de oorzaken en het verloop van den strijd.

Overwonnen door zijn optreden, onder den invloed van zijn innemende persoonlijkheid luisterden ze naar zijn woorden toen hij hen trachtte aan te toonen hoe belachelijk hun vechten eigenlijk was.

De gaande strijd betrof een stukje heuvel, waarop beide partijen alleen recht meenden te hebben als speelterrein. En zoo waren de botsingen niet uitgebleven en de woede van sommigen kreeg een gevaarlijk karakter.

Jaap wist de opgewonden gemoederen tot bedaren



te brengen en door zijn kalm optreden, zijn juiste vragen begonnen ze ten slotte in te zien, dat het heel wat pleizieriger zou zijn in vrede met elkaar te leven.

Nu hij de overwonnelingen zoover had, liep Jaap weer naar de tegenpartij en hier viel het hem nog gemakkelijker om een zachtere stemming op te wekken.

Een kort beraad met Sander gaf Jaap volmacht naar eigen goeddunken te handelen.

Hij koos uit de overwinnaars drie van de voormannen, bond ze een witten lap om den arm en zóo ging het naar de anderen, die half en half begrepen wat er volgen zou.

De „parlementairs" bleven op een paar meters afstand wachten en nu kwam Dirk ook met drie stuks aanstappen.

Er werd krijgsraad gehouden.... de onderhandelingen over den vrede begonnen en, dank zij de ongewone gaven van Jaap en Dirk besloten de afgezanten aan hun troep de vredesvoorstellen over te brengen bij monde van Jaap en Dirk.

In dien tijd was Sander er met de auto van door gegaan en verzamelde in het dorp alles wat geschikt bleek tot oorlogsschatting te dienen.... appelen, suikerballetjes, reepjes chocolade en meer van dergelijke heerlijkheden.

Toen hij weer naar de zelfde plek terug reed, zag hij, dat vriend en vijand zich vereenigd had....

In een grooten kring stond Jaap en hield een toespraak en toen werd de twist bijgelegd . . . . gemeenschappelijk zouden ze voortaan op het heuveltje spelen, desnoods oorlogje en toen ze allen artikel één van de vredesvoorwaarden hadden goedgekeurd, riep Jaap :

„Dan zullen we de vredespijp rooken of wat nog beter is, eens lekkertjes gaan smullen !"

En daar kwamen de doozen en pakken uit de auto te voorschijn en met 't grootste plezier betaalde Sander de oorlogsschatting, die op een ongeloofiijk snelle manier overgebracht werd naar donkere kelders . . . .

Kort daarop trok heel de schare als één man naar het heuveltje en op uitnoodiging van Dirk zongen ze daverend op de wijs van: Al is ons prinsje nog zoo klein, en na een kort vóórdoen :

Dat is vandaag een leuke dag, hoezee !
Geen jongen, die nog mokken mag, nee nee !
We maken voortaan met elkaar
Veel pret en jool, 't gansche jaar !
Hoezee, hoezee, hoezee !

En uit eigen beweging riepen ze daarna luidkeels :
— Leve de automobiel !

Ze kenden geen namen en dus deden ze het maar zóó !

Toen wees Jaap hen nog op het roode kruis en hij hoopte, dat ze mee zouden helpen om anderen



tot nut en genoegen te zijn in plaats van elkander het leven te vergallen.

Daarna stapten Dirk en Jaap weer in de auto en de woedende partijen van straks juichten en zelfs de gewonden met de witte hoofden bleven niet achter.

En toen ze omkeken, zagen ze de jongens rustig huiswaarts keeren . . . .

Jaap en Dirk waren vermoeid . . . . het had hen werkelijk heel wat inspanning gekost om deze verzoening tot stand te brengen, maar nu ook dachten ze er met voldoening aan terug.

„We hebben alweer wat gezaaid", zei Jaap, „er waren sommige jongens die ons heel goed begrepen en in hun harten zal dat zaad wel ontkiemen."

„Ze moeten dezen dag niet gauw vergeten, dunkt mij", meende Sander, „en, zooals je zegt, al is er maar één bij, die voortaan wat zal voelen voor iets beters, dan is deze dag volstrekt niet verloren." —

---

Enkele dagen gingen weer voorbij zonder noemenswaardige voorvallen en Sander schreef in zijn dagboek maar enkele regels zooals :

25 Sept. Niets.

26 Sept. Een hollende koe helpen vangen.

27 Sept. Dirk ontmaskert een kwakzalver en gaat zelf in 't publiek spreken. Ik geef den armen

kerel een rijksdaalder — hij moet toch leven en ik jaag hem voort.

28 Sept. Niets.

Maar, nadat Sander het woordje niets had geschreven en zijn dagboek wegborg, konden de drie vrienden toch nog een goede daad verrichten.

Ze logeerden in een buitenherberg waar de auto geborgen kon worden en nu wandelden ze in de schemering tusschen de velden en genoten van den mooien najaarsavond. Ze kwamen langs een boerenwoning en daar werd de aandacht van Sander getrokken door een schuurtje.

Hij liep er heen en stond verbaasd te kijken . . . .

„Tel je de houtwormpjes?" vroeg Dirk.

„Kijk eens even!" riep Jaap en hij wees de anderen op een paar figuren, die met wit krijt geteekend waren, „is dat niet kranig gedaan? . . . . let eens op die koe! . . . . en daar dat paard . . . . er woont hier zeker een schilder in de buurt, die voor de grap aan het teekenen getrokken is."

Nu moest Dirk toestemmen, dat de afbeeldingen werkelijk op iets bizonders wezen en juist toen ze wilden doorgaan, zagen ze een meisje uit de schuur komen en nu vroeg Jaap: „Wie heeft die dieren geteekend?"

„Jaap!" was het antwoord.

Alle drie lachten ze — het klonk zoo gek, dat Jaap.



„Wie is Jaap?" vroeg Dirk.

„Mijn broertje."

„Je broertje? . . . . Heeft die dat geteekend?"

Ongeloovig keken ze het meisje aan en toen zei Dirk:

„Waar is hij? . . . . Haal hem eens hier."

Het meisje liep over, verdween in de woning en na enkele oogenblikken kwam ze terug, alleen.

„Hij wil niet," zei ze.

Dirk stapte naar de deur en riep: „Kom Jaap!"

Maar Jaap kwam niet . . . .

Dus ging Dirk binnen en groote Jaap volgde.

In de kamer zat een boerenvrouw met een kind op schoot, twee andere kleinen speelden op den vloer en in een hoek kroop een jongen van een jaar of dertien weg.

Ze maakten een praatje en daarna vertelden ze van hun verbazing over die teekening op de schuur.

„Heeft hij al meer geteekend?" vroeg Dirk, terwijl de jongen nog altijd verscholen bleef.

Nu toonde het meisje een aantal papieren, waarop met ruw potlood allerhande dieren afgebeeld stonden en weer keken Dirk en zijn vriend elkander verbaasd aan.

„Probeer jij den jongen te winnen, we moeten er meer van weten!

Jaap liet zijn invloed werken en — het gelukte hem de verlegenheid van den jongen te overwinnen. . . .

Zoetjes aan kwam hij naderbij en nu bleek het, dat

er in dien boerenjongen een talent school want hij teekende voor hun oogen wat ze vroegen en — verrassend aardig!

Vol van wat ze gezien hadden, kwamen Jaap en Dirk bij Sander terug, toonden hem enkele der teekeningen, die ze meenamen met permissie van den maker en bij alle drie stond het als een paal boven water, dat dit verborgen talent voortgeholpen moest worden.

„We gaan eerst een kenner halen, morgen!" riep Sander, „die moet de schuurteekeningen zien en dan zal de jongen vooruit komen, dat beloof ik je!"

Na een nacht, waarin ze alle drie droomden van Titiaan, die óók als een eenvoudige herdersjongen begonnen was en Michel Angelo en Velasquez en Murillo, gingen ze vroeg op weg om een schilder of kunstkenner te zoeken, die bereid bevonden werd om de behulpzame hand te bieden.

Het viel niet mee en daarom stelde Dirk voor met een flinken vaart koers te zetten naar Laren. Misschien dat daar in die schilderskolonie wel eén der velen bereid was even mee te tuffen.

Op marsch!

Aan één stuk door maakten ze stof in Drente, Overijsel, Gelderland en Noord-Holland.

Hallo! uitstappen voor eén der oud-hollandsche woningen, aangebeld, een kaartje afgegeven, binnengestapt en een gesprek gevoerd met den bewoner.



Deze vond de handelingen van de drie vrienden zoo hartelijk, dat hij geen oogenblik aarzelde om mee te gaan over een uurtje.

Eerst gebruikten ze samen een tweede ontbijt en toen keerde de auto langs den kortsten weg terug.

Onderwijl vergastten de vrienden zich aan de gesprekken met den schilder en zijn verrukking over de mooie landschappen die hen voorbijschoven.

Ze middagmaalden gezamenlijk in het laatste stadje en toen bereikten ze de woning van kleinen Jaap.

Nauwelijks had de schilder de schuurteekening gezien of hij riep uit: „Merkwaardig! ja, dat ventje moet leeren!"

Er werd met de ouders gesproken en toen de jongen hoorde wat ze met hem wilden, week zijn schuchterheid en hij antwoordde beslist op alle vragen.

Sander en de schilder overlegden nu even wat de beste manier zou zijn om den kleinen baas te helpen en na kort beraad kwam het volgende plan voor den dag: Sander zou elk jaar een sommetje beschikbaar stellen en de schilder beloofde te zullen zorgen voor zijn opleiding.

Toen moest de moeder gewonnen worden, die haar jongen niet wilde missen, maar eindelijk gaf ze toe — het was immers in het belang van haar kind . . . . hij ging een mooie toekomst te gemoet.

Den anderen morgen bracht Sander den schilder

weer weg .... hij zou de noodige schikkingen treffen om den jongen onder dak te brengen en intusschen nam Dirk den kleinen Jaap onder handen .... hij werd gewasschen en geboend .... hij kreeg betere kleeren, schoenen en een boordje .... kortom, ze veranderden den min of meer vuilen boerenjongen in een heertje, hoe onbehaaglijk deze het ook vond.

Den tweeden October nam hij afscheid en weer vloog de auto langs denzelfden weg om Jacob naar zijn nieuwe woonplaats te brengen, waar hij misschien op zou groeien tot een kunstenaar, de trots zijner ouders! ....

---

Sander zette zijn dagboek trouw voort ....

3 October. Een man tot betere gedachten gebracht. Hij handelde wreed jegens een paar koeien,

Peen met aardappelen gegeten.

4 Oct. We helpen een boschbrand blusschen. Misschien door vonken uit de locomotief was er brand ontstaan in een dennebosch. Alle naburige dorpen zonden hulp .... wij halen zooveel mogelijk menschen die mee wilden werken. Het lukt ons eindelijk.

5 Oct. Ik heb vandaag gewandeld — buiten! Elken dag voel ik me beter. Ik kom nog genezen thuis.

Dirk verbindt den poot van een hond.



6 Oct. We overnachten in een dorp en daar hooren we van een gezin, dat geen onderkomen heeft .... door verschil van meening tusschen twee gemeentebesturen wil geen van beide de verzorging van het doodarme gezin op zich nemen. Ze overnachten buiten, hebben niets dan een soort varkenshok.

Jaap er op af en Dirk naar de burgemeester.

Een lang geharrewar en eindelijk trok ik maar weer de beurs, betaal drie maanden huur van een klein huisje. Jaap doet de rondte om werk te vinden en bij ons vertrek was alles in orde.

7 Oct. Een dronkaard thuisgebracht. Jaap in volle kracht. Hij perst den man de belofte af, niet meer te drinken. Het is een belofte, maar die Jaap is zoo'n wondermensch. Het kan goed gaan.

8 Oct. Jaap waagt zijn leven! Een paar kinderen speelden bij een brug, toen van twee kanten wagens aankwamen. Wij zaten voor een buitenherberg wat te drinken. De kinderen wilden vluchten, één struikelde. Jaap was er al bij, greep het paard bij den teugel, het steigerde .... het kind werd weggetrokken door Dirk .... Jaap viel zelf onder het paard.... Wonder boven wonder kwam hij er goed af. Hij had alleen maar een paar leelijke schrammen en een blauwe dij Die Jaap ook!

Den tienden October veranderde plotseling het

weer en daardoor stelde Sander vóor, den tocht te staken en naar huis terug te keeren. Wel viel er juist in den winter nog veel meer goed te doen, maar dan ook zouden zij niet zooveel in de gelegenheid zijn om buiten de groote steden veel goede daden te verrichten.

Dus zette Sander een dikken streep en ze gingen naar huis.

Ze konden tevreden zijn want al hadden ze nog heel wat meer willen doen, toch sprak Sanders dagboek van verscheidene daden, die hen tot eer strekten en die het geluk van anderen hadden bevorderd.

Onder een stortregen reed de auto de stad binnen. Dirk werd thuis gebracht en Jaap zou voorloopig bij Sander logeeren.

Deze laatste dankte Dirk voor zijn gezelschap, dat hem telkens opgevroolijkt had en nog meer voor zijn hulp als dokter want al ging het nog niet van harte, hij kon toch weer uit de voeten.

„Nou ja, zei Dirk, „ik heb zelf genoeg van den tocht geprofiteerd! Ik voel me weer zoo flink en gezond, dat ik dadelijk aan het werk ga."

„Maar je komt gauw eens aan, hoor! We moeten elkander geregeld opzoeken. Ik mag mijn vader nu wel weer eens gaan helpen . . . . ik heb genoeg afleiding gehad."

„En ik krijg lust nu eens weer instrumenten te gaan maken", zei Jaap, „dat is mijn vak".



„Dan alle drie aan 't werk, maar we kunnen toch blijven uitkijken of er voor ons nog wat méér te doen is dan alleen te werken voor 't dagelijksch brood," zei Sander.

En nu verdween Dirk in de ouderlijke woning terwijl Sander en Jaap doorreden.

Hartelijk werden ze ontvangen want Sander had getelefoneerd, dat ze kwamen en het gezicht van den ouden heer Olen glom van genoegen bij het hooren van alles wat ze gedaan hadden.

Groot was ook aller vreugde toen Sander weer door de kamer stapte en verklaarde, zijn vader als compagnon te willen bijstaan in zijn zaken.

Het kind, dat Sanders moeder tot zich genomen had, werd na enkele weken door de familie opgeëischt. Het speet Sander wel, maar — hij moest het met den dank der menschen doen. Ze hadden sinds lang geen omgang met de ouders van 't knaapje meer en wisten dus niets van de omstandigheden.

Den anderen dag zocht Jaap zijn ouden baas eens op en uitbundig was de blijdschap ook van zijn vrouw over zijn besluit, weer eens een poos te komen werken.

Lachend voegde Jaap er bij: „Of het lang duurt, weet ik niet, maar wil je me hebben?"

Dol graag! En zoo betrok Jaap weer als eenvoudig werkman het vroegere kamertje, begon weer geregeld te werken en hoeveel hij ook verleerd was, toch was hij niet alles vergeten.

Zijn vrije uren besteedde hij aan goede werken en noch dokter Osveld, noch de zakenman Olen geneerden zich om met den instrumentmaker om te gaan.

Geregeld kwam Jaap bij Sander aan huis en soms tuften ze met hun drieën een uurtje rond, praatten dan over hun avontuurlijken tocht en lazen de brieven, die ze als antwoord op hun vragen ontvingen omtrent verschillende gelukkigen, die ze geholpen hadden.

De winter verliep rustig en mocht Jaap hoop gekoesterd hebben om den volgenden zomer weer een tocht te ondernemen, ze vervloog door een onverwachte gebeurtenis.

---

## HOOFDSTUK IX.

In het voorjaar stierf de vader van Sander en nu kreeg de zoon de leiding van de bloeiende zaak, zoodat er aan reizen en trekken voorloopig niet te denken viel. Toch beloofde Sander aan zijn vriend Jaap allen mogelijken steun.

En Dirk ging trouwen, want hij had een dorpspraktijk overgenomen en daar in het mooie gedeelte van Utrecht hoopte hij als dokter veel goed te doen.

Natuurlijk dwong hij Jaap, te beloven vast en zeker een week, twee weken, een maand bij hem te komen logeeren.

En zoo stond Jaap dien zomer alleen!

Nu eerst voelde hij wat het zegt samen te kunnen werken, maar toch gaf hij zijn zwerftochten niet op.

Dien zomer bleef hij instrumentmaker en bezorgde zijn ouden baas met zijn vrouw een gezelligen tijd.

Sanders huis en beurs waren voor hem open en dus kon hij naar hartelust wel doen.

Had ook hij een dagboek gehouden, dan moesten er heel wat bladzijden beschreven zijn!

Enkele dagen bracht hij bij Dirk en zijn lieve vrouw door. Ze woonden in een aardig buitenhuisje, omringd door een grooten tuin en Jaap merkte gauw genoeg, dat de jonge mevrouw van Osveld haar man in alle opzichten steunde bij zijn moeielijke taak.

's Avonds zaten ze te schemeren en dan vertelde Dirk van zijn ziekenbezoek.

„Wat kunnen wij toch veel goed doen." zei hij, „de menschen zijn ons zoo dankbaar als we ze beter kunnen maken. En zoo dikwijls zijn we in staat met een enkel woord veel ellende te voorkomen, wij hebben zoo'n invloed en wat de dokter zegt, dat is eenvoudig wet.

Denk ook eens aan de minder bevoorrechten! Door onze voorspraak werden ze soms veel gauwer geholpen . . . . wij komen overal, zien dadelijk, waar hulp noodig en verdiend is.

Het is een prachtig vak! En dan met zoo'n vrouw!"

Hij keek haar met bewonderende oogen aan en vervolgde:

„Zij zoekt ook mijn patienten op, die behoefte hebben aan hartelijkheid en opwekking en wat ze al niet uitricht, daar sta je verbaasd van. Precies jou, Jaap!"

De jonge vrouw kleurde en zei: „Wees toch stil, ik doe niets meer dan elk ander in mijn plaats zou doen."



„Het is goed," zei Dirk en hij knipoogde tegen Jaap en toen lachten ze alle drie.

Later begon Dirk door te slaan en hij riep met vuur:

„Als ik rijk was, dan kocht ik een halve provincie en ik liet er tienduizend kleine huisjes op bouwen, alle een eind van elkaar en mooie boomen er om heen. En daar bracht ik mijn zieken heen, mijn onvermogende zieken en ik liet ze genezen want niets geneest beter dan lucht en zonneschijn en een leven in de natuur.

Dus Jaap, als je nog eens schatrijk wordt, dan kom je maar bij me, en we gaan aan den slag!"

Jaap lachte en toch bleef hij over de woorden van den dokter peinzen. Hij dacht aan de nauwe bedompte straatjes en steegjes, de bekrompen kamertjes met bedsteden, waar soms acht en meer personen in één vertrek sliepen zonder dat er ooit eens een frissche wind door blies.

Er werd al veel gedaan om slechte woningen af te breken en de bouwpolitie lette op alles, maar heele wijken zouden moeten worden gesloopt . . . overal moet de wind door waaien, de zon in schijnen . . . . ach ja, als hij rijk was . . . .

Ze wekten elkaar op, die twee en al lachten ze om elkanders geestdrift, ze waren er beiden van overtuigd, dat hun plannen zeer goed uitgevoerd konden worden.

„Ga jij nu eens naar onze millionnairs toe en vraag

of ze elk een ton willen geven, dan komen we een heel eind," zei Dirk.

Jaap antwoordde: „Ik ga morgen, en overmorgen breng ik je een wagen met bankbiljetten!"

„Nu, zonder gekheid," hield Dirk vol, „kunnen we niet een hoop geld bij elkaar brengen?"

„Hoor eens, er wordt al zooveel gedaan, meer dan je denkt. Overal bouwen ze al arbeiderswoningen en de gezondheidscommissies letten op zooveel en wat hebben we al geen sanatoriums, je kunt niet alles vragen."

Dan moet je wachten tot ik rijk ben," zuchtte Dirk, „ik zal dan maar hier mijn best doen in het klein."

„Dat is prachtig," zei Jaap, „iedereen kan wel wat goeds doen voor een ander en vele kleintjes maken een groote."

Verder spraken ze niet over dit onderwerp. . . . ze wandelden den tweeden dag en Jaap vergezelde hem bij zijn tochten naar zijn patienten, wachtte dan op hem en hoorde later het verslag.

's Middags was hij Louize behulpzaam als ze een verre zieke de een of andere lafenis ging brengen en hij leerde haar kennen als een diep voelende opofferende vrouw, die geen grooter geluk kon smaken dan door anderen te helpen.

Eenmaal weer thuis, herinnerde hij zich het vriendelijke huisje en voor het eerst in zijn leven rees er



een gevoel van ontevredenheid in hem op . . . . waarom heb ik niet kunnen leeren . . . . ik zal nooit in zoo'n huisje kunnen wonen! . . . .

Maar die stemming duurde niet lang . . . . niet ieder kan hetzelfde zijn in de wereld en hij voor zijn doen, mocht met trots terug zien op zijn leven . . . . hij hoorde nu eenmaal in een anderen kring en daarom moest hij zich niet vergelijken met zoovelen, die boven hem stonden . . . . toch deed hij wat hij kon en — hij voelde nog kracht genoeg om meer te volbrengen.

Waarschijnlijk brachten ook deze overpeinzingen er toe bij om hem meer onrustig te maken . . . . zijn zwerversnatuur liet niet van hem af en zoo liep hij al lang rond met een plan om het geregelde leven weer vaarwel te zeggen en op eigen houtje de wereld in te trekken.

Door een toeval werd hij plotseling in een vaste richting gedreven . . . .

De winter viel vroeg in en al spoedig heerschte er werkeloosheid in de stad. Vele ijverige bekwame arbeiders konden hun brood niet verdienen doordat er eenvoudig niets te doen was.

Zooveel mogelijk hielp het gemeentebestuur en de gegoede burgers steunden wat ze konden, de nood steeg te hoog . . . . door allerlei oorzaken bereikte de werkeloosheid een ongekenden omvang.

Jaap deed wat hij kon en menig geldsommetje werd uit Sanders beurs gelicht om door Jaap uitmuntend besteed te worden.

Het gebeurde op een avond in Februari, dat Jaap een bezoek bracht aan een gezin waar de bitterste nood heerschte.

Hij vond Jan Prauw in de diepste verslagenheid in zijn ongezellig huisje zitten, lusteloos opkijkend toen Jaap binnentrad. Al weken lang kon hij hem een paar gulden geven, maar dat was waarlijk net genoeg om met een vrouw en twee kinderen niet van honger te sterven.

Op zijn gewone manier praatte Jaap met hem .... het werd immers gauw lente en dan kwam er weer werk.

„In dien tijd zijn we dood," jammerde Jan Prauw, „nee, ik doe het, het moet!"

Jaap, bang voor een wanhopigen stap, wilde er meer van weten en nu hoorde hij, dat hij er over dacht het land te verlaten om in Duitschland werk te vinden.

Er was een werver in de buurt, die gezonde sterke jonge mannen zocht om in de kolenmijnen te werken.

„In de kolenmijnen?" vroeg Jaap verwonderd, „wou je dat doen?"

„Waarom niet? Beter dan hier te verhongeren! Ik krijg vijf en twintig gulden vooruit ... zie je, dan is mijn vrouw alweer een poos geholpen .... en ginder verdien ik goed geld, eerst twintig mark



en als ik geschikt ben, kan ik tot dertig mark in de week verdienen .... mijn vrouw krijgt dan alles wat ik kan missen en we zijn gered. Ja, ik doe het! Zij wil er niet van weten! maar het moet!"

Hij stond met een wilde beweging op en vroeg:

„Ga je mee, dan zul je hooren!"

„En je vrouw?" vroeg Jaap, „je moet het haar eerlijk zeggen."

„Praat jij met d'r, naar mij luistert ze niet, ze komt dadelijk."

Zwijgend zaten de twee jonge mannen in het leege kamertje en wachtten op de terugkomst van de vrouw.

Af en toe schreide éen der beide kinderen ....

Jaap dacht na en in dit oogenblik van wachten, rijpte het plan in hem om ook mee te gaan naar Hamm .... hij had al zooveel gelezen van het leven der mijnwerkers .... hij wist hoe daar geleden en gestreden wordt — — nu er misschien meer Hollanders vertrokken, wilde hij zich bij hen aansluiten .... hij voelde bij ingeving, dat er veel voor hem zou te doen zijn ....

Jan bleek verder niets te weten en dus besloot Jaap met hem mee te gaan, den werver uit te hooren en dan zou hij beslissen ....

De vrouw kwam thuis, het nog knappe gezicht bezorgd .... neen, werk had ze niet .... er waren volop jonge vrouwen .... nergens vond ze wat te doen .... ze snikte ....

Toen begon Jaap haar toe te spreken . . . het zou maar een korte scheiding zijn . . . . ze kreeg geld in handen en elke maand stuurde Jan wat hij overhield . . . .

Maar Louize verzette zich tegen het plan . . . . ze kon niet leven als ze dacht, dat haar man in gevaar verkeerde . . . . hij kende geen Duitsch . . . . en in zoo'n kolenmijn . . . . ze gingen er allemaal dood, daarom kregen ze zoo'n weekloon . . . .

Eindelijk zei Jaap: „En als ik meega en ik pas op je man, wat zeg je dan?"

Jan en Louize keken hem verrast aan . . . . meegaan . . . . hij ook kolen hakken . . . . het was toch een grap?

Nu verklaarde Jaap ernstig, dat hij mee wilde en toen brak de tegenstand van de vrouw, vooral na de woorden van Jaap: „het is ook voor je kinderen, je mag hem niet tegenhouden als hij een eerlijk stuk brood wil verdienen."

Enkele minuten later verlieten Jaap en Jan het huisje en begaven zich naar een herberg, enkele straten verder. Ze traden binnen en vonden er een aantal mannen bijeen, die rumoerige gesprekken voerden en aan een tafeltje zat den werver, die bezig was enkele jonge mannen over te halen met hem mee te gaan.

„Als ik er twaalf heb, reis ik af," zei hij, „nog twee! kom, mooi geld verdienen, vrij reiskosten en we zorgen voor een woning ginder. Overwerk betaalt viermaal!"



Jaap ging bij hem zitten en begon allerhande vragen te doen, zoo goed en zoo kwaad als het ging want de werver sprak me een taaltje om voor weg te loopen, echt koeterwaalsch! Toch begreep Jaap hem wel en uit zijn papieren bleek, dat de man wel te vertrouwen was.

Zoo teekenden ze dan de voorwaarden, die Jaap in 't Hollandsch voorlas en op staanden voet kreeg hij vijf en twintig gulden uitbetaald . . . . toen volgde Jan.

Met moeite wist Jaap hem te weerhouden aan het tracteeren te gaan . . . . het ontvangen geld leek hem een schat, die wel een rondje kon lijden, maar de naam van Louize weerhield hem toch en nu keerden ze beiden terug, kochten onderweg wat stevig voedsel en Jaap betaalde mee, „want ik blijf van avond bij jullie eten", verklaarde hij.

Dien avond aten man en vrouw hun buik eens goed vol, wat in geen maanden gebeurd was en de kinderen, toch wakker, moesten ook aan tafel zitten en Jaap sprak over de toekomst, roemde Jan, die liever de wereld in trok om in den vreemde het brood voor zijn vrouw en kinderen te verdienen dan voortdurend van aalmoezen te leven.

En al staarde Louize ook soms voor zich uit als zag ze haar man in de donkere diepten van de aarde, blootgesteld aan vele gevaren, toch lachte ze hem toe . . . . de donkere wolken dreven voorbij en eens

keerde hij toch terug met een zak vol geld want hij zou overwerken elken dag, zie je, dat betaalde vier keer!

Na het maal nam Jaap afscheid en ging Sander even op de hoogte brengen.

Diens woorden gaven hem troost want deze verzekerde hem, dat er daar ginds volop gelegenheid zou bestaan om een goed mensch te zijn. „Heb je me noodig, je weet het, hier heb je een boekje met chèques. Vul zoo'n papiertje maar in, zet er op hoeveel geld je wilt hebben en dan ga je er mee naar een bankier in de nabijzijnde stad. Ik hoop van harte, dat er zegen op je werk mag rusten."

Ontroerd drukten ze elkaar de hand en toen verliet Jaap den vriend, dien hij onder zulke vreeselijke omstandigheden weer zou zien . . . .

---

Op het perron kwamen de mannen bij elkaar en onder leiding van den werver Schlachter, begonnen ze de reis naar het onbekende land.

Twee hadden gedronken en deden luidruchtig om hun gevoel te bedwingen . . . . de anderen namen eerst een onverschillige houding aan, maar later zakten ze in een drukkend zwijgen . . . . vijf lieten een gezin achter, de overigen stonden vrij wel alleen en toch greep dit weggaan allen aan. Maar Jaap was er ook nog en aan hem dankten ze den schijnbaren korten duur van den langen tocht.



Toch had ook hij afscheid genomen van goede vrienden en ook hij wist niet, hoe het nieuwe leven bevallen zou.

Ze reisden aan één stuk door en kwamen zoodoende heel laat 's avonds Phalen binnenstoomen.

Met hun pakje op den rug volgden de mannen Schlachter over het half verlichte perron . . . .

Het leek hier alles zoo somber, zoo doodsch . . . . een huivering overviel de meesten . . . . ginds bespeurden ze schoorsteenen, de flauwe omtrekken van gebouwen . . . .

Na een korten loop bereikten ze een soort van langwerpige schuur en met verwondering hoorden ze: „Hier ist es".

Was het hier? . . . . Moesten ze in zoo'n kale schuur slapen?

Jaap vroeg op zijn kalme manier: „We blijven hier toch zeker maar tijdelijk?"

Schlachter maakte zich met een praatje van een beslist antwoord af en daarom besloot Jaap eenvoudig zich bij de feiten neer te leggen . . . . hij sprak even met de anderen en — ze gingen binnen.

Ze vonden er een aantal stroozakken met een deken en merkten dat er reeds dertig mannen sliepen . . . .

Twee olielampen verspreidden een schamel licht en nu liet hun geleider de nieuwe mijnwerkers alleen, verzocht hen de slapenden niet te storen.

Overbodige vraag! Vermoeid, teleurgesteld en met zorg voor de toekomst, ontkleedden ze zich en zochten in den slaap vergetelheid.

Menigeen voelde spijt, het lieve vaderland te hebben verlaten en bange droomen verontrustten anderen, die wakker lagen . . . . ze hoorden zware zuchten benauwde uitroepen en gesmoorde kreten als van menschen in doodsangst . . . .

Jaap sliep ook niet . . . . voor zich zelf koesterde hij geen vrees, maar wat zou het leven hier worden voor die eenvoudige zielen, niet gewend aan een ander bestaan dan ze thuis hadden en . . . . was alles niet te mooi voorgespiegeld . . . . moest dit de beloofde woning verbeelden . . . . ja, dan hadden ze woord gehouden . . . . een dak mocht het zijn, maar meer dan een slaapplaats kon niemand het noemen . . . . daar moesten de mannen gezelligheid vinden, een prettig thuis . . . . werden ze op die manier niet naar de kroegen gedreven om daar hun zuur verdiende geld te verdrinken in plaats van het naar hun vrouwen te zenden of het te bewaren . . . .

Eerst tegen drie uur sliep hij in om met een zwaar hoofd te ontwaken door het rumoer in de schuur . . . . de meeste bewoners waren bezig met aankleeden, liepen in en uit om zich onder een pomp te wasschen.

Jaap en zijn gezellen volgden hun voorbeeld en



nu eerst voelden ze hoe de honger hen kwelde en niemand zorgde voor hen, ze moesten zich maar zelf helpen en dus zochten ze te weten te komen waar een en ander te krijgen was en nu kwamen ze in het eigenlijke mijnwerkersdorp, een groot aantal blokken woningen, allen van dezelfde soort. Hier vonden ze op aanwijzing van een vrouw een bakkerswinkel en nu konden ze tenminste brood koopen.

Een gek geval deed zich voor, toen ze wilden betalen — geen van hen bezat Duitsch geld en sommigen hadden niet eens Hollandsch!

Jaap wist zoo goed en zoo kwaad als het ging den koop te sluiten, al rekende de winkelier ook een Hollandsch kwartje op een waarde van 25 pfennige waardoor hij ongeveer 50 procent won.

Doelloos liepen de mannen rond, onderwijl hun broodjes etend, tot Schlachter hen eindelijk opving en nu alles behalve vriendelijk aan het razen sloeg.

Waar of ze bleven . . . . hij had toch duidelijk gezegd, waar ze moesten wezen . . . . en nu was het al over den tijd . . . .

Jaap stemde hem wat zachter door zijn kalme opmerking, dat hij hun niets had gezegd en ze dus niet wisten wat er van hen werd verlangd.

Brommend ging Schlachter hen voor naar den opzichter in de groote loods, die zich als een hoog gevaarte boven de woningen verhief met haar vier-

kante schoorsteenen en het geraas van de werkende machines.

In het begin keken de mannen versuft rond . . . . hoe anders hadden ze zich den ingang van een kolenmijn voorgesteld . . . . zoo iets als een ontzettend wijd gat en nu zagen ze de opening niet eens!

Alleen maar groote machines, die een oorverdoovend rumoer veroorzaakten en waarvan het staal en koper glinsterde door de schuin binnenvallende zon.

De geheele ruimte werd voor een derde gedeelte door die machines in beslag genomen, verder stonden er de lampenrekken, de losbakken en meer langs den muur waren de uitzoekplaatsen . . . .

Veel tijd om alles te bekijken, hadden de mannen niet want ze moesten in het kantoor van den opzichter komen, die hen één voor één in het register schreef. Toen ook hoorden ze, dat de vooruit ontvangen vijf en twintig gulden ingehaald moest worden en dat ze maar zelf een betere woning dienden te zoeken als de schuur hen niet beviel. Verder vernamen ze ook nog, dat een deel van hun loon ingehouden werd voor het ziekenfonds waaraan ze verplicht waren deel te nemen.

Het kostte heel wat moeite om al deze zaken aan hun verstand te brengen en het bleek dat de meesten wel zoowat verstaan hadden, maar het rechte drong niet tot hen door . . . . ze ontvingen een boekje,



een paar bedrukte formulieren, een nummer en — ze mochten gaan.

Een kwartier later trokken ze aan 't werk volgens de aanwijzing van een voorman.

Dien eersten dag behoefden ze nog niet af te dalen, ze verrichtten allerhande werkzaamheden buiten de mijn.

In den schafttijd gingen ze er gezamenlijk op uit om ergens wat te eten en nu was Jaap zoo gelukkig om een vrouw te vinden, die zich bereid verklaarde voor de mannen geregeld te koken.

Dat stemde hen weer wat vroolijker en het leek hun wel gezellig, zoo met elkaar te eten.

Moeielijker bleek het om dien dag een betere woonplaats te vinden want een leeg huisje konden ze toch niet huren en als kostganger bij die vreemde snoeshanen in te trekken, dat lokte geen van allen aan.

Dus besloten ze voorloopig nog in de schuur te blijven en eerst maar eens wat geld te verdienen — dan konden ze wel verder zien.

Jaap had al zijn krachten noodig om goedsmoeds te blijven . . . . zoo troosteloos had hij het zich hier toch niet voorgesteld . . . . het kwam misschien ook door het regenachtige weer . . . . een grauwe triestige lucht spande zich over heel de streek en maakte alles nog veel zwarter dan het al was door het kolenstof.

De hooge schoorsteenen rookten voortdurend, het gezicht zat na een kort tijdje vol stofjes en de

kleur van kozijnen en muren was niet meer te herkennen.

Af en toe gilden de locomotieven met hun wagentros . . . . ze brachten weer nieuwen voorraad naar verschillende streken.

Om heel de plek strekte zich een vlak terrein uit, onvruchtbaar en grauwachtig groen.

In de verte staken nog meer schoorsteenen van andere kolendistricten de lucht in.

Waar moesten ze hier vreugde vinden, een bloeiende natuur .... wat leek het leven hier somber en hoe stil en gedrukt liepen mannen en vrouwen rond....

Gedwongen met andere mijnwerkers om te gaan, leerden ze zich wel behelpen, verstonden zoetjes aan enkele zinnen en radbraakten ten slotte Duitsch en Hollandsch door elkaar.

Den tweeden nacht sliepen ze beter — het waren trouwens mannen, die niet veel weelde gekend hadden — Jaap bleef onvermoeid in zijn ijver om zooveel mogelijk het onaangename weg te cijferen en van het merkwaardige te doen genieten.

Vastberaden stapten de mannen naar de groote loods en in navolging van de andere mijnwerkers, die van alle kanten toestroomden, namen ze een veiligheidslamp met hun eigen nummer en nu stelden ze zich op in de rij, die wachtte om neergelaten te worden.

Eindelijk zouden ze dan in die donkere diepte



afdalen, werken en zwoegen in het binnenste der aarde, uren lang het zonlicht missen, afgesloten blijven van het leven. Jaap zelf verkeerde ook onder den indruk en zwijgend zag hij toe bij het telkens verdwijnen van de bak, die door de machine aan stalen kabels werd opgeheschen. Dan stapten twaalf mannen in, hielden hun brandende lampen vast met de éene hand en grepen met de andere een schuin oploopenden staaldraad die zich vereenigden met een achttal andere in een knoop.

Dan zonk de bak in de aarde weg en twee minuten later ging ze weer naar boven om een nieuwen ploeg te halen.

Ordelijk volgden de groepjes elkaar op en de eerste reeks van zeshonderd man was weldra door de aarde opgeslokt . . . .

Jaap en zijn gezellen waren de laatsten en hun harten klopten bij het post vatten in de bak.

Daar gingen ze . . . . pijlsnel omlaag . . . . boven zich werd de opening onzichtbaar . . . niets dan het meeglijdende licht van hun lampen.

Met een ruischend geluid zakte de kooi naar beneden en verbaasd ontdekten de mannen, dat de geheele schacht met hout betimmerd was, waar hier en daar het water door siepelde en nu kwamen lang geleden gehoorde of gelezen verhalen in hun herinnering terug . . . . ze dachten aan mijnrampen . . . . er kon water in de mijn komen . . . . het

gas kon ontploffen . . . . gewelven konden instorten . . . .

Waren ze niet krankzinnig, zich aan al die gevaren bloot te stellen . . . . hun oogen, nog niet gewend bij het schamele licht te zien, meenden in het half donker allerlei verschrikkingen te bespeuren . . . . groote spleten en dunne kabels . . . . en menig flinke kerel, anders niet voor een kleinigheid bevreesd, rilde van angst . . . .

Beneden stapten ze uit en stonden enkele oogenblikken beduusd te kijken tot een vóórman hen wenkte een houweel op te pakken en hem te volgen.

Nu liepen ze door tal van gangen, in den kolenlaag uitgehouwen, hier en daar stonden zware stutbalken en bijna overal glinsterden de rails, die de volgeladen wagentjes naar de ophijschplaats leidden.

Soms kwamen ze voorbij een grooten koker, die versche lucht in de mijn bracht, door een machine van boven met kracht in de gangen geperst.

Het begon warmer te worden en het gaan moeielijker door den steenachtigen bodem en de soms nauwe gangen.

Een diepe stilte heerschte alom . . . . soms hoorden ze een zacht ratelend geluid of een scherp signaal . . . . anders niets . . . . af en toe ontmoetten ze mijnwerkers of laadsters . . . . Na een langen tocht bereikten ze eindelijk een plek, waar de voorman halt hield.



Het was aan het eind van een gang, die hier doodliep. Kalm wees hij hun, dat ze hier moesten hakken, rechtuit en ze wisten, dat ze voor elk wagentje betaald werden. Op dit punt bleven er twee . . . . en zoo bracht hij alle twaalf op verschillende plekken, niet ver van elkaar, maar toch moesten ze in vrij groote eenzaamheid werken bij het schijnsel van hun lamp.

Hij legde hen nog zoo goed mogelijk een en ander uit wat ze moesten doen in geval van gevaar . . . . hij gaf ze nog wat raad omtrent werken en eindigen en toen liet hij hen alleen . . . .

---

# HOOFDSTUK X.

Het werk begon in de donkerte van de aardschacht bij het cirkelvormig lichtvlak, dat de lamp tegen den zwarten muur wierp.

Jaap pakte met ijver zijn houweel op en trachtte brokken kool los te breken. Het viel hem niet mee en na korten tijd begreep hij, dat hier het dagelijksch brood in 't zweet van zijn aanschijn moest worden verdiend.

Geen wonder, dat de anderen al heel gauw moesten rusten en de laadsters, meest jonge vrouwen, soms niet genoeg kool vonden om een wagentje te vullen.

's Avonds waren Jaap en zijn gezellen doodop, ze hadden pijn in al hun leden en ze konden door de groote vermoeidheid bijna niet eten.

Den ganschen dag brachten ze in de mijn door en nu ze weer de zon zagen schijnen, kwam de tijd die voorbij ging, hen als een droom voor.

Maar ze hielden vol, gewenden langzamerhand



aan het vreemde werk en nu konden ze wat meer wagentjes gevuld krijgen dan in het begin.

Ze verbaasden er zich ook over, dat ze in 't geheel geen angst meer voelden bij het afdalen en werken.

„Een mensch went aan alles," zei Jaap.

„Behalve aan een leven zonder eten", antwoordde er één lachend, terwijl hij tegelijk een flinken hap nam.

Aan 't eind van de week ontvingen ze hun loon na aftrek van een deel der voorgeschoten som. Van de rest moesten ze drie kwart missen voor voedsel, huur en fondsgeld, zoodat er niet veel meer overschoot dan een paar marken.

„We moeten het zoeken in overwerk", zei Jaap, „anders krijgen de vrouwen thuis niets."

Met overleg gingen ze te werk en Jaap zorgde er voor, dat de gehuwde mannen niet met de anderen naar de herberg liepen om daar hun geld kwijt te raken.

Het kostte hem veel moeite want het eentonig werk drong hen naar wat afleiding . . . . de sombere grauwe omgeving stemde alles behalve tot vroolijkheid en daar in de herberg hoorde je lachen en was het gezellig.

Maar Jaap met zijn opgewektheid nam ze mee als ze Zondags vrij waren en hij vertelde van zijn tochten en ze speelden met elkaar in de loods als het regende.

Nu ook leerden ze de toestanden beter kennen! Vooral Jaap zag, hoe hier veel armoede en gebrek heerschte, al werkten soms vader, moeder en kinderen in de mijn. De meesten van die menschen hadden weinig of niets geleerd, wisten niet te overleggen, geraakten in schulden en — aan den drank. Door onreinheid ontstonden ziekten en dan hielden de verdiensten gedeeltelijk op.

Jaap wist hoe noodig op het geregeld wasschen gelet moest worden, want de oogleden zagen zwart van het kolenstof en niet dan met groote moeite konden ze dat verwijderen.

Bij vele mijnwerkers kwamen dan ook oogziekten voor en de ouderen hoestten vaak en hadden tering.

Maar het allervoornaamste vond Jaap het gemis aan gezelligen omgang . . . . bedroevend troosteloos werd het lot der vrouwen, en de mannen mochten wel heel flink zijn, wilden ze geen vergetelheid zoeken in drinken.

Toen rijpte in Jaap het plan om in dien toestand verandering te brengen . . . .

Dicht bij de loods stond het huis van den directeur Basser, de eenige woning van een beter aanzien, al had ook hier roet en stof de muren donker gekleurd. De heer Basser leefde voor zijn betrekking en deed alles wat hij kon, om de mijn winstgevend te maken. Zijn aangeboren goedhartigheid bracht hem wel eens in moeielijke gevallen, want de dienst



eischte soms een strengheid, die Basser zelf tegen de borst stuitte. Het was waarlijk geen kleinigheid zooveel menschen te besturen, rekening te houden met hun nooden en moeielijkheden en toch het zwaarste van hen te vergen.

Aan den eenen kant moest hij de belangen van de aandeelhouders behartigen, van degenen, die hun geld in de onderneming hadden gestoken, daartegenover stonden de drommen mijnwerkers, die hij zooveel mogelijk met rechtvaardigheid wilde behandelen.

Alles wat hij kon, deed hij om hun veiligheid te verzekeren en de beste toestellen schafte hij aan, de nieuwste vindingen op het gebied van 't mijnwezen paste hij toe, zoover de raad van toezicht hem daarvoor de gelden toestond.

De mijnwerkers mochten hem wel lijden om zijn stipte eerlijkheid en door zijn persoonlijken moed want al twee maal was hij één der eersten geweest om af te dalen toen er gevaren dreigden.

De aandeelhouders waren ook met hem ingenomen, omdat de opbrengst veel gunstiger werd dan die van naburige mijnen, behoorende aan andere maatschappijen.

Zoo ging het leven rustig voort.

Basser's vrouw was voor enkele jaren gestorven . . . . ze liet hem een dochtertje na, een lief meisje van vijf jaar.

De vader bedierf het kind en de huishoudster, juffrouw Fuchs hielp ook een handje mee.

Al de nukken en grillen van het meisje werden ingewilligd en de kleine Elsa was aardig op weg om een onuitstaanbaar nest te worden, die anderen en zich zelf het leven onaangenaam maakte.

Kwam de directeur vermoeid uit zijn kantoor, dan verkoos hij geen klachten te hooren en uit gemakzucht gaf hij Elsa in alles toe.

Vandaar ook, dat ze op negenjarigen leeftijd nog niet school ging, misschien voor een deel door de moeielijkheden, die daaraan verbonden waren. Ze zouden dan per spoor elken dag naar de stad moeten gaan en dat wilde Basser niet. Voorloopig kreeg ze dus les van juffrouw Fuchs, die dertig jaren geleden onderwijzeres was geweest. Heel hard schoot Elsa niet op en het liefst dwaalde ze rond en gaf zich af met de kinderen van mijnwerkers en dat waren niet altijd geschikte speelmakkers. Wat wisten die van nette manieren en netjes spreken en netjes loopen, hoe moesten die de beteekenis leeren van een manier van doen naar 't voorbeeld van vader en moeder. Het harde werk, de drankzucht en de drukkende omgeving doodden het betere in de menschen en om hun kinderen te leeren braaf en goed te zijn, ze dachten er niet aan . . . . één drijfveer beheerschte hen en dat was de zorg om rond te komen, om te leven.



De kinderen groeiden in 't wild op, wisten niet eens, dat ze kwaad deden, ze zagen immers niets anders!

Is het wonder, dat Elsa veel verkeerds overnam en dat Basser haar telkens verbood huis en tuin te verlaten, al voelde hij, dat het kind te veel alleen moest spelen. Ze moest naar school . . . . hij zou ze in de stad bij goede menschen doen inwonen . . . .

Maar — het drukke inspannende werk nam hem weer in beslag en Elsa hield haar handelwijze voortaan meer verborgen. Daardoor bleef het weer bij het oude.

Het meisje werd er niet beter op, maar ze regeerde zoetjes aan het heele huis en schaamde zich niet eens meer voor allerlei leelijke woorden en manieren.

Het gebeurde op een keer, dat Elsa 's morgens door het tuinpoortje naar buiten ging om een eind verder, waar nog wat boomen wilden groeien en waar zich een groot terrein uitstrekte vol met hoopen steen, bergen gruis, balken en spoorstaven, haar vermaak te zoeken met een troepje kinderen uit het dorp.

Met hun allen hadden ze zelfs een soort van hol gemaakt tusschen de balken en daar kropen ze dikwijls in weg om snoeperijen op te eten, meestal door Elsa betaald of door de anderen gekaapt. En hier vertelden ze elkander de onmogelijk gekste

geschiedenissen, verwarden waarheid en leugen en leerden elkaar tal van leelijke dingen.

En Elsa was de chef van de bende, ze gehoorzaamden haar stipt.... ze heette immers Elsa Basser!

Nu was er in het hoofd van het meisje een rampzalig plan opgekomen en toen ze dit aan de bende had toevertrouwd, ontstond er een levendig rumoer van bijval.

Daar wilden ze 's avonds eens een heerlijk vuurtje stoken, niet zoo'n kinderachtig kleintje, maar een flinke brandstapel moest het worden met een vuur, dat overal gezien werd.

En ziet, de bende begon onmiddellijk met 't groote werk en helaas, de bouwstoffen lagen er voor het grijpen!

Elsa zelf stak geen hand uit, ze kommandeerde en met goed gevolg, want weldra verrees er een heele brandstapel van een meter hoogte en verscheidene meters lang en breed. Onderin bleef een opening, die bestemd was voor een hoop krullen, spaanders en kool met petroleum gedrenkt. Eén lucifertje zou voldoende zijn om een flink vuur te doen opvlammen en in een ommezien zou de houtstapel branden. Het leek even onschuldig als het ontsteken van een Paaschvuur, maar gebrek aan toezicht kon ernstige gevolgen veroorzaken .... hoe licht sloegen de vlammen niet over .... het gansche terrein lag immers vol brandbare stoffen ....



Toen de bende weer in haar schuilhoek zat, bestelde Elsa hen allen in de schemering op dezelfde plaats. Zij zou het vuur doen ontbranden.... dan moesten ze zich allen maar bergen en later weer voor den dag komen als wisten ze nergens van.

Zich verkneuterend over de pret, die ze zouden beleven, maar toch ook overtuigd van de gevaren, stoven ze uit elkander ....

's Avonds wandelde Jaap met enkele makkers langs de zwarte wegen .... hoe vermoeid zijn lichaam ook was, toch voelde hij behoefte om wat frissche lucht te happen.

Op den terugweg zagen ze een paar jongens plotseling te voorschijn komen om hetzelfde oogenblik weer te verdwijnen.

Dat wekte hun nieuwsgierigheid .... ze weken van den weg af en liepen het terrein op met de verspreide massa balken en staven.

Eensklaps wenkte Jaap de anderen stil te houden en nu bleven ze staan, kijkende in de richting die Jaap aanwees .... ze bemerkten een meisje, netjes gekleed, dat behoedzaam voort sloop en telkens om zich heen zag ....

Op eens bukte het kind en even later flikkerde een vlammetje ....

Jaap schrikte, kwam naderbij en — op eens sloeg een vlam uit een stapel hout ....

Het meisje bleef een oogenblik staan, vluchtte

toen heen, maar Jaap versperde haar den weg, greep haar bij een arm en intusschen trachtten de makkers het vuur te dooven, begrijpende welk gevaar er bestond, dat de brandende houtmassa een vuur zou geven, voldoende om over te slaan op andere houtstapels en wie weet wat er gebeuren kon....

Als met een tooverslag verschenen er allerlei kinderen, die bij 't zien der mannen wegliepen. . .

Gelukkig konden deze met zand het vuur stuiten en na enkele minuten steeg er alleen nog maar wat rook kronkelend omhoog.

Elsa trachtte Jaap bang te maken door op een verschrikkelijke manier te gaan huilen en wild te trekken en te rukken, maar deze wilde er meer van weten.

Hij kende haar niet en kon zich ook niet verklaren dat een net gekleed meisje op dit uur een brandje kwam stoken. . . . het leek hem verbazend vreemd.

Ernstig keek hij het kind aan en zei: „Wat heb je gedaan? . . . huil maar niet. . . . ik laat je niet los, voor ik alles weet. . . . ik zal je geen kwaad doen. . . ."

Elsa zag het wel ernstige, maar toch zoo open gelaat; de groote oogen, die haar aankeken misten haar uitwerking niet. . . . ze huilde niet meer en hoopte nu, dat ze zich door brutaalheid kon bebevrijden.



„Wat gaat het je aan. . . . ik ben de dochter van den directeur, hoor, en als je me niet dadelijk loslaat, zal je ontslagen worden."

Jaap lachte eerst, maar toen werd zijn gezicht treurig bij 't hooren van die onverwachte uitlating, zoo innig bedroevend uit den mond van een jong kind.

De anderen keken verbaasd op. . . . was dat meisje de dochter van den directeur. . . . zou het niet beter zijn, haar dan maar te laten loopen? . .

Jaap dacht er anders over. . . . hij maalde er niet om, wie ze was, maar wel had hij medelijden met dit kind, gedeeltelijk onbewust van wat ze deed en zei.

„Breng me eens bij je vader," antwoordde hij kalm in vrij goed Duitsch, maar dat leek Elsa niet en opnieuw barstte ze in hevig snikken uit en nu begon de taak van Jaap om dat verwaarloosde kind tot rede te brengen, het te overtuigen hoe ze op het punt had gestaan, veel kwaad te veroorzaken.

En Elsa luisterde, keek Jaap aan en werd ten slotte gevangen door zijn invloed op de harten van bijna alle menschen.

Want ze wist immers, dat ze verkeerd deed en nu er iemand tot haar sprak zonder snauwen en grauwen, maar zacht en toch streng, nu verloor het meisje dien geest van verzet, altijd gebruikt in haar optreden, tegen anderen.

Het viel Jaap gemakkelijk het goede in dit kind te voorschijn te roepen en, toen de jonge man haar niet langer vasthield, vluchtte ze toch niet weg, maar ze beloofde, niet meer zulke gevaarlijke grappen uit te halen en beschaamd ging ze heen, keek nog twee maal om naar de mannen, tot ze in het vallende duister onzichtbaar werd. . . .

Thuis wachtte juffrouw Fuchs haar al vol ongerustheid af, maar op al haar vragen kreeg ze geen antwoord.

Haastig at Elsa haar brood en nu zag de huishoudster aan het opgewonden gezichtje met de roode oogen, dat er iets bizonders was gebeurd en zoo groot werd haar angst, dat ze er met Basser over sprak, toen deze later thuis kwam.

Vandaar dat de vader zijn dochtertje opzocht en tot zijn verbazing viel ze hem om den hals en schreide. . . .

Hij bracht haar tot bedaren, begon te vragen, maar er kwam alleen de bekentenis, dat ze kwaad had willen doen en hoe een vreemde man haar daarin verhinderde. Meer kreeg hij niet te hooren ondanks zijn aandringen.

Na dien avond viel het Jaap op, dat het dochtertje van den directeur vrij geregeld bij den uitgang van de mijn ronddwaalde en hem toeknikte als ze hem herkende.

Ook Zondags ontmoette hij haar meermalen en



zoo kwam hij van zelf meer met Elsa in aanraking.

Ze hechtte zich op 't laatst aan den jongen man en liet zich gemakkelijk verbeteren. Langzamerhand vermeed ze den omgang met de bengels van vroeger en zocht ze het gezelschap van kinderen, die Jaap haar noemde en die hij zelf dikwijls meenam op zijn zwerftochten door den omtrek, want hij wilde zijn groot plan doorzetten, er moest hier verbetering komen. . . .

Het optreden van Jaap was toch al in 't oog gevallen. . . . menig zwaar beproefden huisvader kwam hij te hulp en niet alleen met woorden. . . waar te helpen en te steunen viel, daar riepen ze maar om Jaap en deze verzond verscheidene papiertjes waarop hij aardige sommetjes ontving en zoo moesten er wel verwonderlijke verhalen ontstaan omtrent dien vriendelijken mijnwerker, dien iedereen graag mocht lijden, die altijd geld bezat en er gul van weg gaf.

Niemand begreep er het rechte van. . . . sommige vermoedden een onbekenden weldoener, die Jaap gebruikte om zijn weldaden te verspreiden.

In elk geval, de jonge man werd een persoon van gewicht. . . . jong en oud groette hem, praatte over hem, zocht zijn gezelschap en onderging zijn invloed.

Basser hoorde veel over dien Hollander spreken en zoo duurde het niet lang of hij zocht hem eens

op bij een inspectie, stond getroffen over de eenvoudigheid van Jaap, over zijn verstandige antwoorden. . . .

Later las hij de gunstige rapporten en dus leek het hem billijk om den veelgeprezen Hollander te bevorderen tot voorman en niemand, die er zich over verbaasde.

En de vrouwen in het vaderland ontvingen geregeld een aardig sommetje, door de mannen als mijnwerker verdiend.

Op een keer kwam één der makkers met een brief naar Jaap toe en vroeg: „Zeg, hoe zit dat nou? Toos schrijft me over het geld.... ze heeft vijf en zeventig gulden ontvangen . . . . en ik heb maar vijftig gestuurd . . . . hoe kan dat?”

Jaap kreeg een kleur . . . . hij had niet gerekend op zoo'n brief want hij verzond het geld altijd en hij stuurde méér dan de makkers overhielden . . . .

Dadelijk begreep de ander het geval en hij riep uit:

„Jij . . . . heb jij dat weer gedaan? . . . . bedrieger! . . . .

Ze schudden elkaar de hand, lachten en — Jaap liep weg.

En nu wilden de anderen er ook meer van weten, schreven naar huis en ook daar was een hooger bedrag ontvangen dan verzonden werd; tenminste dan aan Jaap ter verzending was gegeven.



„Dat is weer net iets voor hem!” zei er één en bij allen steeg de vriend weer huizen hoog.

Als voorman kreeg Jaap meer gelegenheid aan zijn groot plan te werken, de stichting van een mijnwerkersgebouw.

Hij wilde de talrijke mannen en vrouwen een gelegenheid geven om zich te ontspannen zonder genoodzaakt te zijn in vuile herbergen te komen. Ze moesten er gezelligheid kunnen vinden, ook kunnen spelen, lezen en praten. Het zou een toevluchtsoord zijn tegen verveling op de koude winterzondagen of bij triestig regenweer.

Misschien kwamen ze er nog toe om het verderfelijke drinken te verminderen of na te laten en te genieten van een goed kop koffie of cacao, melk en thee.

Jaap droomde van een prettig samen zijn en lichte warme lokalen, al was het alleen maar om er gezellig te zitten.

Ook de vrouwen konden komen en voor de kinderen moest er een overdekt speelterrein zijn.

Het was een mooi plan, maar — duur! Wie moest dat betalen en daarom bleef Jaap aan het peinzen.

Het ging niet aan om Sander zooveel te doen bijdragen — daarvoor kon deze niet veel voelen . . . . neen, Jaap wist wel hoe hij het moest aanleggen . . . .

Een toeval kwam hem te hulp!

Eens trok hij er weer met een troepje kinderen op uit . . . . natuurlijk was Elsa er ook bij . . . .

Met hun allen wandelden ze in de richting van het kleine bankje, 't eenige plekje groen in den grooten omtrek.

Daar werd halt gehouden en Jaap vermaakte het jonge gezelschap door zelf nog jong te zijn en om 't hardst te loopen met de jongens en flink te lachen met de meisjes.

In den rusttijd vertelde hij geschiedenissen en niet één, die hem niet met aandacht volgde.

Juist in het midden van een koddige historie naderde een onbekend heer, een flink man met 't voorkomen van een gepensionneerd generaal, spierwit van haar en toch met zachte oogen.

Hij bleef getroffen staan bij 't zien van 't aardige groepje en zelfs aan 't slot, toen alle kinderen opsprongen en door elkander joelden, wachtte hij nog.

In zijn wildheid bonsde een der jongens tegen hem aan, wat hem een scherpe vermaning van Jaap op den hals haalde.

Deze groette en vroeg excuus voor den wildebras.

De oude heer lachte en zei: „Het is niets! Ik mag graag spelende kinderen zien! Zijn ze uit 't dorp?"

Ongemerkt raakten ze aan de praat en de vreemde gaf zijn bewondering te kennen voor den jongen mijnwerker.



Hij ging zelfs een oogenblik op een boomstam zitten en deed Jaap honderd vragen.

Toen begreep deze, dat hij één der voornaamste aandeelhouders voor zich zag en tot zijn vreugde bleek het een zeer goed mensch te zijn, die alleen te weinig van het gewone leven der mijnwerkers afwist, niet vermoedde, dat er zooveel ellende heerschte of eenzijdig werd ingelicht door anderen, die alle schuld op de menschen zelf wierpen.

Jaap vergat zijn troepje en raakte met vuur aan 't praten, overtuigde den vreemde, dat een verbetering van de toestanden ook de verkeerdheden der menschen zou verminderen.

Hij begon over zijn plan en, eenmaal aan 't spreken, legde hij al zijn jonge geestdrift in zijn pogingen om zijn plannen ingang te doen vinden bij den aandeelhouder.

Hij voelde, dat deze alleen door onwetendheid op een afstand was gebleven, maar stellig zou hij na inlichtingen van Jaap en bij 't hooren van diens bedoelingen mee willen werken.

Toen de vreemde opstond en verder ging, hoorde Jaap hem zeggen: „Je kunt op me rekenen, je bent een flinke kerel en je plan is mooi!"

Jaap was in de wolken en als een dolleman danste hij met de kinderen in 't rond, zoodat ze niet wisten hoe ze het hadden.

En kort daarna moest Jaap bij den directeur komen

en deze zei tot hem: „Nou, je bent een wonder mensch, je hebt graaf Messernicht ingepalmd . . . . je plan wordt uitgevoerd, ik wensch je geluk!"

Jaap wist niet wat hij hoorde en stotterde maar zoo wat, maar toen het nieuws bekend werd, ontving hij van alle kanten bewijzen van dankbaarheid en bewondering.

De graaf zelf ontbood hem kort daarop bij zich en liet hem alles nog eens uitleggen, terwijl hij hem zijn achting niet onthield.

En heel de bevolking geraakte in een toestand van opwinding, toen er met den bouw van een groote houten zaal werd begonnen . . . . voorloopig kwam er een stichting van hout, later een betere.

Allen volgden met ongeduld de vorderingen van de arbeiders en ziet — nog eerder dan Jaap had durven hopen, stond er het vereenigingslokaal, geriefelijk ingericht en allerlei afdeelingen bevattende voor verschillende doeleinden. Daar had je kegelbanen en een biljartzaal, een leeszaal, één groote ruimte voor algemeene samenkomsten.

En nu de bekende graaf Messernicht vóór ging, meenden de andere aandeelhouders niet te moeten achterblijven en zoo schonk de één een bibliotheek, een ander zorgde voor tien biljarts, een derde zond een groot orgel en op die manier beloofde de stichting een weldaad te worden voor heel het dorp.

Bij gelegenheid van de opening kregen alle mijn-



werkers een halven dag vrijaf en nu stroomden de meesten 's middags naar de hoofdzaal.

Graaf Messernicht hield een toespraak, wees er op, dat ze voornamelijk Jaap Zwam te danken hadden voor dit gebouw. Hij hoopte, dat ze voortaan de ongezonde kroegen zouden vermijden en hier hun vrije uren, liefst met vrouw en kinderen zouden slijten.

En nu werden allen onthaald, het orgel speelde en heel de schare zong mee . . . . verder konden ze doen wat ze wilden . . . .

De kinderen vonden ruimschoots gelegenheid om zich te vermaken en de ouderen niet minder.

Eén ding ontbrak en dat was de alcohol.

Van nu af aan werd „Unitas" 't middelpunt van de mijnwerkers als ze niet behoefden te werken.

De zwakken en ouden van dagen kwamen er in een hoekje lekker warm zitten, de jonge mannen speelden en sommigen vonden in lectuur een bron van genot.

Jaap had reden tot tevredenheid . . . . zoo gauw had hij niet gedacht, dat zijn plan werkelijkheid zou zijn geworden.

De invloed van Unitas bleef niet gering — er werd minder gedronken doordat de verveling was verbannen; geregeld spraken de menschen elkaar, hielpen elkander . . . . ze hoorden meer goeds dan in de ongelukkige kroegen . . . . af en toe werd

er mu ziek gemaakt of tooneel gespeeld . . . . een geest van gezelligheid overheerschte alles.

En nu de oude Messernicht zich persoonlijk overtuigde van het ontzaglijke nut der stichting, aarzelde hij niet, voortdurend middelen te beramen om 't geluk en de gezondheid van de mijnwerkers te bevorderen.

Voortdurend moest Jaap hem inlichtingen verstrekken, vertellen van de grieven en wenschen, die ze hadden en toen het boekjaar uitwees, dat er méér en beter dan vorige jaren gewerkt was, besloot de graaf over te gaan tot den bouw van een nieuw dorp.

Er zouden honderden betere huisjes neergezet worden, alle van elkaar gescheiden . . . . er zou een proefneming plaats hebben met beplanting van een groot terrein, dat het minst te lijden had van rook en stof.

Ook beraadslaagden de ingenieurs over een beteren afvoer van het water, dat soms bij overvloedige regens en hoog peil lastig dreigde te worden.

Een nieuwe tijd was aangebroken!

De directeur had heel goed gemerkt welk een invloed Jaap op Elsa uitoefende. Het meisje deed niet langer zoo grillig en verlangde nu zelf naar school te mogen gaan.

Zoo vertrok ze op een goeden dag naar de stad en alleen Zaterdags kwam ze thuis tot Maandagmorgen.



Maar ook dan rustte ze niet vóór ze Jaap had gezien en Basser noodigde meermalen den jongen man aan zijn tafel uit dankbaarheid voor de verandering ten goede in Elsa en uit bewondering voor zijn volhardend zegenrijk werk.

Toen gebeurde er iets vreeselijks! . . . .

---

## HOOFDSTUK XI.

Met Kerstmis konden de Hollanders voor een week naar hun vaderstad terug keeren. Ze verlangden vurig de bekende gezichten eens weer te zien, door de straten te loopen, vrienden en bloedverwanten te spreken. En de huisvaders wilden hun gezin opzoeken, dat nu door hun kloek besluit weer tot welvaart kon geraken.

Jaap ging ook mee en de heerlijke winterdagen vlogen om.

Sander was toevallig in het buitenland, maar Dirk ontving hem zoo hartelijk mogelijk en samen haalden ze den autotocht weer eens op en Jaap vertelde van zijn leven onder de mijnwerkers en hij verkleinde 't aandeel, dat hij bijdroeg tot de stichting van Unitas en al die veranderingen, ten zegen van 't dorp.

Met zijn ouden baas ging het ook goed en Mientje was dik geworden, dus keerde Jaap welgemoed terug en vatte het gewone leven weer op.

Elsa had hem gemist, juist in die vacantiedagen



en volgens juffrouw Fucks waren er weer oude kuurtjes teruggekomen.

„U mag heusch niet meer weggaan," zei ze tegen Jaap, „ze kan u niet missen."

En werkelijk was het voldoende om te zeggen: „Ik weet niet wat Jaap daarvan denkt," of ze liet het verkeerde soms onmiddellijk na.

Op zekeren dag kwam de tijding, dat graaf Messernicht met enkele andere aandeelhouders de mijn wilden bezichtigen.

Dadelijk werden alle voorbereidende maatregelen genomen om het aanzienlijke gezelschap te ontvangen.

De directeur zou hen persoonlijk rond leiden, terwijl ook de ingenieur, de hoofdopzichter en Jaap mee moesten gaan.

Twee dagen te voren besloot Basser om nog eens overal de rondte te doen . . . . de machines kregen een extra inspectie, de ventilators, de bakken . . . . niets bleef vrij van een scherp onderzoek.

Voor het geval, dat de bakken onbruikbaar werden, is er een afzonderlijke schacht, waarin een stel ladders boven elkaar bevestigd zijn, zoodat de mijnwerkers bij dreigende gevaren toch buiten de mijn kunnen komen.

Zelfs die ladders moesten van onderaf beklommen worden om te zien of de sporten niet verteerd waren en of ze soms ongeschikt mochten blijken om vele menschen te dragen.

'S Middags besloot Basser ook de gangen te inspecteeren . . . . de stutsels en schoorbalken, die zwakke gewelven moesten ondersteunen, dienden ook eens te worden nagezien . . . . de wagentjes . . . . de stallen voor de paarden . . . . alles en alles.

De bezoekers mochten geen aanmerkingen kunnen maken en al zouden ze waarschijnlijk maar door enkele gangen loopen, Basser wilde zorgen, dat er niets te zeggen viel.

Aan de koffietafel vroeg Elsa, die 's Zaterdags altijd over kwam en hoorde van het komende bezoek:

„Mag ik van middag met u mee?"

„Geen sprake van!" riep Basser uit.

„U hebt het me al zoo lang beloofd."

„Hoe kom je er aan, ik denk er niet over!"

„U zei vroeger altijd, dat ik mee mocht als ik een heele week zoet was geweest."

„O," lachte Basser, ik kon dat wel zeggen, omdat je toch nooit zoo lang zoet kon zijn."

Juffrouw Fuchs kon niet nalaten op te merken: „Wat een pleizier om in zoo'n akelige mijn te kruipen!"

„Ach, juf", zei Elsa, „het is niet akelig . . . . Jaap heeft me dat al dikwijls verteld, hij vindt het niet akelig! En al die andere mannen ook niet. Ik ben niet bang, toe vader, ik ben tegenwoordig erg zoet, is 't niet, toe, laat me nu eens meegaan . . . . laat me maar met Jaap gaan, dan kunt u wel gerust zijn."



Basser schudde van neen . . . . hij wilde zijn kleine meid niet meenemen . . . . er mocht immers eens wat gebeuren en dan . . . . ze zou beneden vast bang worden . . . . het was te lastig!

Maar nu kwam in Elsa de oude zucht om haar zin te hebben, weer eens boven en met koppig volhouden wist ze al de bezwaren van haar vader uit den weg te ruimen en telkens eindigde ze met de woorden: „Als ik met Jaap ga, *is* er geen gevaar."

Juffrouw Fuchs wist niets anders te doen dan wel twintig keer te zuchten: „Och hemeltje, och hemeltje!"

Maar Basser gaf toe als ze ten minste beloofde dadelijk terug te gaan zoodra ze bang werd.

De huishoudster begon eensklaps te snikken en of Elsa de armen al om haar hals sloeg, toch bleef ze krampachtig schreien.

„Ga niet", riep ze, „jij mag niet in de mijn, zoo'n kind!"

Nog wilde Basser zijn gegeven belofte herroepen, toen de telephoonschel ratelde en hij haastig ging hooren wat er was.

En nu begon Elsa met juffrouw Fuchs te praten en eindelijk kreeg ze haar zóo ver, dat de goede ziel moest toegeven, alleen maar bang te zijn . . . . juist door het verwachte bezoek bestond er immers niet het minste gevaar want dan zou haar vader stellig zelf één van de eersten zijn om het graaf Messernicht en zijn gezelschap te ontraden.

Dus — om twee uur begaf Elsa zich met haar vader op weg.

Jaap keek den directeur wel wat vreemd aan, toen deze hem vroeg voor Elsa te willen zorgen.

„Die brutale rakker is niet bang", zei hij, „en ik heb het haar in een oogenblik van onnadenkendheid beloofd! Maar — allo, wat zou het ook, als ze zelf wil!"

Jaap vroeg aan Elsa toen haar vader met den ingenieur wat te bedisselen had: „Zou je 't wel doen, Elsa?"

En kordaat antwoordde het meisje: „Als het zoo gevaarlijk is, dan moet vader ook niet gaan!"

„Je vader is in dienst, het is zijn plicht."

„En u dan en de ingenieur en al die arbeiders?"

„Ze moeten, maar jij niet."

„Is er dan gevaar?"

„Je kunt nooit weten."

„Wat kan er gebeuren?"

„Het water kan doorbreken, er kan brand ontstaan . . . ."

Elsa scheen even na te denken en Jaap meende, dat hij haar al overtuigd had, maar op eens zei ze:

„Jullie willen me allemaal bang maken en ik wil bij vader blijven."

Het was dus beslist en omdat Jaap zelf hoegenaamd geen vrees gevoelde en zich ook overtuigd



hield, dat er niet het minste gevaar bestond, zei hij vroolijk: „Nu, vooruit dan maar, geef me maar een hand en als je bang wordt, zeg het gerust."

„Heusch niet", zei Elsa, „ik heb er al zooveel over hooren praten, dat ik er dikwijls van gedroomd heb . . . . ik was in mijn verbeelding gedurig daar beneden."

Ze traden de machineloods binnen en zonder eenig spoor van ongerustheid keek Elsa rond en stapte vast in de kooi, die wachtte op Basser en de anderen.

Ze wist te goed hoeveel veiligheidsmaatregelen vooral in deze mijn genomen waren . . . . al brak de kabel bij voorbeeld, toch zou de bak niet pijlsnel naar beneden storten . . . . dadelijk grepen er vier klauwen in de houten betimmering en muurvast bleef hij zitten.

„Moet jij ook mee?" vroeg de ingenieur, toen zij met Basser in den bak stapte, „dat is een dappere meid!" voegde hij er bij en knikte tegen den vader.

Daar gingen ze en toen Jaap, Elsa bij 't schijnsel van de lamp opmerkzaam aankeek, bespeurde hij geen uiterlijke teekenen van angst.

Ze lachte tegen hem en haar handje beefde niet.

Jaap vond haar toch wel een kranige meid . . . . al haar vroeger doen en laten had reeds gewezen

op een doortastend karakter en nu gaf ze daar hernieuwde bewijzen van.

Beneden stapten ze uit en langzaam begon de tocht.

Eerst naar de stallen, in den bodem uitgehakt en die plaats boden voor tien paarden, die nu alle bezig waren zware lasten voort te trekken, soms zes wagentjes vol kolen tegelijk, die uit verre plaatsen naar een verzamelplaats werden gereden door mannen of vrouwen en nu vandaar af naar de ophijschplaats moesten vervoerd worden.

Dit gedeelte van de mijn waarin Jaap en Elsa nu rond liepen was tamelijk ruim en maakte niet zoo'n somberen verlaten indruk als verderop.

Jaap hield Elsa bij de hand en niet dan fluisterend spraken ze met elkaar. Af en toe kwamen ze een mijnwerker tegen, die kalm groette en verwonderd omkeek bij het zien van dat meisje.

Na enkele minuten bereikten ze het tweede gedeelte van de mijn — daar liep de gang schuin af om zoodoende een verbinding met 't lagere terrein te vormen. En nog altijd zagen ze geen mannen aan den arbeid — daartoe dienden ze nog verder te gaan tot de plaatsen waar nieuwe gangen ontstonden door het weghakken van de steenkool.

„Verdwaal je nooit?" vroeg Elsa op eens.

„O nee, ik kan in 't pikkedonker den uitgang wel vinden", antwoordde Jaap.



Nu bereikten ze de plek waar ijverig gehakt werd en de volle wagentjes afreden.

De warmte nam toe. . . . geen wonder, dat sommige mannen heel weinig kleeren droegen en dat ze telkens de tinnen bus met water grepen om den hevigen dorst te lesschen.

Overal klonken de doffe hamerslagen of de scherpere stooten van het puntige houweel.

Een enkele arbeider lag op den rug en moest zoo de kool los werken, omdat de laag hier bizonder gering van omvang was.

Nu eerst begreep Elsa goed, dat de gansche mijn niet uit kool bestond, maar als een ader door de aarde heen liep.

Vandaar ook, dat er honderden stutbalken de gemaakte openingen voor volstorten moesten behoeden.

Bij andere aderen was dit niet noodig omdat de kool daar in steenachtigen bodem voortliep.

Elsa merkte alles op en telkens moest ze wat aan Jaap vragen en deze had schik in de kleine meid, die zoo parmantig door een kolenmijn stapte.

De directeur geraakte in een goede stemming want nergens behoefde hij een aanmerking te maken en weer voelde hij, hoe de invloed van Jaap een zegen was geworden en — een voordeel.

De mannen werkten minder onverschillig, dachten over Unitas, waar ze al zoovele gezellige uren hadden gesleten.

Voor de meeste werkers had Basser een goed woord en uit de manier waarop de mannen hem groetten en antwoordden op zijn vragen, bleek niet anders dan een uitmuntende verstandhouding.

„We kunnen iedereen afwachten", zei hij tegen den ingenieur Auer, „alles is perfect in orde, ik geloof dat we aardig op weg zijn om een modelmijn te krijgen". Ze keerden terug . . . .

Nauwelijks hadden ze enkele stappen gedaan of eensklaps klonk er een doffe slag . . . . de bodem schokte . . . . een lang gerommel volgde . . . . vlak daarop drongen angstkreten tot hen door . . . .

Een oogenblik bleven ze allen staan . . . . wat was dat! . . . .

Jaap kwam het eerst tot bezinning en riep: „vooruit, zoo snel mogelijk!"

Met de lampen ter hoogte van 't hoofd gingen ze haastig verder . . . . hun harten klopten en achter zich hoorden ze de snelle schreden van dravende mannen, vluchtend naar den uitgang . . . .

Niemand wist wat er eigenlijk gebeurd was. . . . de ingenieur Auer geloofde aan een ontploffing ver weg . . . . alles hing er van af, wat de gevolgen daarvan waren . . . . als de wanden scheurden . . . .

Plotseling greep Basser zijn arm . . . . hij trok zijn voet op, en met heesche stem zei hij: „'t water!"

En ja . . . . nu hoorden ze een zacht geruisch . . . .

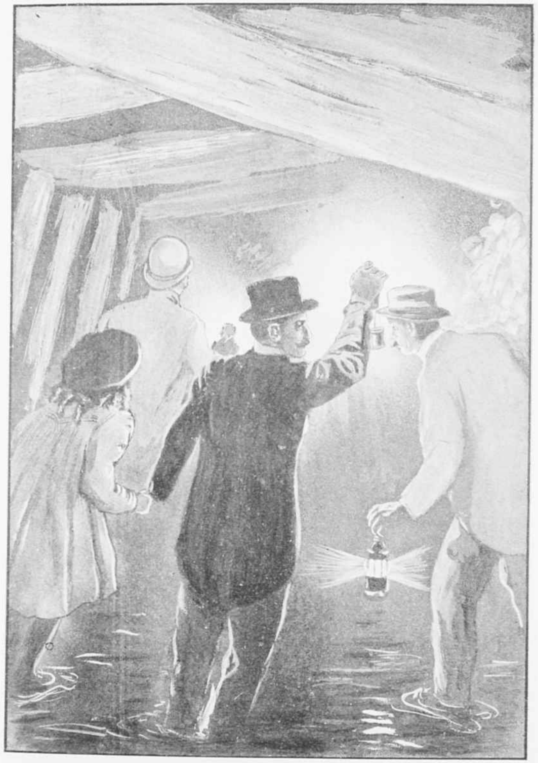

Jaap kwam het eerst tot bezinning en riep: „vooruit, zoo snel mogelijk . . . . Bladz. 208.

blijkbaar vloeide het water van de hooge gedeelten naar beneden . . . .

„Voort!" gilde Basser . . . . naar de trappen!"

Nu begon een verschrikkelijke tocht . . . . ze voelden het water bij elken voetstap . . . . het spatte tegen hun beenen op . . . . en er kwam al meer en meer . . . .

Jaap liep voort . . . . hij wist den kortsten weg . . . .

Op eens hield hij halt, keek onderzoekend rond . . . . 't gewelf was ingestort . . . . de doortocht werd hun belet!

„Terug!" schreeuwde Basser, zoodat ook de achter hem volgenden konden hooren . . . .

Den zelfden weg terug en nu een andere gang ingeslagen, terwijl het water met toenemende kracht tegen hen in stormde.

„Naar 't eerste plateau!" zoo klonk de algemeene kreet en allen stapten door het snel vloeiende water . . . .

Basser hield zijn dochtertje aan de hand . . . . een bittere smart neep hem de keel toe . . . . zou ze hier moeten sterven . . . . waarom was hij zoo dwaas geweest toe te geven . . . . voort, voort!

Ze vorderden flink . . . . nog maar een kleine afstand en ze hadden het eerste plateau bereikt . . . . op gelijke hoogte was de plek waar de ladders stonden, waar de bak hen kon opnemen . . . . voort, voort!

Hijgend van inspanning zetten ze door . . . .

Toen een nieuwe ontploffing . . . . knallend schoot het ontzettende geluid los en met een hevigen smak sloeg een stuk van den steenrand aan stukken en een stortvloed van bruisend water golfde over hen heen, sleepte de meesten mee . . . .

Dat duurde maar een oogenblik . . . . toen werd de waterstroom geregelder en een honderd meters verder konden Basser, Auer en Jaap zich weer staande houden, doornat, trillend en met kloppend hart . . . .

Basser had Elsa gegrepen, haar niet losgelaten en nu konden ze een andere oploopende gang inslaan, waar het water langs schoot door zijn eigen snelheid . . . .

Enkele oogenblikken schepten ze adem, schudden zich het water van 't lijf, haastten zich toen weer verder . . . .

Daar hoorden ze weer een dof gerommel . . . . de angst sloeg hen om het hart . . . . het gaan viel zoo moeielijk . . . . het natte goed belemmerde het snelle loopen en dan stroomde ook hier het water naar beneden . . . .

Eindelijk gelukte het hun, 't eerste plateau te bereiken, maar na een hevige inspanning! Met hen kwamen tientallen mannen op het hoogst gelegen deel van de mijn. Hier hoopten allen redding te zullen vinden door zooveel mogelijk één der drie uitgangen te bereiken, vóordat het water steeg en hen als ratten zou verzwelgen.



De sterksten kwamen voor . . . . hier bestond geen rang of stand meer . . . . het gold 't lieve leven . . . . voort!

Nog tien minuten! . . . .

Het scheen een eeuw, maar — ginds was de redding!

Volhouden!

Elsa kon niet meer en nu droegen de drie mannen haar om beurten, al vorderden ze daardoor minder snel . . . . menig mijnwerker haalde hen in, keek nauwelijks om en snelde voort . . . .

Het vreeselijkste was de duisternis want de lampen waren uitgedoofd en alleen het licht van later komenden, die staande waren gebleven, wierp een flauwen kring op den muur . . . . soms zagen ze niets en dan stapten ze in het donker voort . . . .

Toen volgde een nieuwe ontploffing, heviger dan de vorige . . . . de bodem scheen onder en boven, links en rechts te scheuren . . . . een smartelijk gegil van gewonden klonk van alle kanten . . . .

Jaap stond stil . . . . hij hoorde Basser roepen:

„Jaap! hier . . . . hier! Elsa . . . . ik kan niet meer!"

Op het geluid af, naderde Jaap . . . . de directeur lag tegen den wand, zwaar gewond . . . . het licht van een lantaarn wierp een flauw schijnsel in 't rond . . . . Jaap zag het pijnlijk vertrokken gezicht van den directeur en nu ook hoorde hij de smartkreten van anderen . . . . Auer lag op de knieën en boog telkens het lichaam voorover, krim-

pend van pijn . . . . en daar . . . . nog meer . . . .

Jaap duizelde een oogenblik . . . . toen herkende hij ook Elsa, ze was ongedeerd, maar door den schrik verloor ze 't bewustzijn . . . .

Een stem riep hem toe: „de lamp . . . . neem de lamp . . . . ik kan niet meer!"

Jaap pakte de lamp en nu stortte de man, een jong mijnwerker neer, uitgeput door bloedverlies . . . .

Nog stond het denken van Jaap stil . . . . het zien en hooren van al die ellende maakte hem overstuur . . . . hij wist niet wat hij moest doen . . . . redden! . . . .

Wat kon hij hier uitrichten!

Maar wachten beteekende sterven . . . . eensklaps keerde alle energie bij hem terug . . . . hij bleef immers gespaard . . . . juist hij, om te kunnen helpen . . . .

„Houd me vast!" zei hij tegen Basser, „uw arm om mijn hals . . . . ginder, in de derde gang is een oud plateau, hoog boven 't water . . . . een trapje . . . . hou vast!"

Basser, die ondragelijke pijnen leed, maar toch genoeg aan 't leven hechtte om zijn laatste krachten in te spannen, klemde zich krampachtig aan Jaaps hals vast en nu begon deze door het water te stappen om zijn directeur in veiligheid te brengen . . . .

Tot de anderen riep hij: „Wacht, ik kom terug."



Hij sleepte Basser voort, bereikte de trap van 't oude plateau en hier legde hij den gewonde neer . . . . de ongelukkige kon niet meer loopen door een hevige kneuzing van beide voeten, terwijl het bloed hem over 't gelaat stroomde door een diepe hoofdwonde . . . .

Tijd om te helpen, had Jaap niet . . . . hij rukte een zakdoek te voorschijn en gaf dien haastig over . . . .

Toen terug! . . . .

Elsa lag nog bewusteloos en dreigde door 't water meegesleept te worden, als Auer ondanks zijn vreeselijken toestand het meisje niet beschermd had . . . .

Jaap nam haar op en fluisterde tegen den ingenieur: „Hou vol . . . . ik kom je halen!"

Zoo snel mogelijk bracht hij Elsa naar de trap en keerde toen terug om Auer te helpen.

Dat kostte hem heel wat moeite want deze gaf in 't geheel niet mee . . . . hij had beide onderbeenen gebroken en bovendien was hij zwaar . . . .

Toch hield Jaap vol . . . . de lamp had hij om zijn hals gehangen en nu zwoegde hij voetje voor voetje naar de trap . . . . telkens struikelde hij door de zwaarte van zijn last . . . . zijn beenen trilden en — nauwelijks lag de ingenieur veilig op de trap of Jaap keerde nogmaals terug om nieuwe slachtoffers te halen . . . .

Het water stroomde niet langer . . . . blijkbaar

was de mijn tot in de uiterste gangen met water gevuld en begon het nu te stijgen . . . .

Vooruit dus! nog meer menschen gered van een ellendigen dood in het water . . . .

En nu gelukte het hem nog een viertal gewonde mannen mee te voeren . . . .

Waar de overigen bleven, hij wist het niet . . . . ze hadden waarschijnlijk redding gezocht in een andere richting . . . .

En nu bevonden zich acht personen op de treden van de trap, gered . . . . ja . . . . maar in een toestand, die een zekeren dood voorspelde als er niet spoedig hulp kwam opdagen . . . .

Opdagen? . . . . wachten? . . . .

Jaap begreep, dat er niet viel te wachten . . . .

Eer de menschen boven, pogingen tot redding zouden aanwenden, was hier de dood al meester!

Dus . . . . hulp halen . . . . het water steeg . . . . hoe lang nog . . . . neen, vooruit, naar de ladders!

Daar vond hij misschien andere mannen, die zich tot hier hadden kunnen redden . . . . daar was hulp te krijgen!

Vooruit!

Jaap spande zich even in, om zich de richting te herinneren . . . . alles hing af van zijn geestkracht . . . .

Zijn sidderende gestalte stond even onbeweeglijk . . . . hij wilde niet denken aan alles achter hem . . . . de ladders, waarheen moest hij gaan? . . .



En het water reikte hem tot het middel . . . . bleef het stijgen, dan moesten allen verdrinken, dan was alles voorbij . . . . zoo niet, dan kon er nog hulp komen!

Eensklaps aarzelde Jaap niet meer . . . . wild trok hij zich de kleeren van het lichaam . . . . wadende vorderde hij niet genoeg . . . . hij moest zwemmen . . . .

Maar de lamp hoe . . . . dan met de lamp? . . . .

Hij plaatste haar op de bovenste trede van de trap . . . . hij moest het wagen . . . . het duister in . . . . het vreeselijke duister . . . . zijn gevoel moest hem leiden . . . . een ander middel bestond er niet!

Vooruit!

Jaap zette af met korte slagen, de oogen wijd open gesperd om misschien een lichtpuntje te ontdekken . . . . al zwemmende stootte hij telkens de voeten en zijn handen . . . . hij voelde het niet eens . . . . vooruit!

Eensklaps schoot hem een vreeselijke gedachte door 't hoofd . . . . als de schacht eens verstopt was, ingestort . . . . even hield hij op . . . . de mogelijkheid overstelpte hem . . . . maar niet lang . . . . volhouden!

Ondanks de uitputting door het redden van zeven menschen zwom Jaap door . . . . twee gangen . . . . nu links om . . . . het kwam uit . . . . hier moest

een breede gang naar een groote ruimte leiden en daar stonden de veiligheidsladders .... misschien vond hij er al redders, die omlaag waren gekomen om te helpen ....

Hij luisterde .... niets hoorde hij dan het klotsen van het water en zijn eigen benauwde ademhaling ....

Vooruit!

Al verstrakte zijn gezicht, al bonsde zijn hart en al kwam er een roode nevel voor zijn oogen, hij hield vol, wel langzaam .... nog langzamer .... nu meende hij in de groote ruimte te zijn .... hij stootte tegen den kant .... zwom er langs .... en eensklaps voelde hij het hout van de ladder ....

Hij greep zich vast, zocht steun voor zijn voet en nu sloot hij de oogen, haakte zijn ellebogen om een sport en zoo moest hij rusten ....

Er was niemand ....

Jaap begreep het niet .... waren allen verdronken .... had geen enkele den terugweg kunnen vinden .... en waarom kwam er geen hulp? ....

Een hevige angst kwelde den vermoeiden Jaap .... er moest een reden zijn waarom ze aan hun lot werden over gelaten .... de toegangen waren misschien verstopt ....

Hij klom enkele sporten hooger, liet het water afdruipen en toen — begon hij den langen klim naar boven .... hij wist het, vijfhonderd twee en zeventig sporten! .... een korte wanhoop over-



meesterde hem .... zou hij het halen .... vijfhonderd twee en zeventig? .... het moest, het moest!

Hij vorderde langzaam .... de scherpe randen der sporten deden zijn voeten pijn .... en zijn beenen voelden loodzwaar .... hij schoot niet op .... eerst telde hij .... dertig .... veertig .... vijftig .... nu rusten! .... en om zich heen diepe duisternis en daar beneden .... voort, omhoog! .... niet aan uitputting denken .... ze wachtten ginds op hem, veel ellendiger dan hij .... voort! ....

En Jaap telde weer — tot honderd ....

Weer rusten .... hij voelde zich draaierig worden .... in zijn verbeelding viel hij al .... naar omlaag, nog lager .... daar was rust, rust .... zijn voeten gloeiden .... zijn handen konden de sporten bijna niet meer vasthouden .... hij viel, hij viel! ....

Neen, snel haakte Jaap zich vast met de ellebogen .... zoo hing hij en 't hoofd zakte voorover .... in zijn ooren kwam een ruischen als van een verren waterval ....

Een minuut duurde die inzinking van zijn kracht .... toen zette Jaap zich weer aan en klom weer hooger .... Honderd vijftig .... twee honderd .... tien .... twintig ....

Eensklaps greep zijn hand in de lucht, tastte naar een volgende sport, vond er geen .... de ladder was gebroken! ....

In dat vreeselijke oogenblik dacht Jaap 't eerst aan de zeven, die hij achterliet . . . . ze waren verloren!

En door de hevige uitputting, door een gevoel van overstelpenden wanhoop, drongen hem de tranen in de oogen . . . . door zijn hersenen vlogen de gedachten: wat nu . . . . wat nu? Hij zag geen uitkomst . . . . nu begreep hij waarom er niemand was . . . . enkelen hadden zich gered . . . . toen was de ladder gebroken en de anderen waren elders redding gaan zoeken of verdronken . . . .

Jaap voelde plotseling een slaperigheid over zich komen . . . . weer tastte hij in 't rond, ging nog een paar sporten hooger, maar vond geen houvast . . . .

Bliksemsnel vlogen de tafreelen van al 't gebeurde in den laatsten tijd voor zijn oogen heen . . . . hij dacht aan Elsa, aan Basser . . . .

Er bleef maar éen ding te doen — terug klimmen, terug . . . . en dan? . . . . hij wist het niet . . . . hij kon niet meer denken . . . . een nieuwe duizeligheid overviel hem . . . . in handen en voeten had hij geen gevoel meer!

Op eens schrikte hij wakker uit zijn halve bezwijming . . . . de ladder bewóóg! terug, terug! . . . . maar toen Jaap omlaag wilde klimmen, hoorde hij een licht kraken . . . . hij bewoog achterwaarts . . . . de ladder liet los . . . . week van den muur . . . .

Jaap slaakte een gil, een snerpenden angstkreet,



die in de schacht honderdvoudig weerkaatste . . . .

Toen voelde hij zich gaan . . . . krampachtig klemde hij zich aan de ladder vast, die langzaam week . . . .

Daarna sloot Jaap de oogen . . . . zijn tijd was gekomen . . . . met ladder en al stortte hij naar omlaag . . . .

## HOOFDSTUK XI.

Het gerucht van de ontploffing bracht boven de mijn een hevige ontsteltenis te weeg en vooral nu de directeur en de ingenieur in de mijn waren, holden de meesten radeloos rond en niemand wist wat te beslissen.

Onmiddellijk liepen mannen en vrouwen te hoop en het was Rulwerd, die het eerst handelde . . . .

Hij liet den bak ophijschen en daalde snel af . . . . beneden vond hij al dadelijk enkele mannen uit de nabijheid, die in doodsangst naar boven wilden, zich niet aan Rulwerd stoorden en het teeken gaven om te halen . . . .

Nieuwe vluchtelingen kwamen aan en de meesten hadden alle bezinning verloren, dachten alleen aan lijfsbehoud en ook zij werden omhoog geheschen . . . .

Toen kwam de tweede ontploffing en nu ook sloeg Rulwerd de schrik om het hart . . . . hij keerde terug en gaf bevel zoo snel mogelijk te hijschen . . . .



In korten tijd bereikten een veertigtal mannen den vasten bovengrond . . . . de laatsten brachten het vreeselijke nieuws : „'t water dringt in de mijn!" . . . .

Niemand wist, hoe nu verder te handelen, welke pogingen in het werk moesten gesteld worden om de ongelukkigen daar beneden te helpen.

Telkens werden er nog enkelen opgehaald, maar dan bleven allen met verschrikte gezichten elkander aankijken, wat heen en weer loopen om te ontkomen aan een vreeselijk gevoel van angst . . . .

Toen volgde een derde ontploffing en vol ontzetting kwamen er een paar mannen aanloopen met het bericht, dat de bodem ginds bij 't riviertje gescheurd was . . . . ze hadden een groote spleet gezien en het rivierwater stortte zich in 't gat . . . .

Bij dat nieuws verloren de enkelen, die nog moed en verstand bezaten, alle bezinning . . . . iedereen verliet de machineloods . . . . de machinisten haalde krukken over, lieten nog gauw den stoom ontsnappen en ook zij vluchtten weg . . . .

Eerst toen ze den ingenieur en enkele opzichters van de naburige mijn ontmoetten, hielden ze beschaamd halt en nu begon de ingenieur Mels met groote beslistheid zijn bevelen te geven.

Ondanks alle gevaren moest de machine weer aan den gang gebracht worden . . . . hij wilde zelf afdalen om te zien, hoever 't water stond, te trachten hulp te verleenen . . . . aan anderen gaf

hij bevel de ladders af te klimmen en licht te brengen in de duisternis . . . . het water zal blijven stijgen, meende Mels . . . . er moet snel gehandeld worden . . . .

Maar toen hij wilde afdalen met den bak, bleek deze te stuiten . . . . de opening van de schacht scheen door de aardschudding veranderd te zijn en liet den bak niet meer door . . . .

Toen bestond er geen ander middel tot hulp meer dan de ladders en de laadschacht.

Maar ook deze was verstopt en nu haastte Mels zich zelf de ladder af, tot hij halverwege niet verder kon, want een gedeelte van het laddersamenstel was gebroken . . . .

In allerijl klom hij weer naar boven en zenuwachtig beval hij, dat twintig man een kaapstander moesten nader sjouwen . . . . hij zou zich laten zakken, onderzoeken hoe groot het vernielde deel was om dan in elk geval een verbinding met de gangen tot stand te brengen.

Om hun lafhartig gedrag weer goed te maken, droegen de mannen een geweldigen kaapstander naderbij, een toestel, dat in gevallen van nood dienst moest doen. Een dikke kabel werd losgerold, aan 't eind een mand bevestigd en nu maakte Mels zich gereed om af te dalen . . . .

Op dat oogenblik, juist toen hij boven de opening stond, hoorde hij een zwakken galm van geluid . . . .



Hevig ontsteld wendde hij zich om en zei met haperende stem: „Ik hoor wat! vooruit!"

Een paar seconden later lieten de mannen de katrol afloopen en Mels zakte omlaag met drie lampen . . . .

Scherp keek hij om zich heen, bespeurde, dat de ladders tot nog toe geen sporen van beschadiging droegen . . . . eindelijk stoote de mand tegen den zijmuur . . . . ze slingerde en nu bemerkte Mels, dat een deel van 't ladderstel verdwenen was . . . . nog iets lager, daar zag hij plotseling, dat de doortocht werd belemmerd door een stuk ladder, dat dwars en bijna horizontaal was blijven vast zitten en . . . . op eens ontroerde de ingenieur . . . . hij herkende een gedaante . . . . een mensch lag er voorover op, armen en beenen om de stijlen geklemd . . . .

Heftig rukte Mels tweemaal aan 't touw, het teeken van halt houden . . . .

Hij lichtte de lamp op en bespeurde een jongen man, die oogenschijnlijk dood op de ladder lag . . . .

Het lichaam betastende, voelde hij, dat het nog warm was . . . . de ongelukkige leefde misschien nog . . . . die schreeuw van zoo straks had hij geslaakt . . . . de ladder was gebroken of verder afgebroken, neergegleden en blijven steken door een merkwaardig toeval . . . .

In een ommezien greep Mels het lichaam vast, zijn handen had hij gelukkig vrij doordat de lus van

het touw onder zijn armen was bevestigd en zijn voeten in de mand stonden — hij wist zijn twee armen om Jaap heen te slaan .... toen rukte hij met de schouders driemaal aan 't touw en snel werd hij met zijn last opgehaald ....

Het ging met stooten en verwondingen, maar hij kwam boven .... vlugge handen namen het lichaam van Jaap over en nu hing alles af van de pogingen om het leven van den jongen man te behouden. Hij zou inlichtingen kunnen geven .... misschien konden er nog meer gered worden ....

En — nauwelijks lag Jaap in de frissche lucht of hij kwam bij .... diep haalde hij adem en — plotseling riep hij uit: „Red ze!"

Toen scheen hij te willen opstaan, maar het viel hem te zwaar .... toch herhaalde hij: „red ze, er zijn er op 't eerste plateau!"

„Haal hulpladders!" kommandeerde Mels en geen minuut later of een bekwaam werkman daalde af met de ladder, die groote haken aan 't boveneinde had ....

Op de plek waar een deel was weggeslagen, bevestigde hij de nieuwe ladder met de haken aan de onderste sporten en op die manier kwam de verbinding tot stand ....

In dien tusschentijd herstelde Jaap zich weer en het eerste wat hij deed was een aansporing om haast te maken.



„Ze zijn gewond, zeven, de directeur, Elsa, Auer, en nog vier!"

Die woorden electriseerden allen ....

Mels daalde het eerst en hoe de anderen Jaap trachtten tegen te houden, hij wilde mee en hij ging mee al was het alleen om de richting te wijzen ....

Als katten klommen de mannen langs de ladder naar omhoog, dachten nu niet meer aan gevaar, ze moesten redden! ....

Mels stond beneden .... 't water kwam hem tot over het middel .... er mocht geen oogenblik verloren .... Jaap daalde in de mand en wees de richting aan .... doordringende kreten moesten de wachtenden waarschuwen .... Mels en nog meer mannen waadden door het water heen, de lampen ter hoogte van 't hoofd .... ze volgden de aanwijzingen van Jaap trouw op en — Mels bereikte het zevental, waarvan alleen een mijnwerker bezweken was ....

Mels nam den directeur op .... de anderen volgden zijn voorbeeld en nu ging het terug naar de plek waar Jaap nog steeds in de mand hing ....

Nauwelijks herkende hij Basser of hij strekte de handen uit .... voorzichtig legde Mels den gewonden man in Jaaps armen en — de eerste geredde ging omhoog ....

Telkens volgde een andere .... Elsa — Auer .... Dit reddingswerk was Mels niet genoeg ....

ze drongen verder door, ze vormden met hun allen een keten .... Mels slaakte gillende kreten .... hij kreeg antwoord .... misschien waren er nog op het andere plateau of liepen er nog zoekenden rond ....

En waarlijk — afgaande op 't geluid, naderden meer uitgeputte mannen, die tranen van vreugde stortten bij het hooren, dat ze nog naar boven konden ontsnappen ....

Van velen werd niets meer gehoord .... misschien waren ze verdwaald, verdronken of doodelijk gewond.

Toch konden nog een honderdvijftigtal mannen de ladders bereiken en opklimmen, terwijl enkele gewonden opgeheschen werden ....

Toen Jaap met Basser in zijn armen boven kwam, viel hij opnieuw in onmacht en nu werd hij weggedragen en de menigte vrouwen, die in doodsangst afwachtten of de eigen man nog gered zou worden en voor haar oogen uit de aarde zou oprijzen, beschouwden Jaap met eerbiedig ontzag .... iedereen wist weldra wat die jonge man had verricht ....

Dag en nacht werd het reddingswerk voortgezet .... in allerijl was ook de dijk doorgestoken om het rivierwater een eind van de aardspleet af te leiden .... daardoor steeg het niet langer in de mijn en konden allen, wien het gelukt was het bovenste deel van de mijn te bereiken, gered worden en na



enkele dagen wist ieder, dat de ramp aan drie en zestig menschen het leven had gekost.

---

Uit de stad was geneeskundige hulp gekomen om den dokter, die hier de handen te vol had, behulpzaam te zijn.

Op uitdrukkelijk verlangen van Basser kreeg Jaap een kamer in de directeurswoning ....

Daar lag hij in 't groote bed, worstelend met hevige koortsen, die den jongen man aangrepen en, eenmaal vrij van die aanvallen, bleef hij uitgeput, roerloos liggen ....

De dokter voorspelde een spoedig einde ....

Elsa knapte weer gauw op — haar jeugd en de uitmuntende behandeling van den geneesheer bezorgden de overwinning aan het leven.

Basser moest op zijn stoel blijven met twee verbonden voeten en de ingenieur Auer liep de kans, dat hij zijn beenen mocht behouden, mits hij weken lang onbeweeglijk bleef liggen.

Natuurlijk ondervonden al de slachtoffers de kostelijkste deelneming en vooral Messernicht toonde opnieuw, dat er wel een goed hart in hem stak want zijn vrijgevigheid kende geen grenzen en allen, die leden, konden op zijn steun rekenen, terwijl ook de

achtergeblevenen van de vrijgekomen mijnwerkers behalve haar pensioentje nog een goede uitkeering ontvingen.

Bovendien vloeiden uit het gansche land milde bijdragen, de nood werd gelenigd . . . . de droefheid bleef!

Het spreekt van zelf, dat het aandeel van Jaap in de redding van zoovelen, breed werd uitgemeten. In alle bladen verschenen beschrijvingen en verslagen van 't voorgevallene en de naam van Jaap Zwam werd alom bekend, nog meer, toen de voorspellingen volgden van zijn naderenden dood.

En werkelijk scheen Jaap te veel van zijn krachten gevergd te hebben . . . . bleek en vermagerd, met holle oogen en ingevallen kaken lag hij in 't bed.

Al zijn levensmoed, al de energie waardoor hij zooveel goed had kunnen doen, hadden hem verlaten . . . .

Elsa zat soms uren lang bij hem . . . . zonder spreken bleef ze roerloos zitten en Jaap hield haar hand in de zijne . . . .

Een vreemde verandering was over het meisje gekomen . . . . ernstig stond het gezichtje en voortdurend staarden de oogen voor zich uit . . . .

Ze had tegenover den dood gestaan . . . . ze had de verschrikkingen van een mijnramp doorgemaakt . . . . haar zenuwgestel was in staat geweest den hevigen schok te weerstaan, maar de invloed



bleek sterk genoeg om de vroegere Elsa te veranderen in een ernstig persoontje.

Ze wist wat Jaap op 't ziekbed wierp . . . . niet de bekomen wonden, maar de inspanning, de zeldzame geestkracht om hen allen te redden . . . .

Soms sloeg Jaap de oogen op . . . . dan vloog er een flauwe glimlach over het witte gezicht en Elsa knikte hem toe, vroeg fluisterend: „Wil je niets hebben?"

Maar zijn oogen vielen weer dicht en de langdurige stilte begon opnieuw . . . .

Op den derden dag kwam Sander over . . . . hij wilde den vriend zien, hem helpen en — hem met zich meevoeren.

Jaap herkende hem en toen Sander met stokkende stem zei: „Jaap, ik kom je halen, word gauw beter", schudde de zieke 't hoofd en hij fluisterde: „Mijn taak is volbracht."

Sander kon zich bij die woorden niet goed houden . . . . zou het waar zijn? . . . . ging hij hen allen verlaten? . . .

En hij vroeg het aan den dokter en deze deed niets anders dan de schouders ophalen . . . .

Sander wilde het niet gelooven en hij besloot te blijven tot er zekerheid bestond . . . .

Intusschen maakte een onderzoek uit, dat de oorzaak van de ramp gezocht moest worden in het ontploffen van opeengeperst gas, dat zich in spleten

ontwikkeld had, geen uitweg wist te vinden en zich dien met geweld baande . . . . door de aardscheuring stortte toen het water in de mijn.

Onmiddellijk begonnen de herstellingswerken en de maatschappij betaalde al dien tijd het volle loon.

En toen geschiedde er een wonder!

Na den vierden dag vertoonde Jaap sporen van herstel . . . . de koorts bleef weg en de zieke begon te eten . . . .

Het ging als een loopend vuurtje door den omtrek en de telegraaf bracht het nieuws naar alle hoeken van de wereld . . . .

Iedereen herademde en een glans van vreugde lag over alle gezichten.

Jaap zelf voelde het komen . . . . 't vreeselijke gevoel van uitputting verdween en maakte plaats voor een behagelijk besef om te kunnen rusten . . . .

En met de dagen keerden de krachten terug . . . .

Sander leek wel dol en na den negenden dag nam hij afscheid.

„Ik kan niet langer blijven," zei hij, „maar ik kom terug, ik zelf neem je mee, als het mag van den dokter en dan krijg je een leventje!"

Hij drukte Jaap de hand en nu welden ook de tranen in de oogen van die twee mannen.

„Ik ben zoo gelukkig," zei Jaap, „ik word beter."

Sander vertrok en hij werd uitgeleide gedaan alleen



omdat hij Jaaps vriend was en zulke goede berichten van hem gaf.

En iedereen hoopte den redder nog even te zien voor zijn vertrek naar het vaderland.

In stilte maakten sommige plannen om hem een grootsche hulde te brengen.

Weken verliepen.

Jaap mocht eindelijk weer 't bed verlaten en voor het raam zitten en geen prettiger gezelschap kende hij dan Elsa.

De dokter had het ook voor 't meisje raadzaam geoordeeld om voorloopig rust te nemen en daardoor mochten die twee elkander gezelschap houden.

Nu ook kon Jaap zich weer al het gebeurde zonder rilling voor den geest roepen en een groote vreugde groeide in hem bij 't besef, dat hij door zijn kordaat handelen zoovelen had gered.

Ook Basser ging goed vooruit en meermalen vormde hij met Elsa en Jaap een driemanschap, dat nooit uitgepraat raakte over de verschrikkelijke uren, die achter hen lagen.

„Zonder jou leefden we niet meer," zei Basser telkens en of Jaap al de oorzaak zocht in toevallige omstandigheden, het viel niet weg te cijferen, dat de jonge man 't toeval een aardig handje had geholpen.

Een maand na de ramp verzamelde zich een groote menschenmassa in Unitas en wachtte met spanning op de dingen, die komen zouden . . . .

Zoo juist was de zon ondergegaan .... een tevreden stemming heerschte alom, behalve bij enkelen, die nog treurden om verloren geliefden.

Vooraan in de zaal stond een tafel met een groen kleed en na enkele oogenblikken traden uit een aangrenzend vertrek enkele heeren binnen ....

Iedereen herkende graaf Messernickt en andere aandeelhouders.

Er kwam stilte en nu sprak de graaf met duidelijke stem:

Mijne Vrienden!

We zijn hier allen bij elkaar om onze dankbaarheid te kwijten tegenover een man, die ons door zijn voorbeeld getoond heeft tot de edelste menschen te behooren. Wij gevoelden behoefte, hem na zijn herstel geluk te wenschen en hem te zeggen, hoezeer we hem lief hebben en achten.

Als hij meteen binnen komt, verzoek ik u allen driemaal te juichen en goed acht te geven op de volgende gebeurtenissen.

Nu wenkte Messernicht en even later ging de deur open en Jaap trad binnen, gevolgd door den directeur Basser.

Deze laatste liep, steunende op twee stokken en — nauwelijks verschenen beiden in het volle licht of donderend begroette hen een driewerf Hoch!



Toen namen ze plaats op de verhooging bij de groene tafel.

Daarna sprak Messernicht:

Zeer geachte Directeur!

Wij allen willen beginnen met u geluk te wenschen, het verheugt ons, dat ge weer in ons midden kunt verschijnen. Geen enkel van uw mannen of hij draagt u een goed hart toe en weet, dat ge in de uitoefening van uw beroep bijna waart gevallen als slachtoffer van uw plicht. Wij kenden u reeds lang als een bekwaam directeur, die de zaken uitmuntend wist te besturen. Daarom willen we u hier openlijk onze tevredenheid betuigen en als bewijs daarvan schenken wij u den inhoud van deze enveloppe, die u een weinig schadeloos zal stellen voor al de ellende, die ge hebt uitgestaan.

Groote moeielijkheden wachten u en de geldelijke verliezen voor onze maatschappij zijn groot, maar noch gij, noch onze mannen hebben schuld aan de rampen, die ons troffen, we dienen ze samen te dragen naar gelang van onze krachten.

Ik wensch u een volledig herstel toe om ons bij de volgende werkzaamheden op de oude manier te kunnen bijstaan. Meneer Basser, hoch!"

Heel de zaal daverde en Basser boog, nam de

enveloppe met vijf duizend mark aan en dankte de aandeelhouders.

Toen werd Auer die nog niet loopen kon herdacht, en ook hij zou een pleister op de wonde ontvangen op zijn bed, ook in den vorm van een som gelds.

Nu richtte de graaf zich tot Jaap en met gloeiende woorden schilderde hij het tooneel, dat zich in de mijn had afgespeeld . . . . hij beschreef de wanhopige pogingen van Jaap en eindigde aldus:

„Nu kunnen we onze dankbaarheid nog anders toonen dan door woorden . . . . ja, we zijn besloten ook hem een belooning te geven voor zijn weergalooze heldendaden . . . . meer nog! en dat komt niet van ons! . . . . Gij allen weet, hoe deze jonge man heel zijn leven getracht heeft, wel te doen. Wij hebben daaromtrent veel gehoord van zijn vriend en nu vonden wij de beste belooning om van dezen dolenden ridder een echten ridder te maken . . . ."

Hier hield de spreker even op en toen vervolgde hij met plechtigen ernst:

„Het heeft den koning behaagd, Jacob Zwam te begiftigen met de orde van verdienste en de keizer benoemde hem tot ridder in de orde van den Rooden Adelaar!" . . . .

Nauwelijks had graaf Messernicht deze woorden gezegd of de gansche zaal stond op, een hevig gejuich barstte los . . . . vrouwen en mannen zwaaiden met hoeden en petten en allerwege klonk



het geestdriftig: Leve onze Jaap, onze redder!"

Jaap werd nog bleeker dan hij was en terwijl de graaf hem 't doosje met de gouden plaat overgaf en hem 't ridderlint omspelde, zag de jonge man niets meer dan een verwarde bewegende massa door zijn tranen heen . . . .

Hij wankelde . . . . zijn oude krachten konden hem nog niet steunen . . . .

Plotseling viel er een doodelijke stilte neer . . . . ademloos keek ieder toe . . . .

Goddank! het duurde maar een oogenblik en eensklaps klonk de stem van Jaap, zwak, maar toch duidelijk verstaanbaar:

„Ik deed wat ik kon, wat mijn plicht was! We moeten elkander helpen, altijd, dan is er meer geluk onder alle menschen. Dit oogenblik zal ik nooit vergeten! Het zal me aansporen te blijven voortgaan zoolang ik kan. Ik dank u . . . ."

Meer kon hij niet niet zeggen . . . . een zwijgende handdruk, met graaf Messernicht gewisseld, vormde het slot van zijn toespraak . . . .

Maar iedereen had hem verstaan en een nieuwe storm van toejuiching brak los, tot de graaf stilte wenkte en vervolgde:

„Onze vriend gaat ons verlaten om in zijn vaderland volkomen herstel te vinden. Zijn werk blijft. In al uw harten heeft hij de zaden van 't goede gestrooid . . . . het zal ontkiemen en bloeien! En

dit gebouw, door zijn volhardend streven opgericht, zal vervangen worden door een steenen . . . . wij stichten een nieuw fonds om allen, die voortaan getroffen worden, nog beter te kunnen helpen en dat doen wij vooral als een hulde aan Jaap Zwam. Blijft allen nog een poos vroolijk bijeen . . . . ik behoef niemand te vragen hem niet te vergeten. Ik twijfel er niet aan of hij keert nog wel eens tot ons terug."

Jaap knikte en bij het donderend gejuich, dat nu volgde, verliet hij de zaal . . . .

Het was hoog tijd, want zijn krachten waren verbruikt . . . .

En terwijl in Unitas feest werd gevierd, lag Jaap in zijn bed, gelukkig zooals alleen mannen van zijn soort kunnen zijn.

Een week later kwam Sander hem met de oude auto halen . . . .

Het was een mooie zonnige dag en heel de streek liep uit om den geliefden vriend uitgeleide te doen.

De Hollanders vormden een eerewacht, toen Jaap uit het huis trad . . . .

Elsa snikte droevig . . . . ze was meer gehecht aan Jaap dan iedereen vermoedde en telkens weer moest hij beloven stellig terug te zullen komen.

Hij stapte in de auto, waarvan de kap neergeslagen was en nu ontstond er een onbeschrijfelijke aandrang van mannen en vrouwen, die hem de hand wilden drukken . . . .



En Jaap wuifde maar, toen de auto langzaam in beweging kwam en alles wuifde mee en alles riep: Tot weerzien!

Vele vrouwen snikten en de vaders tilden hun kinderen op om hun den man te toonen, die zooveel voor anderen had gedaan . . . .

Op den stoep stonden Basser en Elsa, tuurden de zacht voortschuddende auto na en ze spraken geen woord . . . .

En honderden liepen mee, al maar roepende en zwaaiende . . . .

Toen kwam er meer gang in de auto . . . .

Nog enkele minuten en het dorp en al de bewoners raakten uit het gezicht.

Eindelijk, bij een kromming van den weg, zag Jaap niets meer . . . .

Doodstil zat hij naast Sander, maar op zijn gelaat vielen de zonnestralen en plotseling zag zijn vriend weer die oude trekken, het vroegere gezicht waarop een machtige liefde stond te lezen, een gezicht waartoe iedereen zich voelde aangetrokken omdat de innerlijke goedheid van den mensch iedereen uit die groote ernstige oogen tegenstraalde.

Eensklaps zei Sander met gesmoorde stem:

„Jaap, wat is het toch heerlijk goed te zijn!"

Na een voorspoedige reis kwamen ze thuis en opnieuw moest Jaap de gast van Sander zijn.

En later zette hij zijn leven van weldoen voort.... Zijn naam kende iedereen en velen vertrouwden hem hun penningen toe om die te besteden ten behoeve van ongelukkigen ....

En hij keerde later nog eens onder de oude vrienden in Duitschland terug, tot vreugde van Elsa en haar vader ....

En later trouwde hij ....

En zijn kinderen zetten later zijn werk voort, toen hij eenmaal was gestorven ....

Doet als zij!